

MANUEL LLADONOSA

EL CENTRE AUTONOMISTA
DE
DEPENDENTS
DEL
COMERC I LA INDUSTRIA
ENTRE 1903 I 1923

EL CENTRE AUTONOMISTA DE DEPENDENTS DEL COMERÇ
I DE LA INDUSTRIA ENTRE 1903 I 1923

- I I -

NOTES

NOTES DEL CAPITOL PRIMER

NOTES DEL CAPITOL PRIMER

(1) En un informe de la Secció Permanent de Relació i Treball sobre el terme dependència mercantil, adreçat a la Cambra de Comerç el 30 de juliol de 1912 i publicat a la "Revista Anyal" de 1914 -publicació a càrrec de la Secció Permanent de propaganda Autonomista del CADCI-, pàgina 145, hom manifesta que dins del terme "dependència mercantil" cal incloure "totes aquelles professions quals individus, mitjançant una remuneració, presten son treball al comerciant individual o --- col·lectiu, ajudant-lo amb diverses funcions i llocs a portar el tràfec, ja dintre de l'establiment, ja fora d'ell (per comprendre els viatjants), però sempre depenent les seves atribucions de les que -- vulgui conferir-li el comerciant, l'empresari de l'explotació, que - representa la unitat d'aquesta."

El butlletí "Acció" del Centre de setembre de 1914 concreta més --- aquesta declaració. "En virtut d'aquesta definició -hom escriu- un que sigui, per exemple, exclusivament tallador d'una sastreria o -- d'una camiseria no és un dependent de comerç perquè no efectua una operació mercantil. És un art o un ofici, no un acte de comerç el que realitza." I afegeix tot seguit, pel que fa a la dependència indus - trial, "per dependent d'industria s'entén també tot aquell que pres- ta sos serveis a una empresa industrial, i no tinguin aquells mera-- ment el caràcter de manuals. Aquests són els obrers, els altres els dependents." Amb tot, la realitat fou més ampla i dintre del centre no hi mancaren els treballadors manuals com Carreras i Palet que no era dependent de comerç, sinó pastisser, segons ens explica ell mateix en unes memòries mecanografiades inèdites.

- (2) "Anuario estadístico de la ciudad de Barcelona", 1902. Pàg. 155. Se- gons aquest anuari estadístic hi havia un total de 1908 establiments comercials a Barcelona.
- (3) "Nuestro Programa", portantveu de l'Associació de la Dependència Mer- cantil, "Acció" del Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Industria de Barcelona, "Revista Anyal" del CADCI, "Lluita" organ de la Federació d'empleats i tècnics de Catalunya, "Actuació" del --

Centre de dependents de Sabadell, les Memòries de les Assemblees de Dependents impulsades per la secció d'organització i Treball del Centre, les notes de la premsa -"La Veu de Catalunya", "El Poble Català", "La Publicidad"- amb ocasió de les campanyes pel descans dominical, -- les manifestacions dels dirigents o de dependents que aquells òrgans d'expressió contenen, ens ofereix un material interessant per a conèixer la situació del grup social de la dependència mercantil i industrial.

- (4) CARRERAS I PALET, Joan.- Un troç de la història de Catalunya. La vida i l'obra del que fou el CADCI. Text mecanografiat inèdit. 42 pàgines. Una part d'aquest text fou publicada a "Nuestros horizontes" de Mèxic.
- (5) "Nuestro Programa", "Periódico quincenal. Órgano de la Dependencia -- Mercantil."
- (6) Fundada el 1898, era una entitat sindical de caire societari, reivindicadora de la limitació d'hores, descans dominical, salari mínim i supressió del règim d'internat. Per l'octubre de 1902 impulsaren la constitució de la Federació Espanyola de dependents del comerç. El 23, 24 i 25 d'octubre de 1902, segons ens relata "Nuestro Programa" tingué lloc al local social de l'entitat, l'assemblea constitutiva de la Federació esmentada. Hi trobem les adhesions oficials de la "Sociedad de socorros mutuos de la dependencia mercantil" d'Alacant, "Socorros Mutuos de la Dependencia Mercantil" de València, "Liga de dependientes" de Múrcia, "Asociación de dependientes" del Ferrol, "Centro de dependientes del comercio" de la Coruña, "Centro de dependientes de ultramarinos" de Valladolid, "Asociación de dependientes de comercio" de Sevilla, "Unión Protectora Mercantil" de Palma de Mallorca, l'Associació de Dependents de Reus i l'Associació de la Dependència Mercantil de Barcelona, amb adhesions de Santander, Burgos, Valladolid i Lugo. Madrid no hi adreçà delegats per impossibilitat d'acudir-hi i remetè telegrama. Pel que fa a la constitució d'aquesta federació els participants s'oposaren al projecte d'estatuts presentat per la "Asociación de la Dependencia Mercantil de Madrid, perquè preveïen una "associació nacional" en lloc de la "federació" que l'entitat barcelonina impulsava, criteri, aquest darrer, que s'imposà definitivament.
- (7) Llibre de deliberacions i acords de la primera assemblea de la Federa-

ció de dependents de Catalunya.- Reus, 1921.

- (8) id. anterior. Pàgina 18. "Capacitat! Ventilació! -continua el text-. Això és el que cal per a un hostatge! ¿I la humitat de parets ròne -gues de casalius antics i molt moderns: en lloc on es trepitja, regalimant d'aigua a causa de cloaques i clavegueres infectes, omple -nant l'estança de microbis infectes? ¿I la coincidència de tuberries de llocs pestilents entrelaçant-se amb les d'aigua per a beure? ¿I els sostres, d'on es passen les hores de repòs? Baixos, sense am --bient de ventilació, especialment en botigues enclavades en els carrers foscos i tristos de la ciutat catalana, una de les d'Europa on subsisteix el nombre més fort de mortalitat, morbositat, deixadesa de nostres homes qui governen."
- (9) Per exemple el Cercle de Dependents del Comerç de Barcelona, centre destinat a la formació educativa dels dependents. Cfr.: CIRCULO DE LOS DEPENDIENTES DEL COMERCIO DE BARCELONA.- Discurso leído en el --acto de inauguración del... ,celebrado el día 16 de febrero de 1862.- Barcelona, 1862. Vegi's també el seu Reglamento.- Barcelona, Est. --Tip. de Narciso Ramírez, 1861.
- (10) AYUNTAMIENTO DE BARCELONA.- Anuario estadístico de la ciudad de Barcelona. 1903. Barcelona, 1904. Pàgina 519. Les associacions eren: "Asociación de la dependencia mercantil", "Sociedad de dependientes de carbonería de esta ciudad La Fraternal", "Sociedad de dependientes de taberna y similares de Barcelona y sus contornos", "Asociación de dependientes de billar y sus similares", "Sociedad de mozos de comercio al por mayor de Barcelona", "Asociación de dependientes de la subasta de pescado al por mayor de Barcelona".
- (11) Vegi's el seu òrgan de premsa "Nuestro Programa".
- (12) "Nuestro Programa" del 21 d'octubre de 1902 i següents. V.nota 6.
- (13) Així "La Veu de Catalunya" del 18 d'abril de 1903 inserta la convocatòria de les societats Associació de la Dependència Mercantil, --- Unió Ultramarina i Dependents de farmàcia a un míting a la Casa del Dependent, carrer Rosich, 4 (local de l'Associació de la Dependència Mercantil) a l'endemà, 19 d'abril, diumenge. "La Publicidad" dona, -per la seva banda, una gazetilla informativa del míting. El 29 de novembre, per exemple, es fa un altre míting -segons "La Veu de Cata--

lunya" del mateix dia- al mateix lloc i, també, pel descans dominical, convocat per l'Associació de la Dependència Mercantil, --- L'espiga de Barcelona (fadrins forners), Unió Ultramarina i Associació d'Auxiliars de Farmàcia, míting que coincideix amb d'al--- tres mitings que vint-i-vuit societats federades realitzaven en - d'altres tantes poblacions de l'Estat Espanyol.

- (14) "La Veu de Catalunya", 30 d'agost de 1904.
- (15) "La Veu de Catalunya", 29 d'agost de 1904: Diu el telegrama: "La Junta directiva de esta Cámara reunida hoy ha acordado manifestar que ve con gusto la implantación del descanso dominical y felicitarle por el reglamento, considerando que puede aplicarse con ligeras modificaciones para hacerlo práctico respecto de algunas industrias, en las cuales es de evidente imposibilidad cumplirlo estrictamente."
- (16) Entre d'altres accions, una comissió de dependents visità el Mi-- nistre de la Governació per "a interessar-lo a favor de l'aplica-- ció del reglament del descans dominical". "La Veu de Catalunya", 30 d'agost de 1904.
- (17) V. "La Veu de Catalunya" del 12 de setembre.
- (18) "La Veu de Catalunya", 26 de setembre 1904: "Ahir al migdia un -- grup de dependents de comerç i de fadrins barbers, que en conjunt no baixaria de 400 persones, va presentar-se a la Plaça de Sant - Jaume, dedicant una xiulada a l'alcalde per haver consentit que - permanessuessin oberts bon número d'establiments, malgrat venir - inclosos en la llei del descans dominical. A la guardia municipal no li va semblar bé aquella forma de protesta per lo que va donar una càrrega a la multitud, desembrassant la plaça i fent varies - detencions. Entre els detinguts hi figurava el senyor Subirats, - president de l'Associació de la Dependència Mercantil i el senyor Sala, president dels dependents barbers. Refets una altra vegada els manifestants i quan es posaven d'acord per a nomenar una co-- missió que pugués veure a l'alcalde, creient que seria al seu des-- patx, va arribar el senyor Lluch en cotxe, reproduint-se els xiu-- lets i les manifestacions de protesta. La guardia municipal va es-- cometre novament a la multitud detenint a un minyó al qual, se---

gons referències de persones que ho varen veure van atropellar bàrbarament a la vista mateixa del senyor alcalde sense que aquest -- s'hi oposés.

Ahir vàrem rebre la visita d'una comissió de dependents barbers, - pregant que fèssim constar la seva protesta per la forma incorrec- ta amb que els va rebre el tinent d'alcalde senyor Buxó, amb motiu d'haver anat a l'alcaldia per a protestar de què és permetés el -- funcionament de les barberies més enllà de les onze. Segons ens di- queren els comissionats, el regidor republicà, fet una fúria els - hi va dir que el que avui no volia treballar era un gandul i que - si volíem fer plegar a n'algú anessin a la catedral a fer suspen- dre l'ofici.

Els qui foren detinguts a conseqüència de l'escandol foren els se- güents: Enric Arnaldos, Eduard Fernández, Rosend Ferré, Antoni Ba- dia, Ramon Tubulieta, Artur Marraco, Teodosi Subirachs, Joan Sau- qué, Tomàs Sala, Teodosi Escapé, Andreu Bielsa, Feliu Campos, Jo- sep Sallent, Josep Palasí i Josep Andreu. Tots ells varen quedar - detinguts a les oficines de la comandància. A dos quarts de dues - el senyor Lluch els cridà al seu despatx, i després d'haver escol- tat els seus descàrrecs i d'amonestar-los pels procediments em- - pleats per a fer constar sa protesta, varen ser posats en lliber- tat una hora més tard."

"La Veu de Catalunya" del 12 de desembre de 1904 ens refereix, tam- bé, l'aldarull de 500 dependents contra establiments oberts el diu- menge, aldarull que acabà igualment amb l'actuació de la força pú- blica contra els grups de dependents i la detenció de diversos ma- nifestants. Es veien així escomesos els qui maldaven tan sols per- què es complís la llei mentre es deixava en pau els infractors, un fet aquest no pas isolat en la història social del nostre país i - que cal posar entre les raons de moltes radicalitzacions de mili- tants obrers.

Sobre el descans dominical, PONT LLODRA, Andreu.- El descans domi- nical. Estudi ètich.- Palma, F. Soler Prats, 1904. ROYO VILLANOVA, A.- Cuestiones obreras.- Valladolid, 1910.

(19) Per a aquest apartat, ALBERTÍ, S.- El republicanisme català i la

Restauració monàrquica (1875-1923).- Barcelona 1973. AMETLLA, C.- Memòries polítiques (1890-1917).- Barcelona, 1963. BENET, J.- Maraçall i la Setmana Tràgica. Barcelona, 1963. CONNELLY ULLMAN, J.- La semana trágica, Barcelona, 1972. BORJA DE RIQUER.- Lliga Regionalista: La burgesia catalana i el nacionalisme (1898-1904). Barcelona, Edicions 62, 1977. GIRALT-BALCELLS-TERMES.- Els moviments socials a Catalunya, País Valencià i les Illes. Cronologia (1800-1939).- Barcelona, 1967. FERRER, J.- Layret (1880-1920).- Barcelona, 1971. HURTADO, A.- Quaranta anys d'advocat. V.I.- Barcelona, 1969. JARDÍ, E.- El Doctor Robert i el seu temps.- Barcelona, 1969. LERROUX, A.- Mis memorias.- Madrid, 1963. MOLAS, I.- La Lliga Catalana, Barcelona, 1972. CLIVAR BERTRAND, R.- Prat de la Riba.- Barcelona, 1964. FABÓN, J.- Cambó, T. I (1876-1918).- Barcelona, 1952. FLA, J.- Cambó. Materials per a una història d'aquests últims anys.- Barcelona, 1928. FLA, J.- Prat de la Riba, dins d'Homenots, primera sèrie.- Obres Completes, V. XI.- Barcelona, 1969. FLA, J.- Joan Ventosa i Calvell. Dins Homenots, quarta sèrie. Obres Completes, V. XXI.- Barcelona, 1970. ROMERO MAURA, J.- La Rosa de fuego. El obrerismo barcelonés de 1899 a 1909.- Barcelona, Grijalbo, 1975. ROVIRA I VIRGILI, A.- El nacionalismo catalán.- Barcelona, s.d. ROVIRA I VIRGILI, A.- Prat de la Riba.- Barcelona, 1968 - (Reedició).

- (20) Cfr. les obres esmentades a la nota anterior, especialment les de Claudi Ametlla, Amadeu Hurtado, Josep Fla (la que fa referència a Joan Ventosa i Calvell), i Rovira i Virgili. Fel que fa a la premsa, "La Veu de Catalunya", "El Poble Català" i "Joventut" d'aquestes dates ens il·lustren sobre les dissensions a l'interior de La Lliga Regionalista i l'escissió del grup de Carner i Suñol.
- (21) Cambó, Pella, Rogent, Peris, Beguñà i Nubiola, als qui s'afegiren Pons, Mas i Serra, foren els regidors que s'adreçaren al rei, mitjançant el parlament de Cambó, per a fer-li sentir les aspiracions catalanistes i les queixes de Barcelona davant del poder central, segons "La Veu de Catalunya" del 8 d'abril de 1904.
- (22) V. FABÓN, J.- Cambó, p. 241.
- (23) El gest dels regidors encapçalats per Cambó provocà la repulsa --

dels seus companys de consistori catalanistes, Jaume Carner, Ildefons Suñol, Joaquim Giralt i Joan Pijoan els quals adreçaren a La Lliga una declaració, publicada pel setmanari "Joventut", el 8 d'abril mateix. El gest de Cambó era considerat inútil donats els resultats d'altres actes anteriors com el del Memorial de Greuges davant d'Alfons XII i de la Reina regent. Els regidors conclouien: -- "Les festes no ens enlluernen. Passaran i no deixaran rastre. El problema social quedarà viu, agravant-se cada dia els dolors de totes les classes que treballen. Tots els problemes fonsos i gravíssims que preocupen els homes pensadors de nostra terra, restaran intactes. No hem volgut demostrar una esperança que no sentíem, associant-nos a un prec al que no atribuïm cap conseqüència."

Prat de la Riba contestà aquesta declaració amb un article publicat a "La Veu de Catalunya" el 10 d'abril i que duia el títol "Pensem en Catalunya", en el que rebutjava les crítiques al gest de Cambó i dels regidors que l'havien secundat insistint que el gest, a desgrat de saber-ne les poques conseqüències pràctiques, significava una manifestació i una afirmació de Catalunya davant del representant màxim del poder estatal. Prat de la Riba considerava que les diferències entre uns i altres eren de matís i es dolia del to de "clarí de guerra" del document el qual, venia a dir Prat, feia el joc als enemics de Catalunya que s'alegrarien d'aquesta dissensió. El document era certament un clarí de guerra. Però els homes d'aquesta ala esquerrana del catalanisme difícilment podien acceptar que sota capa de patriotisme haguessin de callar i permetre que el catalanisme quedés marcat definitivament pel conservadurisme social i l'esperit dretà, que era el veritable problema de fons en les dissensions internes de La Lliga.

- (24) Entre els col.laboradors que anunciava el primer número: Josep Aladern, Francesc Alió, Gabriel Alomar, Victori Bisbal, Jaume Carner, Joaquim Casas Carbó, Pere Corominas, Pompeu Creuhet, Lluís Domènech i Montaner, Flix Escalas, Jeroni Estrany, Pompeu Fabra, Josep M. Folch i Torres, Manuel Font i Torné, Joaquim Giralt i Verdaguer, Jacint Grau i Delgado, Josep Güell i Mercader, Miquel Laporta, Lluís Llagostera, Joaquim Lluhi i Rissech, Joan Maragall, Arnau Martínez i Serrià, Oriol Martorell, Jaume Massó i Torrents, Trinitat Monegal,

Cebrià de Montoliu, Josep E. Ors, Eugeni d'Ors, Rafael Patxot, Josep Pin i Soler, Josep Pous i Pagés, Frederic de Puig Samper, Francesc Rodon, Josep Soler i Palet, Ildefons Suñol, Baldomer Tona, Joan Ventosa i Calvell -el que retornà aviat a La Lliga-, etc.

- (25) De Joan Ventosa i Calvell són aquestes línies ("El Poble Català", - 12 de novembre de 1904): "(...) I això fa que el catalanisme polític, en lloc d'ésser, com deuria, un moviment de tot el poble català, s'hagi convertit en aspiració quasi exclusiva de les classes -- acomodades, i molt sovint en arma de combat contra els qui han sigut considerats com enemics de la propietat, de la religió o de -- l'ordre social constituït."

En un editorial del mateix número hom manifestava: "Tal volta és convenient que una part dels catalanistes, els qui més afinitat hi sentin i més disposició hi tinguin, segueixin i tractin d'atreure's de terminats grups socials no prou decidits per les aspiracions nostres (...). La nostra causa és la de tot un poble: sota l'ampla bandera de la Pàtria hi cabem i hi han d'ésser lleialment admèses totes les opinions honradament professades d'ordre moral i sobre formes de govern, i amb equitat atesos els interessos de totes les -- classes socials."

- (26) Tanmateix, la Unió Catalanista fóra també ella acusada d'"acomodatícia" i de tèbia davant del desviacionisme dels "polítics" per part del periòdic catalanista "La Devantera", que aquests anys es manifestava contrària a la participació electoral i cada cop més crítica davant de la Unió Catalanista, fins el punt que "La Devantera" fou donada de baixa de les files de la "Unió", per decisió d'aquesta darrera. V. "La Devantera" del 15 de novembre de 1904. Aquesta revista era l'orgue de l'Associació Popular Catalanista, i des de 1903, diversos dels seus articles manifestaven interès per les qüestions socials; contrària igualment a la política de la Lliga Regionalista, hi col.laboraven, entre altres, Francesc de P. Curet, R. Folch i Capdevila, J. Mallofré, J. Delclós i Dols, J. Durany i Belleira, Bonaventura Riera, J. Sans i Olivera, A. Sayós, Joan B. Espadaler, Joan Sanxo Farrerons, etc.

V. també, la conferència d'Antoni Roca i Codina, membre del CADCI,

elegit el juny de 1909 president de la Secció de Permanent de Socors Mutus d'aquesta entitat, feta el 22 d'octubre de 1908 sobre el "catalanisme no polític", en la que es manifestaria d'acord amb el criteri de la Unió Catalanista. "Acció" del CADCI l'anà publicant a partir de gener de 1910. També, CUCURULL, F.- Panoràmica del nacionalisme català. V. III. Del 1875 al 1914.- Paris, Edicions Catalanes de Paris, 1975.

(27) Sobre el terme "dependència del comerç i de la indústria", V. nota 1.

(28) "La Veu de Catalunya", 14 de maig 1903.

Aquest és el text complet: "Companys: el grandíols moviment d'emancipació que commou les entranyes de la terra catalana, la corrent irresistible envers els ideals de llibertat i autonomia, no podien menys de trobar un resso en el nostre estament compost en sa gran part de jovent generós i entusiasta. Fins avui tots els esforços -- han estat individuals, han romangut aïllats; la dependència mercantil i industrial no s'havia organitzat per a treballar al costat de totes les altres associacions i corporacions de la nostra terra en defensa de la llibertat i dels drets de Catalunya. Per això el CADCI vé a omplir un buit que es feia sentir a la nostra ciutat. La solidaritat nascuda de la comunitat de professió ens porta a ajuntar-nos, perquè els nostres esforços, els quals aïllats romanien estèrils, adquireixin mitjançant l'associació, la palanca social més poderosa de l'època nostra, la intensitat i importància que deuen tenir en bé del nostre estament i de Catalunya.

Aquest és el nostre objecte: crear una nova força que al costat de les altres que en el nostre país existeixen, lluiti amb fe i ardor per la santa causa de les reivindicacions catalanes.

Els mitjans de què ens hem de valer per a aconseguir-ho són la propaganda de les doctrines autonomistes, exercitada tan amplament com les lleis i les nostres forces ens permetin, i la difusió de la instrucció i cultura entre la dependència mercantil i industrial de la nostra ciutat. La instrucció com a medi per a aconseguir el millorament moral i material de què tan necessitada està la nostra classe, serà un dels objectes que tindrem principalment a la vista.

Per anar realitzant aquest lema: instrucció i autonomia, establirà el Centre, tan aviat com ho permetin els seus recursos, nombroses classes de les assignatures més necessàries i pràctiques primer, de les complementàries i d'adorn després, havent-se inaugurat ja una sèrie de conferències sobre temes polítics, sociològics i econòmics, a càrrec de distingides personalitats que figuren en primera fila en el moviment autonomista català.

¡Companys! cal que ajuntem les nostres energies, cal que anem creant nuclis d'opinió i de vida que vagin substituïnt l'acció opressora i tirànica de l'Estat, per l'acció lliure, feconda i redemptora de la iniciativa individual; ja que res podem esperar dels poders públics, ni en bé del nostre país en general ni de la nostra classe en particular, procurem enfortir-nos i millorar-nos -- nosaltres.

Treballem units amb els nostres companys de professió, per a aconseguir els millors avantatges i milloraments socials per a la nostra classe. Treballem units amb tots els catalans, sense distinció d'estats socials, idees ni tendències per la causa de la llibertat i de l'autonomia de Catalunya.- Barcelona, maig de 1903. - El Consell Directiu."

(29) Una mica d'història.- "Acció", abril 1932, p. 2.

(30) "La Veu de Catalunya", 7 de març de 1903.

(30 bis) Joan Blanch, Francesc Vintró, Enric Barba completen els 14 signants de l'acta de constitució. "Revista Anyal 1914", pàg. 172.

En establir-se pel seu compte, el president Carles Font, aquest dimití a primers d'agost. El Consell General Extraordinari del 2 d'agost elegia president a Alfred Bertran (V. "La Veu de Catalunya", 5 d'agost de 1903).

En el Consell General Extraordinari, convocat per a la revisió -- dels estatuts, el primer de novembre de 1903, el Consell Directiu quedà així: President: Alfred Bertran i Illa; Vicepresident, Martí Castañeda; Secretari, Baltasar Fiol; Vicesecretari, Ramon Nogué; Tresorer, Ricart Prat i Parés; Comptador, Ramon Pérez; Bibliotecari, Manuel de Bofarull; i vocals, Jaume Mestres, Amadeu -

Punsoda, Antoni Teixidor, Adrià Presas i Josep Comptè. "La Veu de Catalunya", 7 de novembre, 1903.

- (31) Martí i Julià fou la primera personalitat que parlà al Centre; ho feu sobre "L'esdevenir del problema social" el 29 d'abril de 1903. "Joventut" del 7 de maig en feu la recensió. El 18 de maig parlà Joan Ventosa i Calvell sobre el tema "La democràcia industrial"; "La Veu de Catalunya" del 20 de maig en dona la recensió. El 26 de novembre Pompeu Gener reivindicava la catalanitat de Miquel -- Servet, en una xerrada titulada "Reivindicació de Miquel Servet" i que recensiona "Joventut" el 3 de desembre. El 19 de desembre -- Joan Bardina parlà de la "Necessitat d'escoles Modernes catalanes: llur organització". Segons la recensió que en donà "La Veu de Catalunya" del 20 de desembre, Bardina manifestà que el "fonament -- de la llibertat de Catalunya s'enclou en l'educació dels catalans (...). Senta, doncs, la necessitat de la implantació d'escoles mo-- dernes catalanes per a l'educació dels catalans. Aquestes, diu, -- havien d'estar basades en l'educació física, que és el fonament -- de l'educació moral de l'individu; en l'educació econòmica, a fi de què l'individu s'acostumi a l'economia que és el principi de -- la societat; en l'educació de la sensibilitat o del cor, puix sen-- se aquesta no es pot comprendre el bon ciutadà; en l'educació de l'enteniment i en l'educació estètica. Totes aquestes educacions juntes, digué, formen el caràcter de l'individu i fusionant-se -- els diferents caràcters, componen el del poble. Per això creu el senyor Bardina que les escoles modernes catalanes han de tenir -- per fi el donar caràcter al noi per a formar així el de Catalunya. A més, digué, les escoles catalanes han de tenir un fi nacional o sigui el de l'educació de tota la societat catalana en general. I acabà dient que des del moment que Catalunya frueixi de certes -- llibertats, ha d'usar per assolir les llibertats que li pertoquen d'una educació integral de totes les facultats del noi, i de to-- tes les classes socials, a l'estil de les que funcionen als Es-- tats Units, els fruits de les quals va demostrar amb gran clare-- dat el senyor Bardina. Excità tots els oients perquè recolzin les fundacions d'escoles catalanes, car elles --digué-- són les que han de portar-nos la Catalunya nova."

El 5 d'abril de 1904 Manuel Bofarull, soci del Centre, parlava sobre la "Guerra de la successió i sitis de Barcelona" (V. "La Veu de Catalunya" de la mateixa data). El 4 de maig Joan Cabré, soci també, feia un "Assaig sobre la formació de la llengua catalana" que recensionava "La Veu de Catalunya" del 12 de maig 1904. El 14 de juliol Rossend Serra parla sobre l'ensenyament comercial ("La Veu de Catalunya", 13 juliol 1904).

- (32) Segons la "Revista Anyal" del CADCI, 1914, p. 172, aquesta creació fou extraoficial. Oficialment la secció es creà el 23 de maig de 1903. En formaven la junta de govern: Antoni Teixidor i Masjuan, president; Josep Mayoles i Duñó, vicepresident; i Josep Amat i Duran, secretari. El 1 de novembre, Antoni Teixidor, Josep Amat i Estanislau Trepal formarien nova junta.

El cinc d'abril hom feia la primera excursió a la muntanya de --- Montcada. Les sortides foren nombroses els diumenges: Mollet, Caldes de Montbui, Sant Feliu de Codines, Sant Miquel de Fay, Montserrat, al riu Llobregat, Sant Cugat del Vallès, Vallvidrera, Castelldefels, Costes del Garraf, Sant Feliu del Llobregat, Vilafranca, Sant Martí de Sarroca i Torrelles de Foix, etc.

- (33) Es creà el 19 de juliol. La junta, Amadeu Punsoda, president; -- Josep Sala i Ricol, vicepresident; i Manuel de Bofarull, secretari.

"Revista Anyal", 1914, pàg. 172.

- (34) Formaven la junta de la secció d'ensenyament: Jaume Mestres i Grifoll, president; Josep Sala i Ricol, secretari; i Josep Mayoles i Duñó, vicesecretari. "Revista Anyal", 1914, pàg. 172 i 193.

- (35) Segons relata Josep Sala al diari "El Poble Català", 3 d'abril de 1910: "Al celebrar la sessió inaugural del curs 1903-1904 sorgí un incident amb la junta de dita associació que donà lloc a que haguéssim de buscar un altre hostatge, puix allà era impossible continuar-hi puix ni havíem de conformar-nos en quedar en estat embrionari, ni podíem estar en una casa on hi érem rellogats, havent tingut diferències amb els amos."

L'Associació els havia rellogat, segons Josep Sala mateix, la sa-

la de dibuix per trenta pessetes al mes.

(35 bis) La insuficiència del local a més d'ésser descrita a la "Revista Anyal" 1914, p. 193, fou remarcada per Puig i Esteve a la Festa de cultura celebrada el març de 1908 amb motiu del V aniversari de la Fundació del centre (parlament reproduït a "Acció" del 1 d'agost de 1908 i números següents): "començà la vida el centre - de rellogat al carrer de la Bòria, en un lloc impropï, sense cap condició a propòsit." Joan Bardina, en un article titulat Els nostres dependents, publicat a "La Veu de Catalunya" del 13 d'octubre, escribia: "S'instalaren allà a la Bòria, en un semicorral -- que no tenia gaires centúries. Els trenca-colls del tres-pol -- -s'ha de fer justícia- no eren molts... En aquell hostatge bohem-- mià celebraren els primers concilis i escamparen les llavors primeres."

(36) Per a aconseguir cabals per a poder llogar un local propi, el Centre realitzà, segons manifesta Josep Sala, "una veritable campanya a la que dedicàrem totes les nostres energies, se cercaren socis protectors, s'emeteren accions de cinc pessetes i amb els cabals procurats d'aquesta manera tinguérem el necessari per a instal·lar el Centre al carrer de la Palla, número 12."

"El Poble Català", 3 d'abril de 1910. Segons la "Revista Anyal", 1914, p. 173, s'emeteren 250 accions de cinc pessetes, cada una, sense interès, amortitzables a raó d'un mínim de 2 cada mes, a -- partir del primer de juliol de 1904, i d'un mínim de 4 cada mes, a partir del primer de gener de 1905.

Segons la mateixa "Revista Anyal", el Consell general extraordinari del 21 de gener de 1904, aprovava la proposta del Consell directiu de traslladar el centre a un local propi, llogant el primer pis de l'esmentada casa número 12 del carrer de la Palla. El lloguer era de 85 pts. al mes, segons "El Poble Català" del 3 d'abril de 1910, i de 90 segons la "Revista Anyal" de 1914 esmentada. El trasllat definitiu es feu el primer de febrer i hom instal·là al local un modest cafè.

(37) Les classes prenen el nom d'Escoles Mercantils Catalanes. "La Veu de Catalunya" del 9 de març, porta el seu pla d'ensenyament.

Hom hi diu: "En la confecció del pla d'estudis ha posat particular empenyo en què aquests responguin a sa pronta utilitat, fent que siguin els primers en obrir-se els d'idiomes francès i anglés, el càlcul, teneduria de llibres i taquígrafia (que és pública). --- Aquests cursos corresponen a la primera part comercial de son pla d'ensenyament; en la segona part, que comprendrà els estudis superiors, s'estudiaran l'economia política, geografia comercial i estadística, a més de diverses ciències i arts d'aplicació directa a determinats comerços i indústries. No descurant, però, sa qualitat d'autonomistes, obren simultàniament, amb la primera part de son pla comercial, les classés públiques i gratuïtes de gramàtica i ortografia catalanes i una conferència setmanal de Drets i deures del ciutadà. Aquestes tasques instructives es veuran completades pel foment d'una bona biblioteca i continuant-se la sèrie de conferències i sessions públiques, amb tan bon encert començades, a càrrec de reconegudes personalitats, encaminades a difundir la instrucció i la cultura, sobre temes d'actualitat i en afers comercials, científics, socials, polítics, etc."

Les classes anaven a càrrec d'Antoni Jové (francés), Cebrià de Montoliu (anglés); Josep Sala (càlcul i teneduria de llibres, Joan B. Malpàs (taquígrafia), Fèlix Jové (gramàtica i escriptura catalana) i Joan Bardina (drets i deures del ciutadà).

El 5 de març, el Consell Directiu acordava de destinar fins a 1500 pts. l'any per al sosteniment de les classes i 120 l'any per al foment de la biblioteca ("Revista Anyal" 1914, p. 173).

- (38) Segons la "Revista Anyal" esmentada, p. 173, pel novembre de 1903, els socis eren una cinquantena. El sis de setembre de 1904, segons la mateixa "Revista Anyal", p. 174, els socis arribaven a 130. Segons la gràfica que conté aquella publicació (p. 192), el Centre clouria l'any amb 446 socis (inclosos els protectors). En canvi, "El Poble Català" del 3 d'abril de 1910 dóna la xifra de 85 socis. Això fa difícil que precisem el nombre exacte de socis en aquests primers anys d'història del CADCI. Les que més ens donen confiança són les primeres que hem esmentat per al novembre de 1903 i setembre de 1904.

Pel que fa al nombre d'alumnes, el gràfic de la "Revista Anyal"

citada, p. 219, dóna la xifra de 489 alumnes per al curs 1904-1905 i "El Poble Català" esmentat, la de 451 alumnes. En aquest cas la diferència entre una font i l'altra és poca.

- (39) La comissió nomenada el 25 de maig de 1904 estava formada per Martí Castañeda, Amadeu Funsoda, Josep Bordas i de la Cuesta, Joan Cabré i Puig, Francesc Burcet i Malvasía, i Josep Magriñà i Forcades.
- (40) El lloguer era de 175 pts al mes, segons la "Revista Anyal", 1914, p.174; i de 190 segons "El Poble Català" del 3 d'abril de 1910.
- (41) Segons la "Revista Anyal" de 1914, p.261, després de la secció -- d'excursionisme, va organitzar-se una altra d'esports. En fusionar-se ambdues, el 23 de setembre de 1905, quedà constituïda formalment la Secció especial d'esports i excursionisme dependent de la Permanent d'educació i instrucció.
- (42) "Acció", agost de 1908. La "Revista Anyal" 1914, p.193 manifesta -- va: "Malgrat haver sigut Barcelona la primera ciutat d'Europa que establí les ensenyances comercials, ja en l'any 1760 --segons afirmacions documentades de renomats tractadistes-- el cert és també que al perdre paulatinament ses facultats la celebèrrima Junta de Comerç de la capital del Principat, i caure dins del poder del -- centralisme les concorregudes classes que aquella tenia organitzades, se'n estroncà tota la prosperitat i popularitat, tot el -- prestigi de què gaudien, i, quan esdevingué la fundació del Centre Autonomista de dependents del comerç i de la indústria, la joventut mercantil catalana seguia una vida vegetativa, en el que fa referències a sa cultura, aferrada al criteri clàssic de què "per a ésser comerciant sols calia ésser llest". Els primers directores del Centre, veient que les corporacions econòmiques i els comerciants --arreu del món són els promotors de la cultura comercial-- no se'n ocupaven; convençuts de què sense escoles de comerç no hi pot haver veritables comerciants, cregueren que una de les primeres tasques de la novella entitat devia ésser aquest objectiu, i llançant-se amb fe cega a l'empresa, fundaren les "Escoles Mercantils Catalanes".

Joan Bas, soci del centre, manifestava: "No havent-hi a Barcelona escoles comercials a propòsit per a què hi pogués concórrer el de

pendent de comerç, concebiren l'atrevida idea de la creació de les Escoles Mercantils Catalanes". V. BAS, Joan.- Organització de centres de dependents en Llibre del primer curs d'Estudis comercials de Terrassa.- Terrassa, 1914: Pàgina 92.

- (43) V. nota 38.
- (44) "La Veu de Catalunya", per exemple dedica un article a glossar les Escoles Mercantils Catalanes, el 26 de setembre de 1904, en el què, de passada, remarca l'ensenyament rutinari, estancat i gens pràctic de las escuelas de comercio. El 13 d'octubre Joan Bardina elogia l'obra del centre en un article publicat, també, a "La Veu de Catalunya" el 13 d'octubre de 1904, titulat Els nostres dependents. Recensions abundants hi trobem igualment a "La Veu de Catalunya", "Joventut" i després a "El Poble Català", sobre els actes del CADCI.
- (45) "La Veu de Catalunya" 1 de novembre 1903.
- (46) Així el 2 d'agost de 1903, els socis elegien nou president a l'establir-se pel seu compte Carles Font.
- (47) "Revista Anyal", 1914, p. 174. Per a la d'educació i instrucció, Eladi Homs, Josep Fàbregas, Josep Olliu i Manuel Bofarull; per a la de socors mutus, Josep Carulla, Martí Castañeda, Frederic Montaner i Josep M. Magriñà; per a la de propaganda autonomista, Josep Bordas, Pere Oliver, Joan Junoy, Pere Camps, Alfred Bertran i Amadeu Punsoda.
- (48) President, Martí Castañeda; Vice-president primer, Manuel de Bofarull; Vice-president segon, Josep Carulla; vice-president tercer, Josep Bordas; secretari general Amadeu Punsoda; caixer, Josep Sala; bibliotecari, Antoni Oliva; vocal primer Josep Fàbregas; vocal segon, Josep Payró; vocal tercer, Josep Góell.- "La Veu de Catalunya", 21 de setembre 1904.

Pel que fa a la Junta de la Secció permanent d'Educació i instrucció, Manuel de Bofarull i Artés, president; Francesc Olliu i Cubias, vice-president; Francesc Vintró i Vergé, caixer; Eladi Homs i Oller secretari; Josep Fàbregas i Romeu, vocal directiu; Josep Badia i Serra, vocal caixer; Josep Olliu i Cubias, vocal secretari.

Pel que fa a la de Socors Mutus, elegida el 31 d'octubre, Josep Carulla i Vidal, president; Ricard Prat i París, vice-president; Jo-

sep M. Magriñà i Forcades, secretari; Francesc de P. Burcèt i Malvasia, vice-secretari; Joan Graupera i Costa, caixer; Joan Cabré i Puig, sub-caixer; Frederic Montaner i Esteve, interventor; Josep Payró i Parellada, vocal primer; Baldomer Prat i París, vocal segon; Enric Fares i Garcia, vocal tercer. El 17 de novembre, la junta nomenà per al càrrec de vocal tercer a Jaume Suriñach i Cani---vell en no acceptar Enric Parés el càrrec esmentat.

I pel que fa a la de Propaganda Autonomista, Josep Bordas i de la Cuesta, president; Josep Puig i Esteve, vice-president; Pere Oliver i Pascual, caixer; Josep Güell i Tarragona, vocal primer, Pere Camps i Ragon, vocal segon; Joan Junoy i Arús, vocal tercer; Josep Roig i Pasalaigua, vocal quart; Joan Gispert, vocal cinqué; i Rafael Bertràn i Illa, secretari.

V. "Revista Anyal", 1914, p.221 i 231.

(49) "Revista Anyal" 1914, p.174-175.

(49 bis) Pel que fa a les seccions especials, segons l'article 25 dels Estatuts de setembre de 1904, les seves juntes directives es composarien dels membres que hom cregués oportú i llur president formaria part, en qualitat de vocal, de la junta de govern de la secció permanent a què pertanyessin les seccions especials.

(50) CENTRE AUTONOMISTA DE DEPENDENTS DEL COMERÇ I DE LA INDUSTRIA.- Estatuts del ... Barcelona, s.d. Conté els estatuts del centre, - el reglament interior de l'entitat, els reglaments de la Secció permanent d'educació i instrucció i de la de Propaganda Autonomista, i els estatuts de la de Socors Mutus.

(51) Id anterior, p.5.

(52) "(...) el llevat de catalanisme feu que la llibertat que desitjàvem per a tots els pobles, la desitjéssim per a cada branca d'actuació del centre i tinguéssim l'encert d'estructurar-lo en forma autonòmica." BAS, J.- Puig i Esteve, a "Acció", juny 1932, p. 5.

(53) Segons Carreras i Palet - V. nota 4 - molts dels socis actius, en establir-se pel seu compte, no es donaven de baixa com a tals i seguien figurant a les llistes com a actius. Op. cit., p. 5. Més endavant comentem aquest parer. V. el capítol quart, p.290.

(54) Aquesta darrera fórmula havia d'emprar-se forçosament si hi havia

cinc socis que ho demanaven. La nominal havia de fer-se igualment si ho demanaven deu socis. Per a la renovació de càrrecs i vots de confiança i censura, les votacions havien d'ésser igualment secretes.

- (55) Segons l'article primer del reglament de la Secció Permanent d'Educació i Instrucció, aquesta "té per objecte procurar als seus associats una educació i instrucció, que tant en la part intel·lectual com en la física els faci individus posseïts dels coneixements i cultura necessaris, per a què ses obres esdevinguin en bé propi, de la família i de la societat."
- (56) Segons l'article primer del Reglament de la Secció Permanent de Propaganda Autonomista, aquesta "té per objecte treballar per la consecució de l'autonomia integral de Catalunya. Amb aquest fi procurará fomentar i expandir, per tots els mitjans legals, els ideals i principis autonomistes, valent-se de les conferències, mítings, ---vetllades, el llibre, el periòdic, les fulles impreses, les excursions i visites, etc., etc. i fomentant o creant, d'acord amb les altres seccions, totes aquelles manifestacions de cultura o patriotisme que cregui convenientes o necessàries al fi que es proposa."
- (57) Segons l'article 50 dels Estatuts de la secció, en cas de defunció la família o hereus del soci difunt cobrarien, si ho demanaven per escrit i abans de dos mesos:
100 pts	si el soci havia pertanyut a la secció de	1 a 5 anys
250	"	" 5 a 10 anys
500	"	" 10 a 15 anys
750	"	" 15 a 20 anys
1.000	"	" 20 anys en endavant.
- (58) L'estructuració en seccions permanents que podien augmentar-se -com passarà quan es crei la Secció Permanent de Relació i Treball-, i en seccions especials -que podien convertir-se en permanents com s'esdevindrà amb la secció d'esports i excursionisme-, amb el bon nombre de juntes que exigia, facilitava una major participació de socis en les responsabilitats de direcció i animació del centre.
- (59) "L'ensenyança professional i la mutualitat professional ens donen ja per sí soles un tipus d'associació, fecundíssim. Res no s'oposa

que aquesta associació, pugui ésser obrera, a condició que l'èsser eminentment obrera, no vulgui ésser obrera exclusivista. Enteneu - bé aquesta distinció. Eminentment obreres són les associacions que jo he anomenat en altre lloc associacions obreres de pau, que sense declarar ni mentalment la guerra als patrons, sinó al contrari, acceptant-ne la col.laboració i la protecció (socis protectors) es proposen, i de fet realitzen amb fertilitat meravellosa en els estaments que tenen la sort de posseir-les una obra d'educació professional -que per ésser educació ja inclou la idea jeràrquica, i la d'elevació individual- i una obra mutualista amb tota l'opulència de sos aspectes. Tant dintre de l'esperit cristià estan aquestes -- formes pacífiques, que un cristianisme implícit basta per a aguantar-les indefinidament. Exemple viu i poderós d'aquesta associació obrera de pau és i serà mentre l'esperit dels primers fundadors perduri (2), el Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria de Barcelona, en la qual la paraula autonomista és la bandera espiritual que recorda la necessitat d'una unitat de pensament, unitat espiritual, pel damunt de l'interès professional, unitat que, com dic, no pot ja somniar-se que sigui total de l'ofici, però que segueix assent força aglutinant, més poderosa i permanent que la so la comunitat d'interessos."

Diu la nota 2: "Malauradament, l'esperit dels primers fundadors ten deix a desaparèixer d'aquell casal, cedint el pas a una literatura de socialisme i sindicalisme desenfrenat. Al cristianisme implícit que dèiem, substitueix un sectarisme implícit, al flam de les --- idees revolucionàries que prenen peu en el centre, desnaturalitzant la seva obra." RUCABADO, R.- El sindicat i el casino.- Barcelona, 1923, p. 13. Text de la conferència pronunciada el 25 de febrer de 1923.

(60) V. nota 28.

(61) El 19 de juliol de 1903 es creà la secció de propaganda que esdevenia Secció Permanent de Propaganda Autonomista el 18 de setembre.

(62) Fins a la creació d'aquesta secció les conferències eren organitzades pel Consell Directiu del CADCI. V. nota 31. Les conferències que organitza aquesta secció feren del centre, al llarg de la seva història, una de les principals tribunes públiques de Barcelona.

Després de constituïda la Secció Permanent de Propaganda Autonomista, el 18 de setembre de 1904, la primera conferència que organitzà anà a càrrec de Martí i Julià, el 3 de desembre d'aquest any, - que parlà de "L'estat actual de l'individualisme català", en la -- qual segons la recensió de "Joventut" del 8 de desembre, dividí -- les societats en "individualistes" i "comunistes". "Tots els pobles forts poden emprendre l'individualisme, digué, però els pobles febles forçosament han d'ésser comunistes. L'individualisme significa progrés, diferenciació d'uns organismes amb els altres; el comunisme significa regressió, similitud de forma. Per això els primers són liberals, perquè la naturalesa per si sola els ho imposa, i -- els altres són sectaris, tirans, perquè no la necessiten la llibertat, perquè no essent forts no poden subsistir sense imposar als -- altres la seva manera d'ésser. Catalunya s'ha de classificar en el grup individualista. Arribà a son major grau d'aveng i d'esplendor en ple individualisme. A l'ajuntar-se amb un poble forçosament comunista va anar perdent sa fesomia fins arribar, degut a la constant influència d'un poble feble i regressiu com és Castella, a perdre quasi per complet sa personalitat. Analitzà, després, el renaixement actual de Catalunya, renaixement que, digué, és tan individualíssim, que podent ésser un gran bé per a nostra pàtria per sa exageració arriba a ésser-li perjudicial. Demostrà que és necessari que totes aquestes forces individualistes, admirables en sí, -- s'ajuntin per a realitzar la nacionalització de totes les manifestacions de Catalunya. Hem de perseguir la unió, no la unificació."

- (63) Les vetllades literàries i musicals és un altre tipus de manifestació cultural que sovintejarà al centre. Així, tenim per exemple, una festa literària i musical, celebrada el 12 de novembre de 1904. Hi participà el Cercle Musical Bohemià que interpretà obres de Bizet, Grieg, Weber, Morera, Goberna, etc.; Grant que executà al piano algunes obres seves; i la senyoreta Serrats. Bertran llegí el poema de Russinyol "El jardí abandonat" amb il·lustracions musicals a càrrec de Vinyas. V. "Joventut", 24 de novembre 1904.

El 11 de desembre la Secció de Propaganda Autonomista organitzà -- una vetllada musical a càrrec de la cobla d'instruments de pua "Lira Orfeo". V. "Revista Anyal" 1814, p. 232.

(64) Les conferències es feren els dissabtes al vespre (a les 10) o diumenges -si sorgia alguna dificultat-. "La Veu de Catalunya" anà informant del contingut de cada una de les xerrades del cicle sobre "Teoria de les nacionalitats". Segons la recensió que feu "La Veu de Catalunya" del 8 de novembre de 1904 de la primera conferència - del dia 5, Joan Bardina manifestà que en les seves xerrades seguiria "El procediment científic positivista i analític, fugint de parauleries, i el procediment pedagògic de discussió entre ell i els alumnes, ben a la moderna." Com a treball pràctic els alumnes havien de fer grans mapes de les nacionalitats antigues i modernes. "La Veu de Catalunya" del 30 de novembre ens informa que els alumnes del cicle havien començant la confecció "dels 50 grans mapes històrics nacionalistes", de metre quadrat cadascún, els quals un cop acabats serien facilitats a totes les associacions i escoles que vulguessin copiar-los.

Vegem el temari del cicle: "1. Preliminars. Assumpte a tractar. Pla del curs. Les nacionalitats i la civilització. El nacionalisme a l'estranger. A Catalunya. Necessitat de comprendre'l. Eficàcia exterior o expansiva de l'ideal nacionalista. Eficàcia interior o agermanadora. Procediment científic. Procediment pedagògic. Mapes.

2. Preliminars geogràfics. L'ur necessitat davant del mètode positivista. La superfície de la terra. La divisió natural. Messetes, serres i valls nacionals. Mers, rius i llacs nacionals. Zones i climes. Cartes geogràfiques a la moderna. Cartes preliminaris i cartes nacionals.

3. Preliminars històrics i ètnics. La protohistòria. Les nacionalitats cabdals dels antics temps. Grècia. Roma. L'imperialisme nacional. Època d'or o Edat Mitja. Itàlia. Alemanya. França. El Renaixement clàssic i els estats artificials. Castella. França. El segle XIX. Anglaterra. Itàlia. Alemanya. Amèrica. La història actual.

4. Opinió estrangeres sobre el nacionalisme. A Espanya. A Catalunya. Dintre l'escola catalanista. Diferències etimològiques entre els mots nació i estat. Diferències lògiques entre les idees de nació i estat. Diferència entre les coses anomenades nació i estat.

5. Mètode analític a seguir. Sistemes apriorístics falsos. Perjudi-

cis polítics que torcen la veritable doctrina nacionalista. La nació no pot resultar d'un sols factor. Idea del factor nacional. Factors fonamentals. Factors signes. Factors efectes. Factors externs.

6. La raça, primer factor nacional. Distinció entre raça ètnica i raça històrica. Origen i estat actual de les races ètniques. Subraces. Races mixtes. Gradació ètnica insensible. La raça sensiblement única és factor de nacionalitat. Argument fonamentat en la constitució orgànica de la nació. La raça sola no fa la nacionalitat. El paneslavisme.

7. El terror, segon factor nacional: configuració, relleu, altitud i situació del terror nacional. Influència en la raça de cada una d'aquestes circumstàncies. El terror sensiblement únic és factor de nacionalitat. Argument històric. El terror sol no fa la nació.

8. Refutació del criteri de les fronteres naturals. Perjudicis polítics que ha engendrat aquest criteri. La unitat italiana. Els espanyolistes. Les muntanyes són cor de nacionalitat. Els rius són cor de les nacions. Els mars són cors de les nacions. Arguments històrics. No existeixen, doncs, fronteres físiques. Error d'en Pi i Margall."

"La Veu de Catalunya", 12 de novembre i 31 de desembre de 1904.

Vegem, ara, algunes de les idees exposades en aquest cicle, d'acord amb el que ens en diu la premsa: A la primera xerrada, entre d'altres manifestacions, afirmà "els qui no creuen en l'expansió catalanista fora de Catalunya ni capeixen bé el problema nacionalista del qual és conseqüència necessària l'imperialisme nacional, ni coneixen, tampoc, la història de les nacionalitats". "La Veu de Catalunya" del 8 de novembre de 1904.

"Refutà, -diu en una altra xerrada- la teoria federal del pacte voluntari que tira per terra tota la teoria de les nacionalitats naturals, absolutament independents del pacte. Les nacions naturals són l'única base prou ferma per aixecar bones teories científiques i realitzar bons sistemes de govern."

"La Veu de Catalunya" del 6 de desembre de 1904.

Finalment, vegem aquesta expressió sobre la nació i la raça. "La nacionalitat, conjunt orgànic, exigeix unitat d'acció; nacionalitat

amb dualitat d'accions és un absurd. Conseqüència d'això és que una nacionalitat no poden integrar-la dues o més races, perquè aquestes suposen pluralitat d'accions, caràcters, etc., incompatibles amb la unitat orgànica nacional. Però si la raça única és factor essencial de nacionalitat, ella sola no pot fer la nacionalitat. Ja provarem que hi ha altres factors essencials; i a més no hi hauria manera de saber quan les diferències ètniques són prou marcades per a formar nacionalitat, perquè les diferències ètniques van accentuant-se -- d'una manera insensible, sense formar grups marcats." "La Veu de Catalunya", 19 desembre 1904.

En línies generals, Bardina segueix l'esquema teòric de Prat de la Riba, si bé, sobre la qüestió racial, Prat es manifesta amb menys -- contundència: "Però la raça no és la nacionalitat, per més que en si -- guí factor importantíssim. L'estatuària grega demostra fins a l'evi-- dència que en el poble grec hi havia gent de tota mena" (el subrat-- llat és nostre).- PRAT DE LA RIBA, E.- La nacionalitat catalana, Bar-- celona, 1934, p. 76. Tanmateix, els mots darrers citats de Joan Bar-- dina matisen també la contundència de les primeres expressions.

- (65) En parlar dels primers moments del centre, escriu Joan Bardina, a -- l'article Els nostres dependents, a "La Veu de Catalunya" del 13 -- d'octubre de 1904, "El cercle dels apòstols s'engrandia --parla de -- quan el CADCI encara romania en els rònecs i reduïts baixos del núme-- ro 17 del carrer de la Bòria- poc a poquet, i fins pogueren celebrar un parell de conferències, escoltades ja per una cinquantena d'ini-- ciats primer, després per un centenar".
- (66) "Joventut", 19 de novembre 1903; i "La Veu de Catalunya", 16 novem-- bre 1903. Als parlaments, Bofarull, del Centre, denuncià els obsta-- cles que posava el centralisme al desenvolupament del comerç i de la indústria de Catalunya; Montllor advocà per la unió de tots els auto-- nomistes contra el "comú enemic"; Tona reincidí en la necessitat de la unió entre les societats catalanes que reivindicaven l'autonomia de Catalunya i "enaltí la història comercial de Catalunya i protestà de que els del centre titllin d'egoistes als catalans, als qui opri-- miren dintre un cercle de ferro obligant-los a estalviar-ho tot, ha-- vent conservat el nostre poble per son propi esforç el poc que li -- queda gràcies a son geni treballador". Manifestà que en l'autonomis-

me català hi cabia tothom i tots havien d'entrar-hi, per a poder, - entre tots, conquerir l'autonomia que les altres regions podrien obtenir "inspirant-se en nostre exemple" a fi de constituir la Federació Ibèrica; exemple, d'altra banda, de democràcia car l'esperit català ho era. Atacà Salmeron qualificant la seva república unitària de medieval "com ell qualificà un dia de medieval el catalanisme".- "Sols l'autonomia pot resoldre els problemes socials plantejats a Catalunya, no el parlamentarisme que combaté per perjudicial, ni la república antidemocràtica i anti-liberal dels Salmeron i Lerroux." Martí i Julià que presidia l'acte, el cloqué tot recomanant la tasca educativa sense defalliments.

- (67) "Joventut", 25 de febrer 1904. Martínez i Serifia remarcà la necessitat "d'instruir el poble" a fi que aquest "ens segueixi" (,..) "per convicció". "Recomanà la unió de tots, conservadors i avançats, per fer-nos forts davant dels grans esdeveniments que tal volta són més apropiats del que ens pensem". "Sols les idees canvien radicalment els pobles, car fins les revolucions armades són preparades per elements intel·lectuals".

Trinitat Monegal elogià l'obra del CADCI, "obra basada en l'autonomia individual i en l'ensenyament voluntari. Amb tal motiu combaté l'ensenyament obligatori i remarcà que, havent sigut en totes les èpoques l'educació comercial i industrial base de benestar i civisme a Catalunya, el centre ni feia altra cosa que continuar les planes brillants de la història catalana."

- (68) "Joventut", 10 de novembre 1904. Hi intervingué Heladi Homs, secretari de la Secció Permanent d'Educació i Instrucció que elogià les escoles establertes al Centre, "dient que mitjançant aital organització és com es regeneren els pobles mal governats". El Diputat Albó atacà el centralisme espanyol, Frederic Rahola remarcà la importància dels estudis comercials. Giralt i Verdaguier manifestà que aqtes com el que s'estava celebrant eren "indispensables per a l'assoliment de l'autonomia a la que tenim dret i sense la que no ens fóra possible avançar pel camí del progrés" i subratllà la necessitat d'establir escoles de primer ensenyament i fomentar l'estudi de llengües estrangeres "fins arribar a la creació d'universitats comercials catalanes".

- (69) "La Veu de Catalunya", 23 de novembre de 1903.
- (70) "Revista Anyal", 1914, p. 232.
- (71) Sobre Puig i Esteve i Bordas de la Cuesta ens hi tornarem a referir als capítols venidors. Joan Cabré i Puig, soci de bona hora del --- CADCI, i que aviat passà a ésser soci protector, de manera que el - 31 d'octubre de 1904 era elegit per a sub caixer de Socors Mutus -- -un dels càrrecs que havia de recaure, com hem assenyalat, en un so ci protector-, era membre de la Lliga Regionalista. Antoni Caballer i Aviñó, un dels primers socis del CADCI també (tenia el número 48), era de la Unió Catalanista, si més no entre 1910 i 1914, com ho as senyalarem més endavant.
- (72) "La Veu de Catalunya", 2 de novembre 1904.
- (73) V. nota E4.
- (74) "Acció", agost 1908 i números següents.
- (75) ALBÓ Y MARTÍ, R.- Barcelona caritativa, benéfica y social. Barcelo na, 1914, V. II, p. 234.
- (76) "Joventut", 7 de maig 1903. Sobre el socialisme: "Estudià el socia lisme condemnant-lo en sa primera manifestació o sia el socialisme de l'estat que fa de la societat un quartel immens on tot es fa au tomàticament i a plans fixos, matant-se les particulars iniciatives que són l'única font de progrés. Del socialisme col·lectiu digué -- que, si bé era més lògic, no deixava d'ésser censurable perquè en lloc de fer progressar tendeix a organitzar lo inferior i atempta a la llibertat incividual."
Pel que fa a l'anarquisme: "Digué que l'anarquisme sols per evolució podria imposar-se; mai per revolució, perquè un cop implantat no es mantindria a menys que els homes fossin àngels i, per tant, perfecta la societat, lo qual no és humà i, en son hermòs idealisme, ens ne ga aquesta gran veritat: "viure és progressar".
- (77) "La Veu de Catalunya", 20 de maig 1903.
- (78) Segons el gràfic estadístic de la "Revista Anyal", 1914, p. 192.
- (79) "La Veu de Catalunya", 13 octubre 1904.

NOTES DEL CAPITOL SEGON

NOTES DEL CAPÍTOL SEGON

- (1) No ha estat publicat encara un estudi seriós, exhaustiu i objectiu -- sobre Solidaritat Catalana. El treball de CAMPS I ARBOIX, J.- és -- útil, però representa un compendi de treballs coneguts i no va més enllà d'una història política. Les obres esmentades a la nota 19 -- del primer capítol -- a les quals podem afegir, JARDÍ, J.M.- AINAUD, J.M.- Prat de la Riba: home de govern.- Barcelona, 1973.- ens han -- ajudat a configurar una síntesi del període històric d'aquesta èpo- ca. Com a pas previ cap a l'elaboració d'aquella síntesi científica que reivindicuem, BORJA DE RIQUER.- Les eleccions de la Solidaritat Catalana a Barcelona. "Recerques", 2 1972. P. 93-141. Creiem que -- aquella síntesi hauria de comportar una investigació de la campanya electoral, dels actes d'aquesta, de la composició social dels assis- tents als mateixos, dels locals i centres on parlaren, del resso -- dels mítings i una lectura de tota la premsa catalana. Així l'inves- tigació en "El Poble Català" és important per a capir les actituds socials dels solidaris. Això, a més a més, de l'estudi sociològic -- dels resultats electorals a tot Catalunya. Personalment, la lectura de "El Poble Català" i "La Veu de Catalunya" ha estat un element fo- namental per a la redacció d'aquesta brevíssima síntesi interpreta- tiva.
- (2) CONNELLY ULLMAN, J.- La setmana tràgica, op. cit., sintetitza prou -- clarament aquest agreujament de la situació econòmica, social i po- lítica entre 1898 i la setmana tràgica.
- (3) En una conferència donada al CADCI el 17 de novembre de 1906 -- i a -- la qual farem referència després-, Cambó manifestava: "Hi hagué un moment que em van fer pensar que Catalunya podia tenir-la aqueixa -- aptitud --la de governar-se autònomament-. Aquest moment fou la fes- ta grandiosa de l'homenatge del 20 de maig. N'hi hagué prou amb uns petits cartells indicadors perquè tothom obeís; però això succeí -- perquè els qui varen posar-los saberen interpretar el sentiment del poble." Recensió a "La Veu de Catalunya", 18 de novembre 1906.
- (4) Les obres esmentades de Claudi Ametlla, Amadeu Hurtado i Camps i Ar- boix, entre d'altres, insisteixen en l'exemplaritat cívica del movi- ment solidari pel clima de convivència i concòrdia que creà entre -- les diverses fraccions polítiques catalanes i l'esperit de toleràn-

cia que, en general, estimulà.

- (5) V. BENET, J.- Maragall i la setmana tràgica., op. cit. MARAGALL, J.- Ah! Barcelona... "La Veu de Catalunya", 1 d'octubre 1909.
- (6) ALDMAR, G.- Negacions i afirmacions del catalanisme.- Conferència donada al Teatre Circo Barcelonés el dia 4 de desembre de 1910 i organitzada pel setmanari polític "La Campana de Gràcia".- Barcelona, 1910. V. nota 40.
- (7) Aquesta alternança entre etapes "catalanistes" i "obreristes" sense que ambdues sàpiguin coincidir i lligar serà una constant de la nostra història. Aquest fet serà claríssim en l'alternança -- "campanya autonomista" de finals de 1918 i començaments de 1919 -- agitació anarcosindicalista a partir de la vaga de la Canadenca.
- (8) MARAGALL, J.- L'alçament.- "La Veu de Catalunya", 13 d'abril de 1907. Citat a CAMPS I ARBOIX, J.- op. cit., p. 80.
- (9) L'acudit no era un cas únic de crítica o mofa antimilitar, sinó -- que aquesta era un fet sovintejat a la revista "Cu-Cut".
- (10) "El Poble Català", 28 d'octubre 1906.
- (11) V. L'article esmentat de Borja de Riquer a "Recerques" 2. La candidatura solidària guanyà, a les eleccions parlamentàries, a tots els districtes de Barcelona, tret del primer on perdé per una estreta diferència de 190 vots --cal dir que el districte primer era el de percentatge més alt d'immigració--. Segons Borja, la participació electoral als districtes proletaris oscil.là entre el 55 i el 58 per cent i el percentatge de vots solidaris en aquests mateixos barris oscil.là entre el 48% i el 73% --en conjunt, el 61%--. Més endavant esmentarem textos que assenyalen una base popular -- del catalanisme --com ho és la realitat del CADCI--, però l'enunciat de les xifres electorals que aporta Borja de Riquer és prou definitiu.

En un míting pels obrers vaguistes de Bilbao, el 2 de setembre de 1906, un dels treballadors que hi intervenia, manifestava: "Aquí hem de parlar sols de solidaritat obrera, ja que els obrers com a tals no deuen ésser solidaris ni antisolidaris. Respecte a aquest assumpte vos diré que si jo fos polític, que no en soc, formaria

part de la solidaritat catalana". "El Poble Català", 2 de setem--
bre de 1906. (El subratllat és nostre).

- (12) L'esquerra solidària havia de sentir-se evidentment incòmoda da--
vant l'activisme de La Lliga i els seus esforços hegemònics dins
del moviment solidari. Cal pensar que el lerrouxisme combaté ---
aquest darrer, a la campanya electoral, denunciant-lo com a ene--
mic del proletariat i als republicans solidaris d'unir-se amb els
explotadors d'aquests. Vegi's en aquest sentit els mitings dels -
republicans catalanistes en aquesta etapa, recensionats per "El -
Poble Català". Els solidaris d'esquerra replicarien als lerrouxis
tes tot manifestant que "es diuen redemptors dels obrers i no han
volgut posar un sol treballador en la seva candidatura, al contra
ri del que ha fet la Solidaritat" -es tracta del candidat obrer -
d'Unió Republicana, a les eleccions provincials, Nogués-. Parla-
ment d'Alvarez al "Lunch per l'amnistia".-"El Poble Català", 20 -
febrer 1907.

L'esmentat Nogués manifestaria en aquest acte mateix: "De la ma--
teixa manera que els obrers s'han constituït en solidaritat amb -
els socialistes i anarquistes quan els hi ha convingut, també --
tots els partits polítics catalans han format la solidaritat cata
lana per a defensar la dignitat de Catalunya."

Amadeu Hurtado, en un míting al Teatre Modern de Gràcia, a pri--
mers de març de 1907, es defensaria de les acusacions lerrouxis--
tes:

"Diuen que ens hem entregat a la burgesia per a conquerir algu--
nes actes i jo els hi dic a aquests que això diuen: que per una -
part confonen el problema obrer amb una simple qüestió electoral
i per l'altra que no coneixen els nostres obrers més que per la -
brusa, no el pensament ni la vitalitat de la nostra classe obrera.
(...) Podrà ésser aquest predomini que diuen que hi ha de la bur-
gesia a la Solidaritat Catalana, però quina obra és millor i més
important per a la classe obrera: aquella dels qui volen fer un -
poble viu i fort o la d'aquells que tot el seu amor als obrers el
fan dependre d'una lluita electoral?". "El Poble Català", 7 de --
març de 1907.

Salvatella, manifestaria en un altre míting al teatre "Las Delicias": "Els qui a tothora tenen la revolució als llavis sense tenir-la al cor, us diran que la solidaritat catalana és enemiga de l'obrèr però jo us asseguro que la solidaritat catalana us portarà -- pas a pas cap a la vostra redempció, sens cometre la infàmia de voler-vos llançar sota les potes dels cavalls dels civils fent-vos vessar vostra sang generosa." "El Poble Català", 8 de març de 1907.

(13) "El Poble Català", 22 de desembre de 1907.

Rovira i Virgili, és un dels impulsors d'aquesta redifinició i formulació d'una esquerra solidària: "Hem de constituir l'esquerra catalana. Si no la constituïm els radicals de la Solidaritat, uns altres, fora de la Solidaritat, la constituïran. Hem de constituir-la (...) per la propaganda de l'acció (...). Ens falten els homes de voluntat, d'acció. Lo que té la dreta, precisament..." ROVIRA I VIRGILI, A.- L'esquerra catalana. La necessitat de l'acció. "El Poble Català", 20 de desembre de 1907.

(14) A les planes de "El Poble Català", els joves republicans catalans fan la crida, el primer de desembre de 1907. Francesc Layret, Salvador Vallverdú i Joan A. Gutiérrez per la Unió Republicana; Eugeni Xammar, Carles Zanni i Manuel Pagés pels republicans adherits a la Unió Catalanista; Fèlix Griera, Ramon Noguer i Arnau Martínez - Serriñà pels nacionalistes republicans; Josep Sanguinetti, Lluís -- Marrasé i Manuel Vinagre pels federals, eren els signants de la -- crida destinada a aconseguir superar l'anarquia i la disgregació -- existent al camp de l'esquerra.

Pel que fa al Congrés de la Joventut Republicana, les ponències -- ens il.lustren sobre els seus centres d'interès:

"Relacions Església-Estat", a càrrec d'Antoni Marsà.

"Aspectes socials del problema religiós", a càrrec de Gabriel Alover.

"L'ensenyament i educació social", a càrrec de Lluís de Zulueta.

"Organització de l'Estat", a càrrec de Joaquim Salvatella.

"Acció dels partits polítics", a càrrec d'Amadeu Hurtado.

"El problema català", a càrrec d'Arnau Martínez Serriñà.

"El feminisme i la societat", a càrrec de Diego Rúa.

"La qüestió agrària", a càrrec de Fèlix Griera.

"Militarisme i antimilitarisme", a càrrec de Laureà Miró.

"Acció de la joventut dintre de l'actual moviment i en especial de la liberal i republicana", a càrrec d'Eduard Marquina.

"Legislació del Treball", a càrrec de Jesús Calvo.

"Organització social del treball", a càrrec de Baldomer Tona i Xiberta.

"Estudi crític del moviment obrer contemporani", a càrrec d'Antoni Rovira i Virgili.

"El sufragi universal", a càrrec de la Joventut Republicana de Lleida i, en representació d'ella, Manuel Soldevila.

"Cooperativisme", a càrrec de Miquel Renté.

"Evolució i revolució", a càrrec de Carles Garcia Annó.

"El Poble Català", 29 de febrer de 1908. Aquest diari, durant el mes d'abril, ens il·lustra sobre el desenvolupament del Congrés.

- (15) El text complet del pressupost de Cultura així com una recensió de la campanya a "El Poble Català". El text també és inclòs a l'apèndix de l'obra de SALADRIGAS, R.- L'Escola de mar i la renovació pedagògica a Catalunya.- Barcelona, 1973. V. també: VENTALLÓ, J.- Les escoles populars ahir i avui.- Barcelona, 1968. Pàg. 58 i següents. - FERRER, J.- Layret (1880-1920).- Barcelona, 1971. Pàg. 66 i sgs. CAMPS I ARBOIX, J.- El Pressupost de cultura 1908. Problema d'actualitat. Barcelona, 1974.

En els diversos actes i manifestos organitzats a favor del Pressupost de Cultura de l'any 1908, hi veiem, a més de les entitats i centres nacionalistes d'esquerra i republicans, l'adhesió de l'Aggrupació Socialista de Barcelona i de diversos sindicats obrers. - V. "El Poble Català", del 14 de maig de 1908, els textos d'un manifest signat conjuntament i el d'un signat exclusivament per entitats obreres. Igualment, els treballadors prenen la paraula al "Miting de la Tolerància"; en nom de les societats obreres parlarà Calzada. Comaposada ho farà en nom dels socialistes. Vegi's la recensió del "Miting de la Tolerància" a "El Poble Català", 18 de maig de 1908.

L'afer del Pressupost de Cultura és d'una gran importància a l'ho-

ra d'assenyalar les posicions socials del catalanisme esquerrà i - per a l'història social contemporània de Catalunya i, evidentment, no pot restar resumit en una nota a peu de pàgina com fa Connally Ullman al seu llibre sobre la setmana tràgica (p. 176, nota 77). -- De la mateixa manera que és excessiu d'afirmar que la condemna que feu el Cardenal Casañas contra "El Poble Català" era signe de l'orientació anticlerical "tan extrema" dels seus inspiradors (p. 297, nota 103 del llibre esmentat). La condemna del Cardenal fou publicada el 31 de juliol de 1908, és a dir que coincidia amb les fortes reaccions conservadores i religioses que provocà el Pressupost de Cultura. La voluntat d'atansar-se a la classe treballadora anava més enllà del simple anticlericalisme. Claudi Ametlla, a les seves Memòries ja citades, concreta que la causa de la condemna fou la publicació "d'un conte d'Alfons Maseras que trobà llicenciós" - (p. 212) i abans subratllava: "envers la qual (L'Església), sempre havíem estat respectuosos, tant per sinceritat com per respecte -- als sentiments de molts catòlics que ens eren amics" (p. 212).

- (16) "Els debats sobre el Pressupost -escriu encertadament Albertí- resulten alligadoros. Els republicans solidaris -unionistes, federals, representants del CNR- en són defensors entusiastes. Els radicals de Lerroux tendeixen a oposar-s'hi per allò de l'ensenyament en català. Els regionalistes -amb dos companys a la ponència del Projecte- es divideixen per motius religiosos. Els sectors catòlics de la ciutat reaccionen amb una intolerància apassionada, -patrocinats pel Cardenal Casañas, que governa la diòcesi." ALBERTÍ, S.- op. cit., p. 254.

Aquesta divisió dels regionalistes per motius religiosos és la que explica la presència d'elements de primera fila de La Lliga Regionalista en els actes contra el Pressupost, com Puig i Cadafalch. - V., per exemple, la recensió del míting contra el pressupost al -- Frontó Comtal a "El Poble Català" 20 d'abril 1908.

- (17) V. les obres esmentades de Claudi Amatlla, Connally Ullman i Josep Benet.
- (18) HURTADO, A.- op. cit., V.I., p. 143. CAMPS I ARBOIX, J.- op. cit., p. 159 i sgs. Com a la campanya pel pressupost de cultura, les sociatats obreres també intervenen en el combat contra La Llei de Ju

risdiccions durant el mes de juny de 1908.

- (19) MOLAS, I.- La Lliga catalana, V.I., Barcelona, 1972. p. 79, escriu comentant el fracàs del "copo" solidari a les eleccions parlamentàries parcials de 1908: "Tot i el major nombre de vots recollits -- pels solidaris poden apreciar un augment del 7% dels vots radicals, respecte de les eleccions anteriors, i un descens d'un 11% dels -- vots de la coalició. Això podia ésser resultat, potser, de la tasca política efectuada pels radicals en aquella època, aconseguint i mobilitzant una nova clientela, i d'una pèrdua de força dels solidaris, conjugada amb un traspàs de vots dels republicans que havien votat solidari el 1907, galvanitzats, potser, per la figura de Salmeron, però que a la vista de la direcció proconservadora i hegemònica de La Lliga s'havien abstingut o s'havien decantat pel republicanisme centralista, però no pactista, del lerrouxisme."
- (20) Lluhí i Rissech serà l'impulsor de la cohesió de les esquerres i -- Rovira i Virgili, per la seva banda, manifestarà a "El Poble Català" que la Solidaritat és solament un compromís parlamentari, però no compromet a les diverses forces en conteses electorals secundàries al si de Catalunya. V. ALBERTÍ, S.- op. cit., p. 267 i sgs. - V. les obres citades de Camps i Arboix, Hurtado i Ametlla.
- (21) V. les obres citades de Camps i Arboix. ROVIRA I VIRGILI, A.- Prat de la Riba.- op. cit.
- (22) Aquest plantejament el faran especialment al Congrés de les Joventuts Republicanes de 1908. V. el tema de les ponències a la nota -- 14. Entre les conclusions, vegem les de la ponència de Rovira i -- Virgili:
1. El Congrés Català de la Joventut Republicana proclama l'alta -- conveniència de l'adveniment de la democràcia obrera organitzada -- al camp de les lluites polítiques i socials de Catalunya.
  2. Les forces polítiques de l'esquerra catalana han d'adoptar un -- contingut de reformes socials sòlides i viables que iniciïn valent -- ment la transformació del present règim capitalista, encarrilant -- per les vies legals les lluites obreres, les quals amenacen provo -- car en tot el món fortíssimes sostregades revolucionàries.
  3. El Congrés recorda la necessitat de donar a aquest moviment -- el

moviment autonomista de Catalunya- una resultant francament expansiva i democràtica per a vèncer així l'hostilitat que de lo contrari trobaria entre els obrers de la nostra terra, hostilitat que impossibilitaria definitivament el triomf de l'ideal autonomista.

4. El Congrès Català de la Joventut Republicana crida amicalment - als obrers catalans per a una col.laboració lleial i fecunda amb - les forces d'esquerra en la comuna tasca de reformes polítiques i socials que han de realitzar-se des dels municipis de Catalunya." "El Poble Català", 19 d'abril de 1908.

Francesc Layret, per la seva banda, en obrir-se les sessions, manifestaria: "Ha nascut ara la força del proletariat organitzat en democràcia, per a anar a la lluita, i sols aquells partits que han - incorporat al seu programa trossos dels del partit obrer han pogut tenir força." "El Poble Català", 19 d'abril 1908.

(23) AMETLLA, C.- op. cit., p. 263.

(24) Aquesta inhibició resta ben definida i clara a les obres esmentades de Josep Benet i Connolly Ullman. Cft. també els capítols dedicats a la setmana tràgica a les memòries de Claudi Ametlla i Amadeu Hurtado.

L'oposició que Baldomer Tona farà d'una esmena, presentada per -- Layret, Rovira, Miró, Calvo, Marsà i Companys que plantejava la -- "Socialització dels mitjans de producció", ens il.lustra sobre les dificultats que els republicans tradicionals presentaven a les -- veus que volien radicalitzar la via republicana catalana. V. "El - Poble Català", 20 d'abril 1908.

(25) NEGRE, José.- Recuerdos de un viejo militante, p. 7. Sense lloc i dada de publicació. Exemplar a l'Arxiu Històric Municipal de Barcelona.

Pel que fa a Solidaritat Obrera, Connolly Ullman, op. cit., en fa una bona síntesi. La lectura de "El Poble Català" i de "La Publicidad" de juny-agost de 1907 permet de refer els primers passos ex--terns de l'entitat. L'entitat impulsora fou l'Associació de la Dependència Mercantil, al local de la qual es feren les primeres reunions. 18 entitats reunides a aquest local a mitjans de juny de -- 1907, acordaren de dur a terme aquesta organització solidària. Se--dó, tipògraf; Seguí, pintor; Bruguera, confiter; Saví, metal.lúr--

gic; i A. Badia Matemala, depenent de comerç i principal impulsor d'aquesta organització foren encarregats de formar una comissió que duqués a terme els treballadors d'organització fins que Solidaritat Obrera tingués vida real. Ells serien els primers membres del Comitè solidari. V. "El Poble Català", 20 juny 1907.

- (26) El dos de setembre de 1906 tingué lloc al Teatre Comtal un míting - de solidaritat amb els obrers vaguistes de Bilbao i amb la intenció de crear un ambient de solidaritat entre els obrers i de reorganitzar les societats obreres ("El Poble Català" del 28 d'agost de 1907 recorda aquest míting i aquestes darreres intencions). El míting el convocava la Unió local de societats obreres. El presidí Pau Vilaseca i actuà de secretari Miranda. Hi figuraren les adhesions de la Unió Metal·lúrgica, Junta municipal d'Unió Republicana, Fusters de Sants, Federació del ram de fusters, Tres Classes de Vapor de Barcelona, Societat de Litògrafs "La Solidària", Paletes de Sants i --- Obrers de llits tornejats. El míting fou paral·lel a d'altres que es feren a Terrassa, Sabadell, Vilanova i la Geltrú, Sant Feliu de Guíxols, Vilafranca del Penedès, Montesquiu, Torelló i Sant Quirze de Besora. El míting, a part les denúncies contra els fets de Bilbao, es caracteritzà pels atacs que diversos oradors feren contra la política i els polítics, especialment Lerroux, fet que originà diversos aldarulls, produïts per elements lerrouxistes. "El lloc dels obrers és en les societats de resistència i no en la política", manifestaria Alfred Berguedano. Per la seva banda, Herreros "va dolendre's de la general indiferència i de què el segle XX, que devia ésser el del triomf dels obrers, no ho resulti per la política, que ha cridat als obrers a llocs perniciosos, com són les Fraternidades. (...) Parlant de la revolució, digué que els obrers deuen confiar en l'acte i no en el nom, acusant a certs amigos del obrero com elements que proporcionen policies per a detenir anarquistes." Aquests mots foren els que provocaren un dels aldarulls esmentats.

"Aquí hem de parlar sols de solidaritat obrera -manifestà l'orador següent-, Olivé, ja que els obrers com a tals no deuen ésser solidaris ni antisolidaris. Respecte a aquest assumpte us diré que si jo fos polític, que no en soc, formaria part de la solidaritat catalana (...). Un company metal·lúrgic, en Masip, ara fa poc digué en -- una Fraternidad: Las instituciones armadas son la salvaguardia del

derecho, la justicia y la libertad. Podem admetre-ho així després - dels fets de Bilbao? Podem creure a un mal pastor que un dia ens pregua que la pàtria és Espanya i l'altre ens diu que la pàtria és l'univers?" Aquests mots provocaren un nou i sorollós aldarull per part dels elements lerrouxistes: "Què no n'hem de parlar d'en Rusiñol?" - interrogà un d'ells. "En Rusiñol com tots els burgesos no cap en la solidaritat obrera", replicà l'interpel·lat. L'aldarull continuà i - augmentà segons ens refereix la crònica de "El Poble Català" fins al punt que el delegat governatiu hagué de suspendre l'acte. V. "El Poble Català", 3 setembre 1906. "El Progreso" replicà als organitzadors del míting amb un article titulat "Farsantes", al qual contestà el treballador Josep M. Carreras, des de les planes de "El Poble Català", el 7 i el 14 de setembre de 1906. A la primera lletra subratllava el caràcter de solidaritat i propagança fonamentalment obrera del míting "malgrat aqueixos obreros que pretenen el contrari, i -- l'individu que amb sa nefasta acció i amb l'aparença de treballar en pro de la classe obrera ha desmoralitzat la majoria de societats de resistència existents a Barcelona per engreixar, junt amb esquirols les Fraternidades."

Per a aquestes actituds antilerrouxistes d'ambients obreristes, vegeu's HERREROS, Tomás.- Lerroux tal cual es.- Barcelona, 1907.

- (27) L'article El alma en los labios fou publicat a "La Publicidad" el 9 de desembre de 1905. Camps i Arboix el reproduïx a la seva obra esmentada, p. 43.

Jospe M. Carreras a la seva lletra de resposta a "El Progreso", el 14 de setembre de 1906 manifestava: "Si combatim a en Lerroux ho fem amb proves, ho fem perquè en tant que propaga l'associació obrera -- per a aconseguir l'emancipació del proletariat, en el periòdic canta alabances amb l'alma en los labios. Qui és més enemic de l'obrer? El burges que tiranitza francament la classe treballadora, o aquell que baix pretext de millorar sa situació econòmica se serveix d'ella -- sols per a la satisfacció de sos apetits personals?".

- (28) "El Poble Català", 14 de setembre de 1906.
- (29) En el seu manifest, les entitats que integraven Solidaritat Obrera, manifestaven:

"Démonos cuenta de nuestro verdadero estado y observemos que mien--

tras nosotros abandonando la asociación obrera, nos dividimos en bandos políticos, disputándonos por la forma que hemos de ser gobernados, el capital, unido en sus fines esenciales, destruye todas aquellas conquistas que un día supimos alcanzar la clase obrera de Barcelona (...). La asociación es el único medio, el más práctico y más posible de defensa que tenemos (...). Frente a las arrogancias del capital levantemos la solidaridad obrera."

El manifest recordava l'empitjorament i agreujament de les condicions de treball, la necessitat de fugir de tota via no obrera com era la política: "(...) la burguesía aprovecha siempre para inducirnos a ese laberinto de la política reformista, que ha venido a reemplazar las promesas celestiales de otro tiempo." Rebutjava tota possible armonia entre el capital i el treball i la necessitat, per tant, d'agrupar-se "en defensa propia hasta llegar a la posesión de las fuerzas que destruya las injusticias sociales que sufrimos." El manifest també condemnava les fórmules de protecció social paternalista o benèfica. Feia una crida a la cooperació dels "obreros llamados de profesiones intelectuales que como nosotros tambien son explotados por el capital." Plantejava la necessitat de la instrucció i la cultura per als treballadors i d'aconseguir un gran local comú a totes les societats obreres, "un verdacero centro de expansión, de relación, de enseñanza y de cultura".

La tàctica de lluita fóra la que les circumstàncies aconsellessin; Solidaritat Obrera no seguiria l'orientació de cap partit polític si bé respectava l'opció concreta de cada societat. "Como clase obrera -manifestaven- solo podemos tener un fin común: la defensa de nuestros intereses y solo un ideal puede unirnos, nuestra emancipación económica, que transforma el régimen capitalista actual, basado en la explotación del hombre por el hombre, por un régimen social fundado sobre la base racional del trabajo por la solidaridad humana." -- Els estatuts de Solidaritat Obrera a "El Progreso" del 2 d'agost de 1907.

(30) V. nota 25.

(31) "La Publicidad", 30 de juliol de 1907.

(32) A la "Campanya de llibertat i justícia". V. "El Poble Català", 30 d'agost de 1907.

(32 Bis) V. nota 126.

(33) "El Poble Català" del 19 d'agost de 1907, en una editorial, Als obrers barcelonins, criticava la col.laboració "d'una part dels àcrates barcelonins" amb Lerroux, precisament aquells que abans havien atacat Lerroux acusant-lo de contribuir a la dissolució de les societats obreres "portant els obrers a les fraternitats, distraient-los de la lluita del millorament de llur vida amb la promesa de redimir-los totalment per la sola virtut de la seva acció política". L'article recordava als qui creien poder instrumentalitzar el lerrouxisme, que feia anys, en venir Lerroux a Barcelona, també es pensaven el mateix i la cosa els hi va sortir a l'inrevés. "En Lerroux, vingut amb caràcter anarquista, dient a tothora que el dia que demanés un acta de diputat li escupissin a la cara, tingué l'ajuda de les societats obreres per a les seves campanyes; mes així que va veure's una mica fort (...) s'encugué la massa obrera cap a una acció purament política, desorganitzant i matant l'acció econòmica." L'article, també atacava el "pensar-se crear una forta organització obrera sobre la base de l'agitació permanent i del cesorcre", tàctica que duia a l'esterilitat segons l'editorial.

Joan d'Avinyó, en un altre article, Per als obrers, sortit a "El Poble Català", 23 d'agost de 1907, recordava la contradicció de l'actitud d'aquests moments amb la que els mateixos obrers manifestaren al Míting del Teatre Comtal de l'any anterior (v. nota 26).

V. l'editorial Rèplica a un "obrero", a "El Poble Català", 26 d'agost de 1907; L'acció cels obrers catalans al mateix diari del 30 d'agost, signat per Joan Avinyó, i del mateix autor, Entenem-nos, a "El Poble Català", 6 de setembre de 1907, el qual reproduïx un fragment de rèplica aparegut a "un setmanari que editen, si no estic mal informat, elements del Centre d'Estudis Socials":

"Sap "El Poble" que els anarquistes que apoen la campanya organitzada pels antisolidaris referent al policia anglès, són els mateixos que col.laboren en unió de distintes entitats i periòdics solidaris per la llibertat dels presos polítics i socials. Ara bé, si de la unió passatgera d'àcrates i lerrouxistes poden sortir-ne desordres i bullangues; si els primers tracten de fer un instrument del lerrouxisme, ¿quina finalitat persegucixen a l'apoiar a els republicans, catalanistes i demés elements que treballen per la llibertat dels pre-

sos?

Podria dir-me El Poble quines són les intencions dels anarquistes ajuntant alhora a els pertorbadors de l'ordre i als amics de la pau de -- Barcelona?

- (34) Les recensions dels mítings electorals a "El Poble Català", en locals obrers i republicans, remarquen aquesta presència popular.
- (35) V. DIEGO RUIZ, E.- Obrerisme i catalanisme.-"El Poble Català", 19 de setembre de 1906:

"En totes les vostres discussions sobre la Solidaritat, jo he cercat inutilment un punt de vista general.- Solidaritat Catalana és una part de la qüestió social: aquesta idea, ineludible, és completament desconeguda de vostres enemics. Però vosaltres per què no hi insistiu constantment?...- Els termes del problema són clars, i n'hi ha prou amb una intel·ligència d'infant per a apreciar aquests termes: catalanisme és justícia, obrerisme és justícia. Per direccions diferents arribem a les mateixes conseqüències. Però qui farà la síntesi de les dues idees de justícia? Hi ha una justícia més important que l'altra? Això és el que precipitadament esteu dient cada dia, o penseu, o sentiu. Això és el que diuen, pensen, senten confusament els vostres enemics. I així és com els no-catalanistes són obreristes.

El moment és solemne. L'home provincial que fes la síntesi d'aquests termes de l'antinòmia, parlaria segurament a homes ja preparats. Ell seria el Verb de la gran Solidaritat digna dels nostres esforços.

I potser no serà un home. La idea serà expressada per molts de vosaltres, amb més clarecat que fins ara, amb més activitat podríem dir (...). Haurieu de parlar més clar als obrers: -clar i català als obrers de la terra-. Quants dies perduts! Quines ocasions heu deixat perdre! Ah com se paguen aquestes distraccions! (...) És precís, doncs, no limitar res (...)

Això és tasca de joves: els vells moriran en pura pèrdua, bo i creient que el sou-fam és compatible amb el catalanisme, és a dir amb una forma de justícia."

- (36) Vegi's en aquest sentit els articles esmentats a les notes anteriors. La mateixa atenció de "El Poble Català" a les qüestions obreres.

Vegi's també l'interviu que "El Poble Català" feu a Salvador Seguí el 14 d'agost de 1907 després dels incidents del míting del Comtal -no confondre amb el de solidaritat amb els vaguistes de Bilbao-.

(37) V. notes 22 i 24.

(38) V. DIEGO RÚIZ.- Carta als obrers de Catalunya.- "El Poble Català", 13 de desembre de 1907. Crt. també la resposta d'un treballador, Els obrers catalans, publicada el 17 de desembre.

Del mateix Diego Rúiz, Entorn a un Congrés obrer català.- "El Poble Català", 23 de febrer de 1908.

(39) Darrera la tàctica d'"apropar sense confondre" de Badia o Gas Pelen--guer hi havia la necessitat de refer el temps perdut del Partit Socialista a Barcelona. La lluita per la influència a Solidaritat Obrera -- és particularment clara en l'actuació de Fabra Ribas. V. CONNELLY -- ULLMAN, J.- op. cit., p. 208 i sgs.

(40) Diu Gabriel Alomar a Afirmacions i negacions del catalanisme, op. cit., tot comentant l'actitud dels republicans catalans davant la Setmana Tràgica: "El fet revolució va desorientar les esquerres catalanes, i va obligar-les, com un reactiu, a descobrir el burgesisme intern de totes elles. ¡Era tan còmode això de dir-se republicà, sense veure's forçat mai a demostrar-ho! (...) En aquella hora l'esquerra catalana va ésser la primera culpable; perquè ella, sols ella, podia presentar les mans netes, sense necessitat de fer oblidar certes baixeses dels altres, que tots sabeu; i l'esquerra va rebutjar el penò d'universalitat que se li oferia (...). El fracàs de la nostra esquerra catalana és haver obrat sempre com a partit de centre, sense preocupar-se d'aquesta feina que havia d'haver estat la primera de totes: atreure'ns a una política catalana i afirmativa la massa obrera, adoptant amb -- sinceritat els seus ideals, que són els de tota veritable esquerra." (p. 7 i 8)

Gabriel Alomar havia exposat ja amb anterioritat opinions de signe -- obrerista. V. en aquest sentit les seves declaracions a "El Poble Català" el 22 de desembre de 1907. En un homenatge que hom li va retre el 13 d'octubre de 1908, al Centre Nacionalista Republicà, Alomar manifestaria: "Jo recordo que, fa uns anys, en una conferència meua a l'Ateneu, us deia: per què no té d'haver-hi un catalanisme liberal i -- fins un catalanisme socialista o si voleu un socialisme catalanista,

i fins un catalanisme àcrata?". V. "El Poble Català", 15 d'octubre de 1908.

- (41) Amadeu Hurtado, a les seves memòries, reproduïx un judici que Prat - de la Riba li exposà sobre els republicans catalanistes: "Em deia que tenien el defecte de no ésser homes d'esquerra com ells creïen, perquè si ho fossin, haurien comprès que la seva feina era atreure amb un cert radicalisme social, entès i practicat a la catalana, les nostres multituds populars, en lloc de pensar i voler actuar amb matisos d'homes de govern." (p. 179)
- (42) V. nota 11.
- (43) Al marge de la bibliografia sobre la CNT, esmentada al proper capítol, un vell militant cenetista, Camil Piñon, present al Congrés fundacional de Belles Arts, va ratificar-nos personalment el poc nombre de militants permanents de la CNT. Aquesta, fins 1917-1918, especialment a partir del Congrés de Sants de 1918, no prendria una forta embranzida.
- (44) CENTRE AUTONOMISTA DE DEPENDENTS DEL COMERÇ I DE LA INDÚSTRIA.- "Revista Anyal", 1914. Publicació de la Secció Permanent de Propaganda Autonomista. Barcelona, 1914. Plana 174. La xifra de 130 és, el -- més segur, la que s'acosta millor a la realitat.
- (45) "Revista Anyal", 1914, p. 175. Ignorem la causa d'aquestes diferències entre les dades que aporta "El Poble Català", del 3 d'abril de 1910 que dedica diverses planes al CADCI, i les de la "Revista Anyal" de 1914. La prudència i el realisme ens inclina per les aportades per "El Poble Català". El que sí és real pel que fa a 1906, és que després del canvi de local al carrer Comtal, el Centre experimentà un extraordinari creixement i acabà l'any amb 1.100 o 1472 socis, si admetem les dades de la "Revista Anyal". Alexandre Galí confirma que, després del canvi de local, en un mes i mig s'aprovaren 500 propostes de nous socis. V. GALI, A.- Institucions de cultura i moviment científic artístic i literari de Catalunya del 1900 al 1936.- Llibre seté. Capítol IV., Acció privada.- Text inèdit mecanografiat, p. 274. Cal assenyalar també que les xifres de la gràfica de la "Revista Anyal" de 1914 inclouen els socis protectors, si bé aquests el 1914 no passaven de 155 ("Revista Anyal" cit., p. 82).
- (45 Bis) L'estadística a "Revista Anyal", 1914, p. 219, i "Acció", abril 1932. Aquesta darrera aporta les dades del nombre d'assignatures---

tret del curs 1905-1906, que hem extret de la "Revista Anyal" esmentada, p. 194. Segons aquesta publicació, al curs 1906-1907, s'haurien cursat 21 matèries i no 20 com assenyala l'estadística d'"Acció" d'abril de 1932 que reproduïm al text; al curs 1907-1908, 23 i no 22; i al de 1909-1910, 28 i no 26.

(46) O 1530 si considerem l'altra columna.

(47) V. nota 45.

(48) GALI, A.- op. cit., a la nota 45.

(49) V. més endavant, p. 74. V. "Acció", setembre de 1908.

(50) "Acció" del Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria. Abril 1932, p. 6. :

Cursos	Matrícules	Assignatures
1914-15	921	29
1915-16	1202	32
1916-17	1458	34

(51) V. nota anterior.

(52) Josep Sala i Ricol a "El Poble Català" del 3 d'abril de 1910 explica l'evolució de les xifres pressupostàries del Centre. Vegem-ho en aquest quadre:

Cursos	Pressupost calculat en principi	Ingressos	Sortides
1904-05	10.800	11.034'99	10.583'63
1905-06	12.000	13.353'65	11.954'10
1906-07	23.000	24.953'83	24.405'06
1907-08	---	27.938'55	27.147'08
1908-09	---	28.172'62	27.789'66

Segons la "Revista Anyal" de 1914, els pressupostos calculats en principi per al curs 1907-08, fou de 22.430; per al de 1908-09, fou de 25.000; i de 1909 a 1910, fou de 28.000 pts. (p. 177, 178 i 179).

El canvi de local incidí també en l'augment de pressupostos. Observi's el salt en els cursos 1905-1906 i 1906-1907. Aquest canvi de local amb les despeses corresponents d'instal·lació obligà a una emissió de 227 accions. L'emissió d'accions i l'augment tan considerable

de socis que acompanyà el canvi de local, permeteren aquella alça -- pressupostària. L'Ajuntament, d'altra banda, que havia pagat una subvenció de 300 pts. durant el curs 1905-06, en pagava ara una de 400 pts., i la Diputació subvencionava també el Centre amb 1000 pts. -- L'augment de les xifres permeté, per un altre costat, l'augment de personal. Pel que fa a la distribució del pressupost, el 70% de les quotes dels socis protectors anava destinat a la Secció Permanent -- d'Educació i Instrucció, el 15% de la recaudació de les quotes dels socis protectors i actius, a la de Propaganda Autonomista, i el 15% de les quotes dels socis a la Secció Permanent de Socors Mutus. La resta de les quotes, el producte pel·café i les subvencions, anava -- dirigit al pagament del lloguer, despeses generals, mobiliari, bi--- biblioteca, amortització de les accions (a raó de quatre cada mes, en començar el curs 1904-05), etc.

Durant el curs 1906-07, hom destinà 400 pts al mes a la Secció Perma-- nent d'Educació i Instrucció, 75 pts mensuals a la de Propaganda Au-- tonomista i el 15% reglamentari a la de Socors Mutus. Per al curs -- 1907-08, hom gastà 812 pts. en mobiliari, 7.249'35 en les seccions, 287 en biblioteca, 15.900 en despeses generals i 155 en amortització d'accions. El juny de 1909, hom pogué destinar 1000 pts. a fons de -- reserva, ingressant aquella quantitat a la Caixa d'Estalvi i Pensi-- ons per a la vellesa. Per al curs 1909-10, hom destinà 10.000 pts -- per al lloguer (ampliat aquest curs amb el d'un pis veí), 7.000 pts. per a professors, 2500 per a subvencions a Socors Mutus, 1500 pts -- per a la Secció de Propaganda Autonomista, i 6.500 pts per a perso-- nal, biblioteca i despeses generals.

Pel que fa a la biblioteca, durant el curs 1904-1905, rebé una sub-- venció del Centre de 150 pts.; el 1905-06, 200 pts.; el 1906-07, 240 pts.; 1907-08, 300 pts.; 1908-09, 300 pts.; i 1909-10, 500 pts.

Vegi's l'article Nombres, redactat pel caixer del CADCI Josep Sala i Ricol, publicat a "El Poble Català" del 3 d'abril de 1910, per a --- aquestes xifres; així com la "Revista Anyal" esmentada de 1914, p. - 174 i sgs.

- (53) El 19 de juliol de 1909, el Consell Directiu prengué l'acord de llo-- gar aquest local veí, per l'import de 115 pts. mensuals. "Revista - Anyal" 1914, p. 180.

- (54) "Revista Anyal" 1914, p. 179.
- (55) Així, la renovació del Consell Directiu del Centre fou feta pels Consells Generals ordinaris del 18 de juny de 1905, 17 de juny 1906, 23 de juny de 1907, 21 de juny 1908 i 27 de juny 1909. Igualment, la renovació de la resta de juntes de secció es feien al mes de juny de cada any. Vegi's Historial del Centre dins de la "Revista Anyal" 1914, p. 171 i sgs. Aquest Historial consisteix en una relació d'efemèrides que l'esmentada publicació refereix dels 10 primers anys de vida de l'entitat.
- (56) V. nota 157.
- (57) "Revista Anyal" 1914, p. 190. V. l'apartat d'aquest capítol, Les seccions entre 1905 i 1909, p. 67 i sgs.
- (58) "Revista Anyal", 1914, p. 201.
- (59) V. infra, Les seccions entre 1905 i 1909. V. el butlletí "Acció", 1 setembre 1909.
- (60) El primer d'agost de 1906, el Consell Directiu del Centre l'acordava de crear i se'n feia càrrec directament. El 2 d'octubre de 1907 passava a dependre de la Secció Permanent de Socors Mutus. V. "Revista -- Anyal", 1914, p. 176 i 223.
- (60 Bis) Entre algunes de les accions del Centre, i que no esmentem al -- text d'aquest capítol, citem l'acord del Consell Directiu del 6 de juny de 1906 d'obrir un concurs entre les filles o germanes dels socis per a sufragar les despeses d'una estudiant de mestra a la normal privada anomenada "Escola de Mestres" "en vista del gran pla, d'hermosa transcendència per a Catalunya, que es proposa desenrotllar l'Escola de Mestresses". V. "Revista Anyal" 1914, p. 175-176; i "El Poble Català" del 30 de juny de 1906. Més tard, el 27 d'octubre de 1907, el centre organitzarà un festival per a recaptar diners per als damnificats de les inundacions darreres del riu Llobregat i Cardener; Partit de pilota, quinielles per a pelotaris, l'actuació de l'Orfeó Barcelonés i sardanes són els punts del programa a desenvolupar al Frontó - Comtal". V. "El Poble Català" del 21 i 24 d'octubre de 1907.
- El 11 de desembre de 1907, també, el centre anuncia l'organització d'un seguit de representacions al Teatre Principal, a preus econòmics en les quals hom posarà en escena "les millors obres del teatre cata

là", els diumenges a la nit, a començar el dia 15 vinent, segons "El Poble Català" del 11 de desembre de 1907. Amb tot desconexim si -- aquest projecte fou dut a la pràctica car hom no n'assenyala cap verificació posterior.

Citem, finalment, la festa que organitza el Centre amb motiu de la visita que fan al seu local els alumnes de les Escoles del Districte VI, juntament amb l'orfeó Infantil de les mateixes. Els alumnes llegiren diversos treballs, presentà els alumnes Ramon Monegal i Nogués, actuà l'orfeó Infantil i clogué l'acte el president Bordas. V. "El Poble Català", del 23 de febrer de 1908.

Pel que fa al ressò del centre a la premsa, a part dels extensos resums dels actes importants com els començaments de curs, v. l'atenció als actes en sí de l'entitat a "El Poble Català", especialment, i a "La Veu de Catalunya"; esmentem l'article de Jordi Pontdeferro del 2 d'abril de 1908, Manifestacions de cultura que esmentem més -- avall (v. plana 17) i el de Ramon Cumellas a "El Poble Català" del 3 de desembre de 1908, Taquigrafia catalana el qual assenyala: (...) -- "és senyal indubtable d'aquest corrent renovador que es mou, la febre d'ensenyament i d'il·lustració que s'és apoderada de quasi tots nosaltres (...) Una decidida ànsia de millorament intel·lectual, empeny la nostra joventut treballadora vers el salvador camí. I n'és -- una clara prova, la diversitat de societats i centres, no importa de quin color, que sostenen diferents càtedres on s'hi ensenyen, seguint els mètodes més moderns, varietat d'assignatures pràctiques, -- cursos sencers, verament profitosos per tots els qui, finit son treball, concorren a llurs classes (...) I d'aqueixa febre i d'aquest -- estudi, n'ha nascut un art nou, la taquigrafia catalana (...)."

(61) "Revista Anyal" 1914, p. 175. El vicepresident primer era el president de la secció permanent d'Educació i Instrucció, el vicepresident segon ho era de la Secció Permanent de Socors Mutus, i el vicepresident tercer ho era de la de Propaganda Autonomista. Els vocals primer, segon i tercer eren vocals primers igualment d'aquelles seccions pel mateix ordre.

(62) Els noms de les juntes al butlletí "Acció" de cada mes de juliol.

(63) Més tard la Secció canviaria el nom pel d'Organització i Treball.

(64) NOGUER I COMET, R.- Al llarg de la meva vida, p. 153. Text mecanogra

fiat i inèdit. Noguer i Comet fou, segons ens explica ell mateix, cap de secretaria o director de les oficines del CADCI a partir de juliol de 1912 fins el 31 de desembre de 1916.

- (65) GALÍ, A.- op. cit., p. 346. Alexandre Galí fou soci del centre en els anys en què aquest s'allotjava al c. Montjuic de Sant Pere. Probablement conegué millor el Bordas d'aquesta etapa que no pas Noguer i Comet. Aquesta fóra una de les causes possibles de la diferència de judici dels seus testimonis sobre aquesta figura curiosa i interessant de Bordas.
- (66) NOGUER I COMET, R.- op. cit., p. 153.
- (67) NOGUER I COMET, R.- op. cit., p. 153. CARNER I RIFALTA, J.- De Palaquer a Nova York, passant per Moscou i Prats de Molló.- Paris, 1972.
- (68) El 5 de juny de 1908 "El Poble Català" anuncia una lectura pública de les impressions escrites per Eladi Homs sobre "La vida universitària a Nordamèrica". L'escrit fou llegit per Ramon Rucabado. I en l'anunciament de la lectura feta el dia 6, hom assabenta de la situació de becarí als Estats Units d'Eladi Homs.
- (69) ALBERTÍ, S.- Diccionari biogràfic. V. II, Barcelona, 1968, p. 389-390. En tornar, Eladi Homs continua col.laborant al centre. El 28 de juliol de 1911 el veiem designat per a la junta de la Secció d'Educació i Instrucció i formar part del professorat l'octubre del mateix any, tot encarregant-se de l'assignatura "Escriptura nordamericana". V. "Revista Anyal" 1914, p. 208. El 15 de juny de 1912 fou elegit vicepresident, càrrec que mantingué el curs 1913-1914.- "Revista Anyal" 1914, p. 211 i 215.
- (70) La primera commemoració de l'aniversari de la fundació del Centre es feu el 25 de març de 1905. Segons "El Poble Català" del 31 de març de 1906, pel matí hom repartí "bons de pa i arròs per als pobres", a la tarda es ballaren sardanes i a la nit tingué lloc una vetllada literària a càrrec de l'"Esbart de Rapsodes de l'Associació de Lectura Catalana". La sessió fou organitzada per la Secció Permanent de Propaganda Autonomista.- "El Poble Català", 31 de març de 1906. El 7 d'abril de 1907 se celebrà, per segona vegada, la commemoració amb un programa en el que figuraven igualment el repartiment de "bons" de pa i arròs als pobres. "El Poble Català" 3 d'abril 1907.

- (71) Per a commemorar aquest cinqué aniversari, hom repetí el tradicional repartiment de "bonos" de pa i arròs, a 2/4 d'ell es feu la gran festa de Cultura al Teatre Novetats, a la tarda concert a càrrec del -- Cor Infantil Mossen Cinto, ballets populars a càrrec de l'Agrupació La Dansa, i sardanes. V. "El Poble català" del 28 i 30 de març de -- 1908.
- (72) PONTDEFERRO, Jordi.- Manifestacions de Cultura.- "El Poble català", 2 d'abril de 1908.
- (73) Els socis protectors, manifesta Puig i Esteve en aquest acte, "no -- abunden per dissort; sols han sigut algunes benemèrites cases i pres- tioses personalitats les que s'han fet càrrec de lo molt que, com se veu, som mereixedors de la protecció d'uns i altres." "Acció", 1 d'abril de 1909, p. 7.
- (74) Els butlletins "Acció" entre el primer d'agost de 1908 i el primer -- d'abril 1909 (inclosos ambdós), transcriuen el text íntegre de la Me- mòria de Puig i Esteve.
- (75) "El Poble català", 30 de març de 1908.
- (76) "El Poble català" 30 de març 1908.
- (77) "El Poble català", 30 de març 1908.
- (78) V. id anterior. "Entre tinguem vertaders professionals del comerç, -- afirmà Calvet, serà difícil que obtinguem una autonomia que ens manca tant com la política: l'econòmica."
- (79) El 28 de març de 1909 tingueren lloc les festes de l'aniversari. A -- part de l'obligat repartiment de "bonos", els alumnes de gimnàs, es-- grima, bastó i boxa executaren diversos exercicis d'educació física -- al pati d'esbarjo del Centre.- "Revista Anyal" 1914, p. 179; "Acció" 1 d'abril 1909. p. 1. De la festa hom en va treure una pel·licula. V. "Acció", 1 d'agost 1909, p. 6.
- (80) Pel que fa al Petit Concurs, "Acció", de febrer de 1909 parla, per -- primer cop, de la seva organització, i el número següent de març en -- publica les bases: Hom atorgava un premi de cinquanta pessetes al tre -- ball que millor desenvolupés el tema Deures del comerciant i industri al català dins del moviment nacional de Catalunya; un segon premi de cinquanta pessetes al que exposés millor el tema Actuació del nostre

centre i dels seus associats dins del moviment nacional català; i dos accèssits de vint-i-cinc pessetes. Els treballs havien d'ésser inèdits, i originals de socis de l'entitat i sense signar. El 15 de març finia el plaç d'admissió. El jurat: Màximí Puncernau, president del CADCI; Manuel Folguera i Duran, industrial i expresident de la Unió - Catalanista; Ildefons Suñol, ex diputat a Corts; Puig i Esteve, Josep Galceran i Bordes de la Cuesta, presidents respectivament de les seccions d'Educació, Socors Mutus i Propaganda Autonomista; i Carles Canals, vocal de la Junta de la secció de Propaganda que actuava com a secretari. La convocatòria duia data del primer de febrer. "Acció" -- del 1 d'abril de 1909, p. 5 i sgs., duia una recensió de l'acte de lliurament de premis i del resultat del Petit Concurs. Ramon Rucabado guanyà el primer premi amb un treball que duia el lema Pere Martell, comerciant i navegant català i ciutadà de Barcelona, suggereix al senyor Rei Jaume I la conquesta de Mallorca. Frederic Barceló guanyà -- l'accèssit amb el treball Lògica i raó, com a lema del mateix. El -- guanyador del segon premi, amb un treball encapçalat pel lema Ex abunda datia cordis, no volgué donar a conèixer el seu nom i feu lliurament de les cinquanta pessetes a la biblioteca.

Hom feu menció especial també dels treballs Llibertat i cultura i Ésent nacionalista l'acció del nostre poble tenen el dret de cooperar-hi tots els homes que aspiraven al premi primer, i Sembrem sempre i Qui no treballa quan es jove no descansa quan es vell, al segon.

Els treballs guanyadors dels dos premis foren publicats sencers al -- butlletí "Acció", a partir del mes de maig de 1909 fins l'octubre inclusiu, i el mes de novembre fragments de l'accèssit de Frederic Barceló. Més endavant fem referència a aquest texts.

- (81) "El Poble Català", 18 d'octubre 1906. Josep Termes ha assenyalat ja -- la presència del tema del 11 de setembre en el moviment federalista -- català de 1808-1873 a El federalisme català en el període revolucionari de 1808-1873. -- "Recerques" 2 p. 33-70.- Barcelona, 1972.
- (82) "El Poble Català" del 8 de juliol de 1905, porta la convocatòria d'una reunió organitzada per la Secció Permanent de Propaganda Autonomista -- del Centre, per al dia 10 del mateix mes. La crònica de "El Poble Català" del 15 de juliol del mateix any, refereix aquesta reunió. Hom proposà de commemorar la data amb la celebració de quatre mítings simul --

tanis a diferents llocs de la ciutat, ce caire nacionalista, els -
quals es clourien a la mateixa hora a fi de permetre als assistents
de confluïr en un determinat indret des d'on dirigir-se, tots ple-
gats, a dur una corona al peu de l'estàtua de Rafael Casanova. La -
coincidència esmentada de la data amb la de celebració d'eleccions,
modificà, com diem aquest projecte. V. "El Poble Català" del 2 de -
setembre de 1905.

(83) A la reunió del 10 de juliol d'aquest any, la Secció Permanent es--
mentada del Centre proposà de formar una comissió organitzadora so-
bre la base del CADCI, Unió Catalanista, Lliga Regionalista, Catalu-
nya Federal i una altra que representés aquells centres no adherits
a aquests agrupaments. Els assistents l'ampliaren fins a "deixar-la
constituïda tal com va ésser-ho la de la Festa Nacional Catalana, -
amb la sola diferència de substituir l'Associació de Lectura Catala-
na organitzadora d'aquella, pel Centre Autonomista de Dependents -
del Comerç i de la Indústria." V. "El Poble Català", 15 de juliol -
de 1905. Segons la "Revista Anyal" 1914, p. 233, la comissió execu-
tiva del 11 de setembre la formaren un delegat de les següents enti-
tats: Unió Catalanista, Lliga Regionalista, Catalunya Federal, Ate-
neu Obrer del districte II, Cercle Artístic de Sant Lluç, Jocs flo-
rals, Centre excursionista de Catalunya, Col·legi Sant Jordi, Orfeó
Català, Centre escolar catalanista i CADCI. L'any següent aquesta -
comissió executiva apareix limitada a la Unió Catalanista, Lliga Re-
gionalista, Catalunya Federal, Ateneu Obrer del Districte II i CADCI.
V. "El Poble Català", 4 setembre 1906. Quan deixà d'existir "Catalu-
nya federal", el Centre Nacionalista Republicà la substituï el 1907.
V. "Revista Anyal" 1914, p. 236. "El Poble Català" 31 d'agost de -
1907.

(84) "El Poble Català", 2 setembre 1905. Pel que fa a l'ofrena de flors
i corones a l'estàtua, "El Poble Català" del 16 de setembre enumera
les entitats que hi participaren: Sang Nova, Unió Catalanista, La -
Rexa, Ateneu Obrer de Poblet, Centre català de Sabadell, Nacionalis-
tes de Tàrrrega, Nacionalistes de Sarrià, Foment Autonomista Català,
Escola de Mossen Cinto, Lliga Regionalista de la Barceloneta, Cen-
tre Popular Catalanista de Sant Andreu, Aplec Catalanista, Cent No-

va de Badalona, Ateneu Obrer del districte segon, Agrupació Escolar Dr. Robert, CADCI, Catalunya Federal, "La Tralla", Associació de la lectura catalana", Centre Autonomista Fivaller, Agrupació catalanista de Mollet del Vallés, Escola de Santa Eulàlia per a noies, "¡Cucut!", "Joventut", Felipa separatista, Lliga Regionalista, Lliga Regionalista de Gràcia, Centre democràtic nacionalista Germinal de -- Sarrià, "Nova República", Centre Autonomista Català de Sant Cerva-- si, "El Poble Català" i "moltes altres", segons ens refereix l'es-- mentat número d'aquest darrer diari.

- (85) V. Nostra protesta.- "El Poble Català" del 16 de setembre de 1905.
- (86) "El Poble Català" 23 setembre de 1905. V. l'article editorial al ma teix exemplar d'aquest diari: La bandera catalana sediciosa o el go-- vern de Madrid separatista.
- (87) "El Poble Català" 30 setembre 1905.
- (88) CADCI, Unió Catalanista, Lliga Regionalista, Ateneu Obrer del Dis-- trictè segon i Centre Nacionalista Republicà que substituïa l'any - 1907 a la dissolta "Catalunya Federal". A la reunió preparatòria de la celebració del 11 de setembre de 1907, feta el 30 d'agost d'a-- quest any, hom decidí d'incloure-hi un delegat del Consell Regional Federalista de Catalunya, per a què totes les branques del catalanis-- me hi fossin aplegades. "El Poble Català" 31 d'agost 1907.
- (89) "Revista Anyal", p. 236. A la reunió esmentada a la nota anterior,- Alfred Bertran, president de la Secció Permanent de Propaganda Auto-- nomista, manifestà que el centre "renunciava al lloc que ocupava a - la comissió per creure que existien altres entitats, el caràcter i els fins de les quals s'avenien més amb l'execució dels treballs -- d'aquella patriòtica festa, a més de què el Centre no podia encarre-- gar-se, com altres anys, de totes les tasques que imposava la cele-- bració de la mateixa". Els assistents a l'acte acceptaren aquests -- raonaments però acordaren que "el centre de dependents no es desen-- tengués del tot dels treballs d'organització de la festa".- "El Po-- ble Català", 31 d'agost de 1907.
- (90) El 4 de setembre de 1906, "El Poble Català" publicava una crida ti-- tulada A les dones catalanes, signada per Eulàlia Forment de Vinyals,

Maria Turull de Barceló, Maria C. de Rosich i Antònia Rovira, la -- qual informava de l'organització d'una missa en sufragi de Rafael Ca sanova a l'Església de Sant Just i Pastor i de l'elaboració d'una co rona de bronze. "Se'ns ha dit repetides vegades -deien- que el fona- ment de la pàtria és la família, i el de la família la dona, i que - tots els moviments patriòtics i tots els esclats de sentiments ens - han de tenir com a auxiliars i cooperadors per a ésser profitosos. - S'ha proclamat que la dona catalana s'ha barrejat en l'integral des- vetllament de la nostra terra i que la causa de Catalunya quedava - salvada des d'aquella hora.

I entenent-ho així, les dones catalanes no hem deixat, sempre que - l'ocasió ha estat propícia, de demostrar el nostre entusiasme i el - nostre patriòtic ardiment, encoratjant, confortant, i ajudant amb -- nostra adhesió incondicional, als sostenidors de les lluites patriò- tiques, ja que la nostra missió en la societat no és la d'entaular-- les ni la de dirigir-les (...)." La nota acabava anunciant la missa a celebrar a les vuit del matí i l'anada, a les onze també del matí, a l'estàtua "fent en ella homenatge a tots els immortals defensors - d'uns drets i unes llibertats avui perdudes."

- (91) "El Poble Català" 12 de setembre 1906. Vet ací les entitats que figu ren en aquest número com a autores d'ofrenes: Sang Nova, Orfeó de - Sants i Hostafrancs, Ateneu Autonomista del Districte seté, La Reixa, Germinal, Centre Nacionalista Radical (en formació), Grup d'autono- mistes concurrents al cafè Comtal, CADCI, Centre Català de Sabadell, Associació Obrera Nacionalista de Gràcia, Aplec Catalanista Republi- cà de Barcelona, Associació Catalanista samboiana, Gent Nova de Bada lona, Joventut autonomista de Barcelona, "El Poble Català", Foment - Autonomista Català, Escola Mossen Cinto, Republicans de Mallorca, un grup de borsistes, Centre popular catalanista de Sant Andreu, Unió - Catalanista, "La Tralla", Centre català republicà federalista de la Plaça de Santa Agna, Agrupació Escolar Robert, Centre Autonomista Ca talà de Sant Gervasi, "Cu-Cut!", Catalunya Federal, Ateneu Obrer del districte segon, "La nació catalana", comissió de catalanistes de Vi lassar de Dalt, Associació de Lectura Catalana, Lliga Regionalista, l'Eura, Lliga Catalanista d'Urgell i la Segarra de Tàrrrega, Consell Regional Federalista de Catalunya, Cor Infantil del Poble Sec, Aplec Autonomista de Roses, i d'altres; sense faltar-hi la participació de particulars.

- (92) "El Poble Català" 12 de setembre de 1906.
- (93) A la crònica de "El Poble Català" del 12 de setembre de 1907, figuren més de seixanta entitats -a part dels particulars- presents a les ofrenes de rams i corones a l'estàtua de Rafael Casanova a la data corresponent de 1907. Assenyalem, entre aquelles, Grup Radical de L'Ateneu Obrer del districte segon, Associació obrera nacionalista de Gràcia, "Metralla", Lliga Nacionalista Catalana, Centre Nacionalista radical del Clot, CACCI, Associació catalanista de Manresa, Associació democràtica radical del Poble Nou, Centre Nacionalista Republicà, "La destral", Centre popular catalanista de Sant Andreu, Ateneu obrer català de Sant Martí, Republicans de Mallorca, València Nova de València, Ateneu Obrer del Poblet, Ateneu obrer del Districte tercer, Avens nacionalista republicà de Sant Andreu, una Colla d'obriers dels tallers del Clot, etc.
- (94) Si l'any 1907, hom havia col·locat 62 ofrenes al peu de l'estàtua de Rafael Casanova, l'onze de setembre de 1908 el nombre minvà a 54 segons "El Poble Català" del 12 de setembre d'aquest any. Entre les entitats i grups, al costat de les més conegudes com la Lliga Regionalista, el Centre Nacionalista Republicà, "La Veu de Catalunya", "El Poble Català", el CACCI, etc., hi figuren l'Ateneu Obrer del Districte II, l'Associació Obrera Nacionalista de Gràcia, Dependents d'Escriptori "Llabor", Associació Obrera Catalanista, Els Boristes de Barcelona, Associació Nacionalista Radical del Clot, Ateneu Democràtic Regionalista del Poble Nou, Ateneu Obrer Català de S. M., Sang Nova d'Hostafrancs, Ateneu Obrer de Poblet, etc.
- (95) "El Poble Català" del 4 i del 10 de setembre n'anuncia la convocatòria. Els beneficis de l'acte al Teatre Gran Via foren destinats a socórrer els "presos i exilats catalanistes", de la manera següent:
- A la comissió benèfica de la Unió Catalanista, 70 pts.
  - A l'Associació Catalana de Benificència, 70 pts.
  - A la subscripció oberta per "Metralla", 38'65 pts.
- "Ensems el Consell Directiu manifesta que és amb greu sentiment que ha fet tal repartiment, puix creu que fóra molt més satisfactori -- que sols hi hagués una caixa per a atendre les necessitats de la benificència."- "El Poble Català", 20 de setembre 1908.
- (96) El 28 d'octubre de 1905 tingué lloc la sessió d'inauguració del --

curs de les Escoles Mercantils Catalanes del Centre. Martí i Julià presidí l'acte, en el qual hi participaren, a més a més, Pasqual -- de l'Ateneu Obrer de Sabadell, Fuster del Patronat de Catalunya -- per a la lluita contra la tuberculosi, Bremon de Catalunya Federal, Albert Rusiñol de la Lliga Regionalista, a més del president del -- Centre i secretari de la Secció d'Educació. D'entre els parlaments, Bremon de Catalunya Federal assenyala que "el progrés dels pobles depenia de l'equilibri entre els seus homes directors que eren la intel·ligència i els productors que eren la voluntat, que el Centre de Dependents del Comerç devia situar-se en la segona d'aquestes -- classificacions." "El Poble Català", 4 novembre 1905.

El 27 d'octubre de 1906 s'inaugurà alhora el nou curs 1906-07 i el nou hostatge del carrer Comtal. Oberta la sessió pel President Bor das, Puig i Alfonso, regidor municipal, presidí l'acte en represen tació de l'alcalde, i en el seu parlament manifestà l'esperança de poder assistir aviat "a la inauguració de la Universitat Mercantil Catalana, majestuós projecte dels nostres dependents, Rossend Serra i Pagés de l'Econòmica d'amics del País" després de fer algunes -- consideracions sobre l'economia moderna i de la importància que -- dintre d'ella tenen els dependents, acabà dient que han d'eixam-- plar els esquifits horitzons que tenen aquells, fent-los no depen dents, sinó possibles comerciants", paraules aquestes que foren -- acollides amb grans aplaudiments segons la crònica de "El Poble Ca talà". Antoni Feliu del Foment del Treball Nacional i Ildefons Su ñol en representació de l'Ateneu Barceloní seguiren successivament en l'us de la paraula. Suñol fou acollit, segons la crònica, "amb una llarga i entusiàstica ovació"; combaté l'individualisme cata-- là, "per això jo crec -digué- que totes les entitats que comprenen la vida social, com la vostra, són indispensables per al desenrot llament i triomf de Catalunya". Martí i Julià, acollit igualment -- amb grans aplaudiments, "començà fent atinades consideracions so-- bre la representació del triomf obtingut en el seu moviment coope ratiu pels dependents del comerç, dient: La vostra voluntat us ha fet triomfar. Mes aquest triomf ha estat ajudat per l'ambient, per l'acció general de Catalunya. Mentre els catalans no eren més que homes, mentre no sentien la síntesi catalana, el triomf de tota vo luntat catalana era impossible." Albert Rusiñol reivindicà la ne--

cessitat "d'un aranzel ferm i estable que no estigui a mercè de ministres lliurecanvistes" i Bordas de la Cuesta, president del CALCI clogué l'acte fent dedicar un aplaudiment "al soci pres, en Lluís - Manau Avellanet".- "El Poble Català", 28 d'octubre 1906.

El 5 d'octubre de 1907 es feia l'obertura de les classes del curs - 1907-08. Bordas del Centre, Rahola en nom de l'alcalde, Vilar secretari de la Secció d'Educació del Centre, Montaner del Centre de Dependents de Sabadell, Sixte Quintana en representació de la Cambra de Comerç, Calvet del Foment del Treball Nacional, Francesc Albó de la Lliga Regionalista, Martí i Julià de la Unió Catalanista, Puig i Cadafalch i Cruells en nom del President de la Diputació intervin- gueren a l'acte. D'entre els oradors, Sixte Quintana de la Cambra de Comerç, manifestà: "Vosaltres que sou els comerciants de demà i nosaltres que som els d'ahir, ens hem d'ajuntar per a arribar a assolir el que es proposa Catalunya". Calvet del Foment del Treball Nacional, per la seva banca, afirmà: "Aquestes classes per vosaltres establertes són necessàries per a posar-vos en condicions de lluitar, en condicions de poder competir amb l'estranger. Catalunya no té una independència econòmica i mentre no la tingui no tindrà l'autonomia política, puix és sabut que aquella és la mare d'aquesta. Amb vostres classes podeu fer inútil la protecció de l'Estat, - que si avui és necessària no deixa d'ésser, per això, un dogal que priva el nostre desenrotllament; puix amb elles aixecareu el vostre nivell intel·lectual, armant-vos per a les lluites econòmiques. Els qui legislaren per a accidents de treball, cregueren que els obrers eren solament els qui duïen brusa i no pensaren en vosaltres, la soferta classe de dependents del comerç i de la indústria que tant -- mancada està de protecció. Per això crec que és necessari que vingui la federació de vosaltres. Amb ella despertareu els ensopits i podrieu dur representants al Parlament que vetllessin per vostres interessos. I és així com aconseguirem la independència econòmica, la qual portarà a Catalunya al costat de les demés nacions civilitzades i cultes."

Francesc Albó comparà les Escoles del Centre amb les de la Universi- tat de Barcelona i de l'Estat en general, marcades aquestes darre- res per llur caire burocràtic i la seva qualitat deficient. "I avui encara --assenyalarà al mateix acte Puig i Cadafalch--, és el nostre l'únic poble viu, l'única esperança que hi ha a Espanya. Nosaltres

amb teles i teixits portem a l'Ibèria la redempció, el nostre es -- forç per a ajudar a salvar aquells senyors del casino (referència - al Congrés de Diputats), que pobra gent ens titlla de separatistes". "El Poble Català", 6 d'octubre 1907.

La inauguració del curs 1908-09 es feu el 17 d'octubre de 1908 i en ella hi prengueren part Maximi Puncernau, president del CADCI, Narcís Fuster en representació de l'alcalde, Martí i Julià, Puig i Cadafalch, Torras i Sampol del Centre Nacionalista Republicà, Antoni Suñol de l'Ateneu Barceloní, Ramon Monegal en nom dels socis protectors del Centre i de les escoles dels Districtes II i VI, Guifré Coroleu en nom del professorat de les escoles, Puig i Esteve president de la Secció d'Educació, i Massot, secretari de la mateixa; -- hom llegí també una lletra d'adhesió del Centre de Dependents de Sabadell.- "El Poble Català", 18 d'octubre 1908. "Acció", 1 novembre 1908.

- (97) A les seves Memòries polítiques, Claudi Ametlla remarca diverses vegades el caire nacionalista radical dels dependents. V. planes 120, 126, 176, 199, 213, 241 d'aquestes Memòries. Per exemple, els lectors d'una publicació radical com "La Tralla", solien ésser segons Ametlla dependents del comerç i de la indústria. Una de les signatúres que apareixia periòdicament en aquesta publicació era la de -- "VIC i MEC" (Visca Catalunya i mori Espanya). V. AMETLLA, C.- op. cit., p. 176. La conferència d'Antoni Roca i Codina sobre El catalanisme no polític, publicada al número d'"Acció" de gener 1910, -- testimonia aquella importància de la Unió Catalanista, assenyalada ja en d'altres planes, entre els dependents del Centre. La presència d'un sector de la Unió Catalanista a la secció de Propaganda -- Autonomista l'assenyala Joan Carreras i Palet al seu escrit inèdit Un troç de la història de Catalunya. La vida i l'obra del que feu - el CADCI, p. 7. Al capítol proper ens hi tornarem a referir.
- (98) El 18 de desembre de 1909 es feu aquesta inauguració que coincidí - aquest cop amb l'ampliació del local. V. "Acció", 1 de gener de 1910, p. 1 i 2.
- (99) "El Poble Català", 20 de desembre de 1909. A l'acte prengueren la -- paraula Folguera i Duran en representació de la Diputació, Martí i Julià, Ferran Agulló de La Lliga Regionalista, Pere Corominas, Ros-

send Serra de l'Ateneu Barcelonés, Puig i Esteve i Pons secretari de la Secció d'Educació i Instrucció. Hom llegí també una comunicació del Centre de Dependents de Sabadell.

Als parlaments es tornà a remarcar la diferència de les Escoles Mercantils Catalanes del CACCI "plenes de vida" al costat de les que "ostenten el títol d'oficials, les quals foren presentades en llastimós estat". Martí i Julià "Digué que fent cultura era el millor medi per a afirmar Catalunya i acabà recomanant la major unió entre els catalans, abominant dels qui al seu entendre han causat greus perjudicis a la Pàtria amb son comportament". Folguera i Duran, desitjà, per la seva banda, "que no fos llunyà el dia en que ell mateix pogués assistir a un acte semblant, no com a representant de la Diputació provincial sino com a diputat de la Diputació General de Catalunya." -"Acció", 1 de gener de 1910, p. 1 i 2. Significativament Folguera i Duran fóra un dels signants d'una de les proposicions presentades el 10 de maig de 1910, plantejant la necessitat d'aconseguir la constitució d'una Diputació única de Catalunya.

Ferran Agulló, de la Lliga Regionalista manifestà que "Actualment tots els catalans, encara que per camins diferents, van cap a la consecució de l'autonomia. Aquesta -afegí- sols la tenen els pobles que la mereixen. Fem-nos els catalans dignes d'ella i l'obtin^{dr}em. Pobres de nosaltres que conqueríssim l'autonomia i no en fóssim mereixedors!". Paraules, les quals, per cert, foren matisades per Folguera i Duran: "Per comptes d'haver de dir: pobres de nosaltres si obtinguéssim l'autonomia sense estar preparats, hem de poder dir: ja estem preparats; volem l'autonomia." Assenya^{lem} encara els mots de Pere Corominas: "Aquí dintre hem d'estar units pel comú amor a aquesta ensenya. Les vostres diferències deixeu-les per a fora d'aquesta casa." "El Poble Català", 20 de desembre 1909.

(100) Segons la "Revista Anyal" 1914, p. 176. Com assenya^{lem} al text, la col.laboració del Centre és anterior a aquesta data. No sempre la relació d'efemèrides d'aquesta "Revista Anyal" és exacta, com hem pogut veure en el cas de les xifres de socis. Sempre que trobem algun matís de diferència entre la premsa diària i el de la "Revista Anyal" de 1914 seguim les indicacions de la premsa. Tanmateix --- aquestes diferències són de detall.

(101) El primer de gener de 1905 es feia la sisena conferència de Joan Bardina sobre Teoria de les Nacionalitats (V. p.22-25, nota 64 del primer capítol), el 15 de gener la setena i el 4 de març la dotzena.- "El Poble Català", 4 de març de 1905.

El 11 de febrer d'aquest mateix any, el Patronat de Catalunya per a la lluita contra la tuberculosi, celebrava al Centre una sessió de "propaganda científico-social" a càrrec d'Emili Vidal Ribas, Manuel Ner i Güell, Alvar Presta i Narcís Fuster. "El Poble Català", 11 febrer 1905.

El 25 de febrer de 1905, Raimon d'Abadal parlava al centre sobre el tema El treball de l'home per la plenitud de la seva vida equival al treball de les societats per la seva autonomia. "L'orador, segons la crònica de la premsa, acabà dirigint-se als dependents de comerç recordant-los-hi que aquests foren qui feren una de les revolucions de França del segle XIX, i que de la mateixa manera podrien els nostres capgirar l'actual sistema i ésser els pilars d'una nova Catalunya rica, feliç i capdavantera de la civilització".- "El Poble Català", 4 de març de 1905.

Raimon d'Abadal inicia, amb aquesta darrera, una sèrie de conferències, organitzades per la Secció Permanent de Propaganda Autonomista; el seguiren Joaquim Lluhí i Rissec, el 18 de març, amb una conferència titulada L'evolució del poder segons les experiències sociològiques, que inicià exposant la fórmula de l'economista francès Ivo Guyot: "el progrés està en raó inversa de l'acció coercitiva sobre l'home i en raó directa de l'acció de l'home sobre les coses" ("El Poble Català", 25 de març 1905); Miquel Laporta amb una dissertació titulada Consideracions sobre l'educació, el 8 d'abril, en la qual manifestà que "el nacionalisme federatiu és el que pot realitzar, especialment a Catalunya, la idea de justícia i progrés per la qual tots treballem els autonomistes" ("El Poble Català", 15 d'abril 1905); l'advocat Coma, el 6 de maig, sobre La moral i la utilitat, en la qual expressà el "necessari predomini de la moral sobre la utilitat en la producció, circulació, distribució i consum de les riqueses i de la germanor i mútua ajuda entre el capital i el treball" ("El Poble Català", 13 de maig de 1905); i, al marge d'aquest cicle, una exposició de pintures i dibuixos de Josep Subirina el 12 de maig, i un concert de l'Orfeó Barcelonés el

(102) "El Poble Català", 3 de juny 1905.

(103) "El Poble Català", 3 de juny 1905.

(104) "El Poble Català" del 11 de novembre de 1905 anuncia un concurs per a premiar un projecte de bandera per al centre. El 15 de desembre - havia de finir el plaç, el 30 fóra publicat el resultat del jurat i, entre el 28 de desembre i el 4 de gener, exposats els projectes. En esdevenir-se els fets del "Cu-Cut!" es prorrogà el plaç d'admissió fins el 15 de gener ("El Poble Català", 16-desembre-1905). 10 originals es presentaren segons "El Poble Català" del 21 de gener de -- 1906. El 9 de febrer es nomenava el jurat qualificador: J. Pujol i Brull, arquitecte, president, A. Audet, arquitecte, J. Campeny, escriptor, S. Junyent, pintor, i Frederic Barceló, secretari, el qual emetia el seu veredictes el 23 de febrer; hom premiava la composició que duia per lema "Mercuri" i s'atorgava menció honorífica a la que duia el de "Forasters que li feu guerra, etc.", projectes ambdós -- del soci del Centre Antoni Yance i Aguilera. "Revista Anyal" 1914, p. 234-235. El 25 de maig de 1907, finalment, la Secció Permanent - de Propaganda Autonomista lliurà la bandera nova al Consell, costejada per subscripció dels socis, en una sessió musical a càrrec dels concertistes Ramon Vilaclara i Joan Molinari. "El Poble Català", 25 de maig de 1907.- "Revista Anyal", 1914, p. 236.

(105) "El Poble Català", 10 de maig 1906; el del 13 de maig "convida tots els ciclistes catalans que vulguin concórrer a l'acte d'homenatge - de la festa "Solidaritat Catalana" (...)" . V. "El Poble Català" del 18 i 21 de maig.

(106) El 18 de maig 1906. "Revista Anyal" 1914, p. 235. "El Poble Català" 19 de maig 1906.

(107) Aquests tractats amb Estats Units, Suïssa, Alemanya i França, eren contraris als interessos proteccionistes i motivà que una comissió del Foment del Treball Nacional, ençapçalada per Eduard Calvet es - dirigís a Bilbao i Oviedo per a obtenir el suport dels interessos - industrials d'aquelles zones. La reunió informativa d'aquestes gestions, feta el 23 d'octubre de 1906, donava lloc a què l'acte es -- convertís en una afirmació més d'oposició al centralisme i en un re - fermament catalanista.- "El Poble Català", 24 d'octubre 1906.

- (108) La premsa del mes d'octubre ens il·lustra sobre aquesta oposició - dels òrgans econòmics barcelonins contra els tractats de comerç -- fets pel govern. Quan una comissió, presidida per diversos dipu---- tats, es dirigeix a Madrid, el CACCI adreça al president del Foment del Treball Nacional el telegrama següent: "Aquest Centre gens es-- tranyat, però sí fonament impressionat pel resultat de vostra visi ta als procuradors de l'Estat Espanyol, us encoratja a seguir per - vies dretureres la campanya d'oposició als seus funestos propòsits i us ofereix el seu humil, però ferm i entusiasta concurs." "El Po- ble Català", 6 d'octubre 1906.
- (109) La premsa catalanista de finals de juny i de la primera quinzena de juliol de 1907 es fa ressò d'aquesta oposició. Il·lustració d'aques ta és l'article de Joan Naragall a "El Poble Català" del 26 de juny, titulat A Presiri! "Jo no sé -comença- com a hores d'ara ja no està tot Catalunya abrindat d'ira d'aquest tort que volen fer-nos, de -- llensar la taca d'un presiri damunt de nostra més bella encontrada (...) És dir que Catalunya ha d'ésser la terra dels presiris d'Espa nya, i aquest serà a l'últim el nostre signe en la germanor ibèri -- ca? Ja os dic jo que si ho sofrim serà ben bé que ens ho mereixem; i també os dic que si no ho volem, no serà." Aquest article fou repro duit en una gran tirada de fulles per la Secció Permanent de Propa ganda Autonomista del CACCI l'endemà, 27 de juny. V. "Revista Anyal" 1914, p. 235.
- (110) V. "La Veu de Catalunya", 5 de juliol de 1906. El míting fou obert pel president Bordas. Vegem algunes mostres dels parlaments:
- "A Madrid no tenen cura -digué Gambús-. Ahir com avui sempre empe-- nyats en l'absorció i sempre ofenent la dignitat dels pobles no cas tellans que constitueixen l'Estat Espanyol. Se'ls demana pau i en-- vien agitadors que encenen els odís entre germans; se'ls demana tre ball i ahir ens tancaren el comerç amb Amèrica, com avui ens lli-- guen la indústria amb aranzels lliurecanvistes; se'ls hi demana ori entació europea i ens envien els presidis de l'Àfrica com a mirador de les vistes cap a Europa."
- El seguí en l'ús de la paraula Roig i Pruna de la Unió Catalanista i Bremon de "Catalunya Federal". "Espanya, digué aquest, era el -- país dels viceverses. Quan ía desfeta colonial, sorgí el mot de la regeneración que no es movia dels llavis i de les plomes. Vibrà a -

Catalunya un moviment de regeneració veritable i aleshores els de la regeneración s'hi aborden com a gossos rabiosos cridant fins a esgargamellar-se iegoismo! iseparatismo! Alguna rectificació s'ha fet en moltes consciències de bona fe; però la frase ha quedat i la ficció continua entre els inconscients. Estem cansats de sentir a dir - als castellans mateixos que Catalunya és l'honra d'Espanya; però -- això dura el que l'escuma del xampany en aquests casos d'entusiasme circumstancial, hipòcrita o fictici per a la nostra terra. A la honra de España li posen la coraza dels presidis africans".

Intervingué Jordà per la Federació Escolar Catalana i pel Centre Català de Figueres, i clogué l'acte Abadal el qual incidí també en el tema d'Espanya com el país de les "viciverses": "A Espanya va tot al revés: els governs són els qui perden tot mirament als còdigs i les multituds són les qui els hi han de fer recordar que aquests existeixen per a ésser obeïts". El còdig penal, havia recordat Jordà, prescrivia que determinades condemnes s'havien d'extingir als presidis - d'Àfrica, Canàries i Ultramar. Per tant llur trasllat era una transgressió a la llei, segons ell.

- (111) "El Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria, - reunits en important míting en el qual han pres part representants - de totes les branques del nacionalisme català i al que han enviat representació més de 40 entitats de tots els indrets de Catalunya, protesta amb totes ses forces del trasllat dels presidis d'Àfrica a Figueres, puig si al Nord d'Àfrica són una deshonra i priven el desenvolupament comercial d'aquelles terres, més deshonraràn i més destorbaràn el progrés i la cultura de l'Empordà i de la Catalunya tota." "La Veu de Catalunya" 5 juliol 1906. A aquest telegrama del CADCI, - contestà el President del Consell de Ministres que "Como no entiendo el catalán, preciso me expongan en castellano, lengua oficial, las aspiraciones del Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria (...)". El centre li adreçà, al seu torn, una lletra en la qual hom li manifestava: "Sintiendo que el Excelentísimo sr. Presidente del Consejo de Ministros del Estado Español y sus subordinados no entienden el idioma catalán, oficial para los hijos de Cataluña, a la que tanto dice V.E. estima y agradeciendo la franqueza con que lo declara, a fin de que nos pueda contestar su opinión sobre el traslado de los presidios de África a Figueras, le acompañamos copia traducida al castellano de nuestra anterior carta." "La Veu de Catalu--

nya", 17 juliol 1906.

En un moment la campanya semblava reeixir. Així "El Poble Català" -- del 19 de juliol manifestava que l'alcalde de Figueres havia rebut -- un telegrama del Marqués de Camps en el qual aquest li manifestava -- que havia rebut una trucada de Manuel de Bofarull, el qual, al seu -- torn, havia rebut la informació del mateix ministre de Gràcia i Jus-- tícia. Tanmateix, els mots de Ramon Albó en un míting per les elec-- cions provincials de 1907, a l'Ateneu Obrer del Districte Tercer, el 5 de març, confirmem aquell trasllat: "Parlà del trasllat dels presi-- diaris d'Àfrica a Figueres, qualificant-lo irònicament de "regal que ens ha fet l'Estat, i feu remarcar que dels 2.449 presidiaris que se-- ran traslladats solament n'hi han 49 fills de Catalunya." "El Poble Català", 6 de març de 1907.

- (112) V. "El Poble Català", 1 i 2 d'octubre 1906. Entre les entitats: Unió Catalanista, Consell Regional Federalista de Catalunya, Lliga Regionalista, Catalunya Federal, "La Publicidad", "Diario del Comercio", "Aurora", Centre Català Republicà Federalista, Ateneu Obrer del Districte Segon, Federació de repatriats, Foment Catalanista, Pàtria i Llibertat de Badalona, Aplec Nacionalista Republicà de Badalona, Associació Catalanista d'Agramunt i de la Comarca, Ateneu Obrer del -- Districte tercer "L'Eura", Societat Federalista La Internacional, -- "El Federal" de València, "La Campana de Gràcia", "L'Esquella de la torratxa", "La Picossa" de Mora de l'Ebre, Ateneu Obrer de Poblet, -- Grup Nacionalista Obrer "Germinal" de Gràcia, "Vida Nueva" de Tortosa, Lliga Regionalista de Lleida, Ateneu democràtic del Poble Nou, -- Associació Jovent Autonomista Català de Balaguer, Associació catalanista "Lo Segrià" d'Almenar, Centre Excursionista de Catalunya, Assoc-- iació Obrera de Manresa, CADCI, i una munió més d'entitats, conegu-- des unes, desconegudes les altres, i del caire ideològic més divers.
- (113) La projectada assemblea catalana, en la que s'aprovaria la conclusió unànim "Catalunya vol l'autonomia", no va passar a la realització, -- però l'assoliment de la victòria solidària a tot el Principat a les eleccions a diputats i senadors de l'any següent, fóra un resultat i un triomf molt més estimable que el projecte de "La Tralla".
- (114) "El Poble Català", 20 d'octubre 1906. El CADCI aplaçà, amb aquest mo-- tiu, la inauguració del curs al 27 de març així com tota mena d'ac-- tes que les sessions poguessin fer el 21 d'octubre com l'excursió a Sant Cugat que la Secció d'Esports havia programat per a aquest dia.

Segons la "Revista Anyal" 1914, p. 176, fou el 19 d'octubre, vigília del míting de la Protesta, quan el Consell Directiu s'adherí oficialment al moviment de Solidaritat Catalana. V. p. 56 d'aquest capítol.

- (115) El primer de desembre de 1900, l'advocat Joan Montllor i Rodó parlà al Centre sobre Erroris jurídics de la Llei de Jurisdiccions.- "El Poble Català", 4 desembre 1900.
- (116) "Aquí a Catalunya, digué entre d'altres coses Cambó, no estem prou preparats per a una autonomia integral. Ens han privat de tots els organismes locals que poguessin despertar aptituds de govern en els catalans. De les Diputacions i Ajuntaments en sentim més el pes que els beneficis; ens trobem sempre en actitud de protesta contra les oficines i ministeris; mai hem fet obra positiva; sempre hem lluitat en actitud negativa contra el sentit col·lectiu de govern, incapacitant-nos per a l'ús de la llibertat.

Mes hi hagué un moment que em va fer pensar que Catalunya podia tenir-la aqueixa aptitud. Aquest moment fou la festa granciosa de l'Homenatge del 20 de maig. N'hi hagué prou amb uns petits cartells indicadors perquè tothom obeís; però això succeí perquè els qui varen posar-los saberen interpretar el sentiment del poble. Quan es governi bé a Catalunya els catalans sabran obeir. Ens convé, doncs, la creació d'organismes regionals, amb qualsevol mena de facultats, que puguin fonamentar-se en el sentiment del poble català, per a què aquest s'hi pugui identificar amb el sistema d'obeir, manant, per ésser --- aquest el veritable sentit de la democràcia."

"La Veu de Catalunya", 18 de novembre 1900.

- (117) V. nota 104.
- (118) "Revista Anyal", 1914, p. 176.
- (119) V. "El Poble Català", 21 de gener 1907. L'arribada de Mella a Barcelona i els diversos actes organitzats amb aquesta ocasió pels tradicionalistes, motivaren diversos incidents violents per part de provocadors, que la premsa catalanista qualificà de lerrouxistes, incidents que se sumaren a l'esclat sovintejat de bombes. La Comissió de Solidaritat, fent-se ressó de diverses proposicions que li feren --- grups de ciutadans barcelonins (V. "El Poble Català" del 22 de gener 1907, per exemple), feu una crida a totes les entitats per a la "defensa de Barcelona" ("El Poble Català" del 23 de gener). Els republi

cans solidaris s'expressaven igualment contraris a aquelles provocacions "lerrouxistes" pel que tenien de manifestació intolerant. La reunió convocada per la comissió solidària es feu al Saló de Cent de l'Ajuntament. El CADCCI hi figura com a entitat adherida. V. la recensió de l'acte a "El Poble Català" del 29 de gener de 1907. V. també HURTADO, A.- op. cit., V.I., p. 117-118.

- (120) La reunió fou convocada per a protestar dels incidents del 20 de gener, pels atemptats i l'esclat de bombes, i la "indefensió" amb què les autoritats centrals deixaven a Barcelona.
- (121) El 19 de febrer de 1907 al local del Centre Republicà Autonomista - (Teatre Modern).- "El Poble Català", 20 de febrer 1907.
- (122) V. nota 96
- (123) "El Poble Català", 12 d'abril 1907 convoca els socis que tenen vot a les eleccions legislatives d'abril i especialment els qui són proposats per a interventors, a una reunió informativa.
- (124) "Acció", 1 desembre 1908, p. 5 : "Atenent a la forta cooperació que molts elements d'aquest centre realitzen en les pròximes eleccions - parcials de diputats a corts, han sigut suspesos els actes i festes projectades pel dissabte i diumenge, dies 12 i 13 del corrent. Aquesta Junta de Govern (es refereix a la de la Secció de Propaganda Autonomista) creu oportú recomanar als socis prenguin en les vinents -- eleccions la part més activa possible ja sigui actuant d'interven-- tors o encarregant-se d'altres afers, encaminats a la bona marxa de l'elecció i legalitat del vot."
- (125) L'entitat impulsora de la commemoració del Corpus de Sang fou l'Associació de la Lectura Catalana (V. nota 83). V., per exemple la recensió d'aquesta festa a "El Poble Català", 31 de maig 1907. La Festa - consistia en una concentració popular, amb presència de les banderes dels centres autonomistes, al parc, aquests primers anys de la seva celebració, i cants corals i audició de sardanes.
- (126) V. "El Poble Català" durant el mes de juny per a aquesta adhesió -- d'entitats i grups obrers a la campanya contra la Llei de Jurisdiccions. Fel que fa al CADCCI, aquest adreçà un telegrama d'adhesió al diputat Salvatella, en el qual l'encoratjava a "lluitar fins a ven-- cer, aconseguint derogació Llei de Jurisdiccions".- "El Poble Català" 13 de juny 1908.

- (127) El 20 de maig de 1908. "Revista Anyal", 1914, p. 178.
- (128) Per a la iniciativa d'Eduard Segarra V. "El Poble Català" entre el 11 de juliol de 1908 i darrers d'aquest mes mateix. La comissió executiva fou formada per Eduard Segarra i un representant de cada una d'aquestes entitats: CNR, Lliga Regionalista, Centre d'Unió Republicana del Districte VII, Associació Nacionalista Catalana i CADCI. -- L'Hostatge de la Comissió Executiva se situava al del CADCI. La subscripció popular no podia passar de 10 cèntims per quota. "El Poble - Català", 27 de juliol 1908. V. també "El Poble Català" del 8 d'agost 1908. La premsa posterior informa periòdicament de la situació de la subscripció i dels projectes existents.
- (129) "Revista Anyal" 1915, p. 226. V. més endavant, el capítol quart, p. 33'
- (130) "Revista Anyal", 1914, p. 179. Per a l'organització d'aquest concurs hom nomenà una comissió formada per Josep Bordas i Alfred Bertran, - president i vicepresident respectivament de la Secció de Propaganda Autonomista, Guifré Coroleu i Joan Feu, professors de les Escoles -- Mercantils, Amadeu Tous i Joan Sas, socis del Centre, i Rafael Pons, soci iniciador de la idea. El concurs havia de premiar diversos treballs consistents en col·leccions de mots, modismes, etc. o vocabularis referents a les professions del comerç, arts, oficis o indústries a Catalunya. Amb aquesta finalitat, durant l'any 1909 i meitat -- del següent, hom cercà col·laboració en entitats, cases comercials i particulars per a què col·laboressin a dotar materialment el màxim -- possible de premis. "Acció" del primer de juny de 1910 publicà el -- cartell de premis (18 en total).
- (131) "Revista Anyal", 1914, p. 179. Hom li lliurà, a més, un pergami fet per Sala i Ricol.
- (131 bis) Assenyalem, també, el telegrama, adreçat pel Centre, a la família de Salmeron quan la mort "del gran patrici i ferm defensor de la causa catalana" i el gest d'hissar a mig pal la bandera.- "Acció", 1 d'octubre 1908, p. 1.
- Igualment, el Centre ofereix el local a la comissió "pro exilats i - presos" per a les seves reunions, el març de 1909. V. "Acció", 1 d'abril 1909, p. 2.
- (132) Remarquem repetidament el nacionalisme radical del Centre, un fet, -

d'altra banda, que hom li reconeixia de fora estant. A la inauguració del curs de les Escoles a primers d'octubre de 1907, Francesc Albó, representant de La Lliga, manifestava: "La Lliga us felicita per l'emple que doneu, i esteu-ne segurs que, així com en les lluites polítiques vosaltres heu estat al costat de les entitats catalanistes que han anat a la vanguardia de les mateixes, aquestes entitats seran al costat vostre en les lluites de cultura." (el subratllat és nostre).- "El Poble Català", 8 d'octubre 1907.

- (133) V. "Acció", 1 gener 1910, p. 6, 7 i 8; "Acció" 1 d'abril 1910, p. 7 i 8; "Acció" 1 d'agost 1910, p. 7 i 8; "Acció" 1 de setembre 1910, p. 12; "Acció" 1 gener 1911, p. 7 i 8; i "Acció", 1 de febrer 1911, p. 8.

La conferència d'Antoni Codina fou donada el 22 d'octubre de 1908. El 21 de novembre ho feu Amadeu Tous i Marsans sobre Concepte de nacionalisme, i Joaquim Rosdríguez i Mollar, secretari de la Secció Permanent de Propaganda Autonomista sobre Principis de nacionalisme, el 19 de desembre d'aquest any mateix. V. les recensions d'aquestes dues darreres a "Acció", 1 de desembre 1908, p. 5; i "Acció", 1 de gener 1909, p. 4.

- (134) "(...) i, per fi, per què no dir-ho, la que s'està fent d'Administració Local (la Llei), que tal volta podrà satisfer els regionalistes que han pres part en la seva confecció, per allò que diuen que no hi ha cap pare que vulgui veure els defectes dels seus fills, però mai - acontentarà als catalanistes sincers i convençuts, car (...) l'objecte d'aquella llei no és altre (si és que s'aprova) que restar forces al catalanisme." "Acció", 1 de gener 1910, p. 8.

- (135) "Acció", 1 de gener 1910, p. 8.

- (136) "Acció", 1 de gener 1910, p. 7.

- (137) La premsa ens informa de manifestacions de dependents i d'enrenous i intents de fer tancar les botigues en les festes dominicals. El 24 de juny de 1906, per exemple, segons ens informa "El Poble Català", aconseguien llurs propòsits de fer tancar pràcticament totes les botigues. La crònica ens parla de grups de dependents en nombre de 400 manifestant-se per les Rambles. "La Veu de Catalunya" del 18 de juliol de 1906 informa que els grups de dependents més actius presentaren al governador Sr. Sostres una llista de més de cent botigues que no havien tancat el darrer diumenge. En contrapartida, la policia no havia

donat part de cap infracció, fet que provocava el comentari condemnatiu de "La Veu".

(138) "El Poble Català", 13 d'agost 1908.

(139) "El Poble Català", 26 de novembre 1906. "Un petit grup de dependents, escriuen, que han sapigut mantenir la constància deguda per a imposar el compliment d'una llei tan beneficiosa per a tots els dependents, com és la del descans en diumenge, fan amb el dolor d'un vençut, les següents declaracions:

1. En vista de la poca constància de molts i la gran indiferència de tots els dependents que s'ha pogut observar en tots els actes que han tingut lloc des de que es promulgà la Llei del descans dominical, aquest grup, considerant-se poc fort sense l'ajuda i cooperació dels demés companys (que deure tenien d'ajudar-los) renuncia a fer cap més gestió en lo legal com tampoc en el que no ho és, respecte al compliment de dita Llei.

I 2. Des de aquest moment autoritzem a nostres respectius burgesos - per a què compleixin i facin complir l'abans dita llei en la forma que millor els hi sembli; així és que el petit grup que lluitava per oposar-se a la seva voluntat s'ha dissolt, ceixant als principals en llibertat per a concedir el descans que vulguin a llurs dependents, i, per a acabar, a continuació van nostres firmes per a què el dia que torneu el diumenge a treballar us recordeu d'aquells vostres companys que un dia, creient en vostra ajuda i solidaritat, us vingueren a treure de carrera els taulells per a què el diumenge us servís de descans, i degut a vostre mal companyerisme, de segur tornareu a treballar els diumenges, quan d'haver estat altra vostra conducta, sempre més disfrutariem dels avantatges de l'esmentada Llei." Segueixen vint-i-tres signatures.

(140) "El Poble Català", 27 de novembre 1906.

(141) "Revista Anyal" 1914, p. 176. El 2 d'octubre de 1907 passà a dependre de la Secció Permanent de Socors Mutus ("Revista Anyal" 1914, p. 223. El registre de col.locacions prendrà nova força mitjançant l'establiment de corresponsalies-delegacions a les societats importants de les principals ciutats de la Península i de fora; així, per exemple, es feren gestions amb Agustí Campanyà, antic soci de la Secció de Socors Mutus, resident a Ginebra per a establir una delegació en aquella ciutat suïssa. V. "Acció", 1 d'octubre 1908, p. 3.

(142) "El Poble Català", 15 de febrer 1907.

(143) "Revista Anyal" 1914, p. 176.

(144) "Revista Anyal" 1914, p. 176-177.

(145) "Revista Anyal" 1914, p. 177.

(146) Abans, tanmateix, a finals de 1909, el CADCCI, tan bon punt coneixé-
rà un projecte de contribució extraordinària de quintes que afecta-
va "una gran part de nostres consocis", dirigirà un telegrama d'ad-
hesió a la protesta que havia manifestat al Congrés de Diputats, -
Bertran i Serra, un de sol.licitud a Eduard Calvet i Frederic Raho-
la per a què s'oposessin fermament al projecte i un altre dirigit -
al Ministre d'Hisenda en aquests termes: .

"Aquest centre format 1000 socis, majoria afectats per son projecte
Llei Redempció quintes, alarmat per perjudicis nombrosos que li --
causaria, protesta rotundament del mateix i demana siga retirat." -
"Acció", 1 de novembre 1909, p. 1.

I pel que fa al descans dominical, el Centre, davant les contínues
infraccions d'aquest per part dels botiguers, s'adreçarà el mes de
novembre de 1909 al Ministre de la Governació reclamant el compli-
ment de la llei; aquest els respondrà la necessitat d'adreçar-se al
governador civil de Barcelona, cosa que per dues vegades intentaren
de fer una comissió del Centre, sense èxit per no trobar aquella -
autoritat al Govern Civil. El Centre dirigeix també un telegrama al
President de la Junta Local de Reformes Socials i una comissió visi-
ta el president de la Junta Local de Reformes Socials "demanant-li
l'absolut compliment de la Llei, i, a algunes indicacions que dit -
senyor feu en sentit reformista i tendint a l'armonització d'intè-
ressos, contestaren els comissionats que protestarien de tota refor-
ma en sentit de reduir els seus efectes humanitaris".

"Acció", 1 de desembre de 1909, p. 1 i 2. Aquesta nota d'"Acció" in-
forma de la tasca que fa la "Unión Gremial" per a aconseguir deter-
minades reformes de la Llei de Descans Dominical "que no foren, en
cas de portar-se a terme, gens d'aventatjoses per a la dependència".
A fi de contrarrestar aquest intent, el CADCCI adreçà un telegrama -
al ministre de la Governació "protestant de tota reforma de la Llei
de descans". "No cal dir, acaba aquesta nota, que estarem a la mira
d'aquests o d'altres intents que tendeixin a restringir els efectes

de la predita llei". És un llenguatge nou aquest. Per primer cop trobem en lletra impresa uns mots enèrgics de reivindicació del repòs.-dominical; però som a finals del mes de novembre de 1909, després de la Setmana Tràgica, i en els preludis d'una nova etapa que començarà immediatament, l'any 1910, amb la creació de la Secció Permanent de Relació i Treball.-després d'Organització i Treball-.

- (147) El 24 d'abril de 1909, dins d'una sèrie, organitzada amb col.laboració amb la Societat d'Estudis Econòmics (V. nota 193), sobre La qüestió social. V. "Acció", 1 de maig 1909, p. 3. Juli Bassols, soci del CAOCI, en parlar sobre la "gravíssima qüestió del capital i els salaris", informa la recensió d'aquest butlletí de la conferència, "estudia les diferents fórmules de solució que s'han proposat en forma -- d'organització, com la participació dels obrers als beneficis de -- l'empresa, les cooperatives de producció, etc." Després d'exposar -- "l'estat actual dels grans moviments obrers de les grans organitza-- cions de treballadors peculiars dels països industrials, com la Con-- federació General del Treball a França, les Trades Unions a Anglata-- ra, els Work Kuighs als Estats Units, les Cambres de Treball a Ità-- lia, les Unions Industrials a Alemanya, descrigué les dues grans -- branques del socialisme: la Social democràcia alemanya, i el movi-- ment que, enfront d'ella, s'aixeca: la democràcia cristiana, genuïna d'Itàlia. Acabà execrant la lluita de classes i invocant l'harmonia del capital i del treball." (El subratllat és nostre). Abans, també, havia parlat del "dret a l'existència i del dret al treball" tot "de mostrant la competència de les autoritats populars per a la garantia d'aquestos, en els quals s'involucren les necessitats neixents de la higiene, solubritat, segurs de malaltia i accidents, pensions a la vellesa, segur contra la manca de treball o l'insuficiència del sala-- ri, etc."

- (148) V. aquest treball premiat, Els deures del comerciant i de l'indústria al dins del moviment nacional de Catalunya, a "Acció", de 1909, dels mesos 1 de maig, p. 8; 1 de juny, p. 8; 1 de juliol, p. 5-9; 1 d'agost, p. 8; 1 de setembre, p. 8. En aquest treball Rucabado proposava com a deures:

"envers la pàtria: reconeixement de la pàtria catalana, manteniment de la llengua catalana, propaganda dels ideals catalans i acció política.

Envers l'estat: intervenció política i econòmica, compliment de la -

Llei, foment de la riquesa col·lectiva i afirmació de la independència econòmica de Catalunya.

Deures individuals: Treball, estudi, probitat.

Deures socials: Entre d'altres, envers els dependents, envers els obrers, envers la ciutat."

Rucabado es manifestà partidari d'una "intervenció constant i intensa dels estaments comercials i industrials en les esferes polítiques, és a dir directores i administratives de l'estat català i de l'estat del qual Catalunya formi part." Aquesta intervenció ha d'en caminar-se vers "solucions pràctiques, immediates i evolutives que tendeixin més aviat al manteniment i desenrotllament de la vida econòmica que a la substentació de principis abstractes, car la prosperitat material és la base de totes les reivindicacions i solucions polítiques i socials." "Massa sovint s'ha sentit a Catalunya, afegeix més tard, certa instintiva desviació de la política, i encara quan s'ha acceptat aquesta ha sigut més aviat per l'esperit de protesta, creadora de moments de gran tensió predecessors d'un aplanament nociu. L'actitud de protesta, justa i legítima, no l'hem de considerar més que com a incidental. La vertadera missió de l'home és l'acció, no la rebel·lió. Cenyir nostres esforços en una protesta sistemàtica i constant valdria tant com resignar-nos a una inferioritat de fet". En aquest sentit, Rucabado considerarà el canvi de l'actitud del comerciant i industrial, negativa vers l'estat --- fins aleshores, per una actitud positiva: "l'essencial de l'estat ha de variar (...) i ha de variar també l'actitud nostra". Després Rucabado es manifestarà partidari de l'expansió econòmica de Catalunya més enllà dels confins de l'estat: "La protecció és un medi, escriu, no un fi".

Però, aquí, el que més ens interessa assenyalar és la positura ideològica de caire social de Rucabado en aquest escrit i que romandrà sempre la mateixa al llarg dels seus articles i treballs posteriors prou coneguts pel seu conservadurisme i paternalisme social:

"Considero la més elemental i primordial obligació del comerciant i de l'industrial tot el que mira a les atencions que deu als seus subordinats, per ésser aquestos no solament els seus auxiliars, sinó cooperadors a son treball i co-productors de riquesa (...) En primer lloc hem d'assenyalar ja la justesa en la retribució, i cal in

sistir molt en aquest punt fins a introduir la convicció de què tot treball té dret a recompensa, per acabar amb la injustícia social - que representa el fet abusiu (...) de què molts (...) dónin treball (...) sense sou o amb un d'irrisori (...). El comerciant patró té - el deure d'estimular les activitats morals, intel·lectuals i físiques dels seus dependents (...). Han de considerar-los no com a éssers que la casualitat ha posat sota les seves ordres, sinó com a - vers fills als quals deu atendre i formar per a la vida i per a la prosperitat de la Pàtria, infonent-los hàbits d'estudi, d'activitat, de disciplina, de mètode i de serietat (...) Cal que esvaeixi la mútua desconfiança entre patró i obrer. Per part d'aquell s'ha de procurar la major facilitat i comoditat en el treball, per medi de la higiene, la protecció contra accidents, etc., introduint totes les reformes que la modernitat exigeix en nom de la justícia, i deu considerar-se obligat a vetllar per la vida i l'educació de l'obrer i sa família, amb tan imperiosament de la consciència que l'impulsi a portar a la pràctica de seguida les institucions de previsió, socors, cultura i atenció que facin de l'obrer el treballador sa, - fort, digne, conscient i animat no per instints de venjances i odis o entregat a l'embrutiment dels vicis, sinó ple i vivificat per la satisfacció del que sap que el treballador aconsegueix quelcom més que guanyar el seu pa, de moment; sap que assegura la vida i el treball, l'educació dels seus fills i la bona vellesa dels seus pares i la seva pròpia, la seva pròpia elevació i dignificació, i el que és més encara, pot arribar a aspirar als fruits de la propietat del seu propi domicili i segons això introduir les modernes tendències a la socialització del treball, la noció de què el capital no ha d'ésser l'acaparador del benefici, sinó l'iniciador i l'impulsor."

- (149) Ramon Rucabado, la bibliografia sobre qüestions socials del qual -- pot seguir-se a GIRALT-BALCELLS-CUCC-TERRES.- Bibliografia dels moviments socials a Catalunya, País Valencià i les Illes. Barcelona, 1972, i que col·laborà a "La Veu de Catalunya", "La Revista", "La paraula cristiana" i a "Catalunya social" de la que fou director, - és un dels més caracteritzats representants de la tendència conservadora i moralista del CADCI. La seva posició en contra de la pràctica del joc de cartes al centre, compartida amb d'altres elements "tradicionalistes" -segons els anomena Noguer i Comet a les seves -

memòries citades-, provocà un seriós conflicte que dividí el centre i la mateixa junta directiva, i al qual farem referència al capítol següent. Més tard, als seus articles, Rucabado denunciaria les tendències radicals i s'incidentalistes que s'anaven obrint pas al centre.

- (150) Actuació del nostre centre i els seus associats dins del moviment nacional de Catalunya. "Acció", 1 d'octubre 1909, p. 7 i 8. L'autor era Josep Puig i Esteve. V. p. 15 del capítol següent.
- (151) Al capítol següent ens hi referim novament. V. p. 14 i 21.
- (152) Frederic Parceló fou president de la secció permanent d'educació i instrucció els cursos 1906-1907 i 1907-08.
- (153) El treball de Frederic Parceló, extractat, Deures del comerciant i l'industrial català dins del moviment nacional de Catalunya, a "Acció", 1 de novembre de 1909, p. 5-8. Parceló es manifesta afecte a l'escola històrica alemanya. Les nacionalitats per a ells estan -- "fundades en raons geogràfiques, biològiques i filològiques"; el -- "dret forja principalment la intrencable lliasó nacional i la llengua és l'ànima immortal" (...); "la nacionalitat completa és raça, territori, llengua, dret i art". Després assenyala la diferència radical "de les races d'enllà i d'ençà de l'Ebre", la importància del comerç en la història de Catalunya abans de la unió amb Castella: "el nervi de les conquestes militars colonials no era en nosaltres fill de fantasiosos motius de religió, ambició buida, fruit d'aventures o conveniència reial, sinó que obeïa a la necessitat ineludible de noves expansions comercials (...). La unió amb un estat tan diferent de Catalunya comportà la minva de la força comercial i industrial catalana a mesura que creixia l'hegemonia castellana al si de la nova corona unificada -segons Parceló-. L'individualisme no ha estat més que un fruit de l'allunyament de les nostres classes -productores de la cosa pública." Els industrials i comerciants "han de trobar-se de ple dintre l'ideal únic, suprem, jo vull dir Diví: Nacionalisme".

"L'industrial català, el comerciant de Catalunya -escriu més tard-, tenen el deure imperiosíssim d'estudiar breument la situació obrera catalana i anar a la solució harmònica pels interessos d'ambdues -forces, en benefici de la felicitat de tots i de la prosperitat de la pàtria. No és tan temible, no, la qüestió social, com suposen es

perits egoistes o mal intencionats; hi ha actualment excés de tristeses a baix i oblit d'altruisme a dalt; nostres avis en fundar els gremis tingueren molt en compte les lluites futures i posaren la primera pedra per a arribar suaument a aixecar en pau i amor l'edifici de l'harmonia social catalana; fou precís la desfeta nacional per a què, enderrocats també tots els organismes, romanessin llargs anys entre les runes que l'absolutisme i la tirania de les dominacions estrangeres feren, oblidant les lliçons de la pròpia història i acabant per copiar servilment i equivocadament les aixarrafades constitucions socials franceses que mai podrem assimilar-nos i que tan mal han fet a la nostra pàtria. És hora de rectificar els equivocats criteris i és hora que els nostres menestrals nacionalistes es recordin dels nostres obrers; que tots som fills de Catalunya i la nostra pàtria no serà pas jamai deslliurada si no li trenquen les cadenes, tots, absolutament tots els estaments socials, des dels més poderosos fins els més humils; que davant de l'altar de la pàtria nostra, no hi ha de mancar ni un sol català. En conseqüència: l'associació professional o gremial ha de procurar-se sia ben catalanesca i seguidora de les belles orientacions sanitives de les associacions d'altres èpoques passades, modificant la seva actuació amb arreglo i lògica relació dels nostres temps i costums (...). El nostre menestral acabalat, ha de procurar i voler educar l'obrer professionalment i socialment. L'obrer ineducat o desviat, més que adversari és enemic temible; l'obrer educat i conscient és auxiliar poderós i decisiu per a tota lluita. Si, per un instant, portats de malentés, humaníssim, les dues forces fossin front a front, el capital tindria un adversari noble i, vençut o vencedor, la resultant fóra beneficiosa a la pàtria; en el cas contrari, que és l'actual, tota lluita produeix pèrdua a la nació, afebliment de riquesa i perjudici nacional que es tradueix en augment de misèria i dificultat de vida."

"L'actuació catalanesca -escriu després- al si de les associacions professionals, l'estudi sincer i nòble de l'anomenada qüestió social, la cordialitat de relacions amb els elements obrers, conseqüència de l'element estudi, el funcionament d'escoles de caràcter particularista, la protecció a les institucions de cultura popular i a tota manifestació d'avang i de progrés, la bona correspondèn-

cia amb els elements purament intel·lectuals" i, especialment, l'ús constant de l'idioma català, són per a Barceló deures a complir -- pels comerciants i industrials nacionalistes, sense deixar-hi d'afegir la seva intervenció al si de les corporacions oficials i administratives com ajuntaments i diputacions i de caire legislatiu com diputacions a cort i senat.

- (154) Per exemple, al Centre Excursionista de Catalunya. BENET, J.- Mara-
gall i la Setmana Tràgica, p. 130.
- (155) El butlletí "Acció" del dia 1 de maig de 1909 comunicava que s'ha-
via rebut una lletra de la Union Fraternelle des Employés de comer-
ce et d'industrie de Lyon, en la qual comunicaven la seva intenció
de visitar Barcelona el mes d'agost i demanaven al CADCI els adre-
cés "notícies i referències d'interès" d'aquest darrer. La Union -
Fraternelle era, segons Noguera i Comet, --que fa referència a una no-
va visita d'aquesta al Centre l'any 1913-- "una de les més fortes or-
ganitzacions professionals de la República (francesa); comptava amb
més de sis mil socis en aquells temps i les seves finalitats eren --
principalment mutualistes i instructives." La presidia August Sesse.
NOGUERA I COMET.- op. cit., p. 102. "Revista Anyal", 1914, p. 101.

El diumenge 22 d'agost, arribaven els membres de la Union a Barcelo-
na i una notable representació del Centre acudia a rebre'ls: "Reu-
nits que fórem a l'estació ens trobarem que degut a les circumstàn-
cies anormals perquè atravesava nostra ciutat, no es permeté que un
nombre tan gran d'individus s'acoplessin per a acompanyar als seus
respectius allotjaments els forasters" (el subratllat és nostre), --
escriu el butlletí "Acció" del 1 de setembre de 1909. L'endemà, a --
la nit, visitaven el CADCI i aquest oferia una recepció als 80 mem-
bres de l'expedició francesa: "Arribats que foren a la sala d'actes
(...) els saludarem als acords de l'himne de França, el qual no po-
gué ésser seguit de l'himne nacional català per raons fàcils de com-
prendre. Així ho férem saber als nostres hostes" (el subratllat és
nostre). Puig i Esteve els hi adreçà un parlament, "en català i amb
paraula forta i segura", tot informant de la finalitat i activitats
del Centre i "en vehements i brillants parrafades els posà al cor-
rent de les nostres ànsies febroses de civilitat, de les nostres --
lluites i desitjos vers la plena possessió de llibertat que com a --
homes, com a catalans i com a ciutadans tenim el dret d'obtenir". --

Contestà August Besse i passaren, tot seguit, els expedicionaris al pati d'esbarjo on tingué lloc una projecció de diapositives cinematogràfiques dels "punts més importants de Catalunya i d'actes celebrats pel nostre centre". Finalment s'oferiren flors a les dames i vi d'honor a tots els lionesos. Diversos socis del Centre acompanyaren constantment els lionesos als llocs que visitaven de Barcelona. i un bon nombre acudí el 24 a l'estació a acomiadar-los. La mateixa nit que l'expedició esmentada marxava, Puig i Esteve adregava a la Union un telegrama de salutació. El butlletí "Acció", finalment, - feia notar la remarcable impressió que havien tret els lionesos del Centre Autonomista. V. "Acció", 1 de setembre 1909, p. 1 i 2.

- (156) Com un ressò de la mobilització de les reserves per a la guerra del Marroc trobem aquest acord del Consell Directiu: "En virtut d'una - proposició presentada per Josep Clot, aquest Consell Directiu ha - pres el següent acord: no donar de baixa per manca de pago als so-- cis que, a conseqüència de la guerra que es porta a cap en territo-- ri africà, sofreixin els efectes de la incorporació, conservant-los hi els drets i deures que els estatuts els concedia, i que un cop - acabades aquestes circumstàncies, en retornar a la llar els siguin condonades les quotes als qui, a judici del C.D., no puguin pagar-- les, obrint un compte corrent a aquells que es consideri que puguin saldar les quotes no pagades." "Acció", 1 de setembre 1909, p. 2. El Centre també es manifestarà contra el projecte d'una contribució extraordinària de quintes l'octubre de 1909, com hem vist a la nota 146.

- (157) El 23 de setembre de 1905, la Secció Permanent d'Educació i Instrució organitzava "una vetllada dedicada a propagar l'educació física" i, tot seguit, es procedia a unificar les seccions d'Excursions i - d'Esports en una secció especial de la Permanent d'Educació i Ins-- trucció que s'anomenaria Secció Especial d'Esports i Excursions. La junta de la novella secció restava formada així:

1r. President d'Esports, Enric Creus i Pont; 1r. President d'Excursions, Artur Valeri i Cucurull; 2n. President d'Esports, Eugeni -- Prat i Colomé; 2n. President d'Excursions, Narcís Cuyàs i Parera; - Vicepresident d'Esports, Llorenç Pérez i Arumí; Vicepresident d'Excursions, Víctor Castelló; caixer d'Esports, Antoni Cliva i Boada; caixer d'Excursions, Antoni Teixidor i Masjuan; vocal d'Esports, Jo

sep Canony; vocal d'Excursions, Agustí Campanyà i Mas; secretari d'Esports, Antoni Carbonell i Soldevila; secretari d'Excursions, Josep Amat i Duran; vice-secretari d'Esports, Alexandre Boqué; Vice-secretari d'Excursions, Enric Alegret i Bastida.

El 5 d'octubre de 1905 es constituïa la Secció Especial citada i el 23 de novembre de 1905 es fusionaven en una de sola les dues juntes d'Esports i d'Excursions, guanyant així en simplificació i eficàcia. N'era president Enric Creus i Pont, Vicepresident Narcís Cuyàs i Parera, Secretari Antoni Carbonell i Soldevila, Vicesecretari Josep Amat i Duran, Caixer Antoni Cliva i Coaga, i vocals Llorenç Pérez Arumí, Josep Canony, Eugeni Prat i Colomé, Agustí Campanyà i Mas, Alexandre Boqué, i Enric Alegret i Bastida. V. "Revista Anyal", 1914, p. 261-262.

"Aleshores va ésser -diu la "Revista Anyal", després de la unificació de les dues seccions- quan, per l'esforç personal i metàlic de dos o tres socis entusiastes del Centre, es posaren els sòlids fonaments de l'obra actual, instal·lant els aparells necessaris per a la classe de gimnàs, esgrima, etc., i els resultats foren tan esplendorosos que, al cap de pocs anys, la Secció havia adquirit increment prou important per a passar a la categoria de Permanent que avui té." "Revista Anyal" 1914, p. 261.

El 20 de setembre de 1906, finalment, la Junta de la Secció aprovava el seu reglament interior. V. "Revista Anyal" citada p. 263.

- (158) Les excursions són nombroses, malgrat que no sempre hi acudeixin un nombre notable de socis: Castell d'Aramprunyà, Gualba -Gualba, Salt de Gualba i Gorg negre-, Vallvidrera -Santa Creu d'Olarde i Papiol-, Sant Segimon, Sant Cugat del Vallés, Sant Jeroni de la Murtra, Tagamanent, Sant Miquel del Fay, Serra de Sant Mateu, Cervelló, Santuari del Corredor, Sant Llorenç de Munt -excursió aquesta organitzada conjuntament amb el Centre de Dependents del Comerç i de la Indústria de Sabadell el 20 d'octubre de 1907-, Montnegre, Puig d'Agudes, Santa Fe del Montseny, Sellecs, el Xalet i Pica del Canigó -el 15 de març de 1908, de la qual "se'n ocupà molt falaguerament el Butlletí del Club Alpí francès" segons la "Revista Anyal" 1914, p. 265-, Cim de la Morella, Sardanyola, els Sots Ferèstecs, Ull de Ter -Puig del Gegant i Gorges del Freser-, Monjos -antic convent de Sant Ramon de Penyaafort, ermita de Sant Llorenç, Plana Morta, Sant

Miquel d'Olèrdola, Clot de les Avellanes, La Vall, Coves prehistòriques de Mojà i Vilafranca del Penedès-, Sant Andreu de la Barca, La Garriga -Riells de Fay, Gorg de les Donzelles, Cova del Moro, Berti, Monmany i Figaró-, Castell de Montsoliu, Argentona -i Castell de Euriach-, Cànoves -Vallfornés, Coll del Farany, Pla de la Calma, Tagamanent, Figaró-, són tants altres indrets visitats, alguns dels quals, com Vallvidrera, Montnegre, Gualba, el Gorg Negre -al Montseny-, Morella, Papiol, Sant Jeroni de la Murtra, Tagamanent o Figaró ho seran més d'un cop.

Els assistents no són sempre nombrosos. Així, seguint les informacions del butlletí "Acció" i de la "Revista Anyal" esmentada ens assabentem que 4 socis acudeixen al Montsec el 4 i 5 d'octubre de 1908, d'un total de cinc; a l'excursió a Morella del 18 d'octubre de 1908, hi acudeixen vuit socis; a la de Monjos-Vilafranca del Penedès del 22 de novembre de 1908, 8 socis d'un total de 10 excursionistes; vuit socis acudeixen també a Papiol el 24 de gener de 1909 -Papiol, Sant Andreu de la Barca, Castell de Sant Jaume, Pallejà i Molins de Rei-; cinc socis al Montnegre el 16 de maig de 1909; 15 socis acudeixen un altre cop a Montnegre el 31 d'octubre i 1 de novembre de 1909; 14 a Cardedeu -Cànoves, Vallfornés, etc.- el 19 de desembre de 1909. Tres socis del Centre -Joan Rigol, Romà Pujol i Jaume Riera- fan una llarga excursió, el 3, 4, 5, 6, 7 i 8 de setembre de 1909, pels Pirineus: Cadí-Bourg Macame, Puigcerdà, Peira Forca, Andorra, la Seu d'Urgell, són, entre d'altres, indrets visitats.

D'altra banda, l'excursió, abans citada, al Canigó es fa conjunta-ment amb el Centre Excursionista de Catalunya. També veiem un representant de la Secció d'Esports i Excursions -Jaume Riera i Colom -acompanyat pels socis Amat, Pujol, Ribera i Rigol- a l'acte inaugural del xalet refugi fet construir a Ull de Ter pel Centre Excursionista de Catalunya, el 24 de juliol de 1909. V. les ressenyes al butlletí "Acció" a partir d'agost de 1908 i a la "Revista Anyal" citada, p. 262-270.

(159) La "Revista Anyal" citada i el butlletí "Acció", a partir d'agost de 1908, ens informen igualment de les excursions ciclistes organitzades per aquesta secció; excursions a Mataró, Sabadell -Terrassa i Olesa-, Caldes -i Sabadell-, Montcada -Sardanyola, Sabadell, Terrassa, Martorell, Sant Andreu de la Barca, Pallejà, Molins de Rei, --

Sant Feliu del Llobregat, Esplugues i Pedralbes-, Sabadell -Castellar del Vallés, Sant Llorenç de Savalls, Calders, Moya, Estany Castelltersol, Sant Feliu de Codines, Bigas, l'Ametlla, La Garriga, - tot plegat en dos dies-, Clot i Sant Joan de les Abadesses -tot arrencant de Sils, passant per Santa Coloma de Farnés, Brunyola, Anglès, Amer, Les Planes, Sant Feliu de Pallarols, Ripoll i Vic-, Tibidabo -Sant Cugat del Vallés, Rubí, Molins de Rei, Sant Feliu del Llobregat, Esplugues i Pedralbes-, la Rabassada -Sant Cugat, Rubí, Terrassa, Viladecaballs, Clesa, Esparraguera, Martorell, Sant Andreu de la Barca, Pallejà, Molins de Rei, Sant Feliu i Pedralbes-. Com passa amb les excursions a peu, el ciclisme no reuneix sempre un nombre elevat de socis. Així, el butlletí "Acció" del dia 1 d'abril de 1909 informa que quatre socis -Queralt, Parés, Prat i Rigol- feren l'excursió ciclista del 28 de febrer d'aquest mateix any a Montcada -Sardanyola, Sabadell, Terrassa, Martorell, etc.-; tres socis -Queralt, Rigol i Vendrell- participen en una altra sortida de dos dies -11 i 12 d'abril de 1909- que comença a Sabadell i continua, entre d'altres, per Castellar del Vallés, Calders, Castelltersol, l'Ametlla i acaba a Barcelona. També els tres socis Queralt, - Prat i Rigol protagonitzen la sortida del 30 i 31 de maig de 1909 a Clot i Sant Joan de les Abadesses; quatre participaren a la del Tibidabo del 17 d'octubre de 1909; 6 a la del 21 de novembre del mateix any a la Rabassada.

- (160) La nova secció especial d'Esports i Excursions unificada, començà aviat a muntar instal·lacions de cara a afavorir la pràctica de l'esport entre els socis dependents. El cinc d'octubre de 1905 s'acordava de fer la instal·lació de "tir a la rodella", que començava a funcionar al cap de pocs dies. El 4 d'octubre de 1906 s'acordava de procedir al muntatge d'un gimnàs per a ús exclusiu dels socis, els quals podrien assistir-hi mitjançant la quota de dues pessetes al mes; el 3 de novembre del mateix any s'inaugurava i en quedava encarregat el professor Joaquim Monràs. V. "Revista Anyal" 1914, p. 262-263. Josep Figueres el substituiria el curs 1908-1909 i cursos següents. V. "Acció", 1 de setembre de 1909. Les classes de gimnàs seguien la pauta del curs escolar; se'n donaven dues: una de 9 a 10 del vespre i l'altra de 10 a 11 de la nit. La quota era l'esmentada abans de 2 pts. al mes. Aquestes classes s'acompanyaven d'excursi--

ons gimnàstiques: a la Conreria, el 2 de juny de 1907 com a "resum de fi de curs", a Sant Jeroni de la Murtra el 15 de desembre del mateix any, a Santa Creu d'Clordre el 2 de febrer de 1908, a Sant Medí el 8 de març, a Vallvidrera el 7 de juny de 1908, a l'Anguilero el 23 de novembre de 1909 -indret del Llobregat on fan una sèrie -- d'exercicis de salts, carreres, corda, etc.--, a la Conreria el 12 de desembre de 1909 on, igualment, hi fan exercicis d'entrenament. V. "Revista Anyal" 1914, p. 262-270. Hom fa d'altres activitats com un concurs de salts el 16 de maig de 1907. El gimnàs, finalment, milloraria les seves instal.lacions amb el muntatge d'una barra fixa a usar en el curs 1909-10.- "Acció", 1 de setembre 1909, p. 7.

- (161) El 13 d'octubre de 1906 s'acordava d'establir un joc de bitlles i de pilota amb pala al pati d'esbarjo del Centre amb una tarifa de deu cèntims per hora i individu per a qualsevol dels dos jocs.
- (162) El 6 de febrer de 1907, s'aprojava d'instal.lar una sala d'esgrima, en la qual s'hi donarien lligons de sabre, floret, bastó i rudiments de boxa, a cura del professor Josep Montaner amb una quota mensual de cinc pessetes. Les classes es feien a les mateixes hores que les del gimnàs i igual que aquest, s'extenien al llarg del curs escolar.
- (163) Del 24 al 28 de desembre de 1908, un grup de socis assisteix a les pràctiques d'esports d'hivern al Bergadà, organitzades pel Centre Excursionista de Catalunya; el 21 de febrer de 1909 a la vall de Santa Fe del Montseny per als principiants en els esports de neu; - el 20 i 21 de març de 1909 "un important grup de socis assisteix al concurs de "luges" organitzat pel Centre Excursionista de Catalunya al Cim del Magatalls". V. "Revista Anyal" 1914, p. 266 i 267.
- (164) El cinc de desembre de 1908, s'inaugura una classe de "jiu-jitsú" a càrrec del soci Màrius Rufat i Ferrer, la qual, temporalment, substituïria, els dissabtes, les classes de gimnàs de 10 a 11 de la nit. Hi podien concórrer els alumnes matriculats a les classes d'esgrima i gimnàs, de manera gratuïta i prèvia autorització dels professors. V. "Acció", 1 de desembre de 1908, p. 3. A partir del mes de febrer de 1909 es feren els dimarts, dijous i dissabtes. "Acció", 1 de març de 1909, p. 3.
- (165) Les commemoracions generals del Centre o el final de les classes són bona ocasió per a aquestes festes. El 16 de maig de 1908 es fa

una festa de presentació d'exercicis gimnàstics pels deixebles del gimnàs; el 7 de febrer de 1909 una altra a la Font pudenta de Montcada; hi prenen part els alumnes de les classes de gimnàs, esgrima i "jiu-jitsu". El 28 de març de 1909, els deixebles de les classes de gimnàs, esgrima, bastó i boxa participen al sisé aniversari de la fundació del CADCI amb una actuació que fou filmada i projectada posteriorment en diferents sales de Barcelona. El 6 de juny de 1909 els alumnes de les classes esportives fan una festa esportiva de finals de curs als voltants de l'estany de Vallvidrera. V. "Revista Anyal", 1914, p. 265-268.

- (166) Vetllades-ressenya d'excursions com la llegida el 31 de març de -- 1906 sobre una excursió al Canigó; la llegida el 22 de març de -- 1907 per Joan Rigol sobre una sortida al Montseny; la llegida per Narcís Cuyàs -president de la Secció el curs 1906-07-, el 27 d'abril de 1907, sobre una excursió a Tarragona; l'exposada pel soci Lluís Pasqual el 4 de maig de 1907 sobre una excursió a Mallorca; la llegida el 7 de març de 1908, per Rovira i Ribera, i Colom sobre dues excursions a Núria i a Puig d'Agulles amb projecció de diapositives; la del 23 de maig de 1908 sobre una excursió a Suïssa, per Josep M. Vilaseca; la del 22 d'agost de 1908, a cura també de Narcís Cuyàs, amb projeccions de diapositives, sobre una sortida - pel Bergadà i Cardoner. V. "Revista Anyal" 1914, p. 262 i sgs.
- (167) Així una conferència del Dr. Martí i Julià l'onze de maig de 1907 sobre "Educació física"; de César A. Torres, president del Centre Excursionista de Catalunya sobre la utilitat del xalet-refugi --- d'Ull de Ter, que era construït, aleshores, per aquest centre, -- acompanyada per més de cent projeccions de les valls altes del Ter, feta el 24 d'octubre de 1908. V. "Revista Anyal" cit., p. 262 i sgs. També, les conferències de Josep M. Co de Triola del "Club Muntanyenc" amb el títol "Sota Terra", el 30 de juliol de 1908 sobre exploracions fetes a Catalunya i a fora. V. "El Poble Català" del 30 de juliol de 1908. La projecció de diapositives sobre diversos paisatges feta el 17 de juliol de 1909. "Revista Anyal" cit., p. 268.
- (168) Afegim-hi, encara, l'anada d'un bon nombre de socis a Sitges el 23 de maig de 1909, amb motiu de la cursa de cotxes, o excursions de caire fotogràfic com la feta el 26 i 27 de desembre de 1908 pels - socis Narcís Cuyàs i Joan Martí per Blanes, Lloret i Tossa. De fet,

la fotografia era practicada a totes les excursions. Durant el tracte d'aquestes, altres vegades, es recollien exemplars fòssils i petrogràfics per a enriquir la col.lecció geològica del Centre. V. "Revista Anyal", 1914, p. 200 i sgs. De cara també als afeccionats als estudis geològics s'organitzà l'excursió al Puig d'Agulles el 19 de gener de 1908. V. "El Poble Català", 10 gener 1908. La col.lecció geològica, a més, anirà enriquint-se amb aportacions diverses de socis. V. "Acció", 1 de setembre 1908, p. 3 i "Acció", 1 d'octubre 1908.

Els socis Rufat i Vallejo, encara, col.laborarien amb pràctiques de "jiu-jitsu" a la festa que el Centre Excursionista de Catalunya organitzaria al frontó Comtal per a aconseguir recursos per a l'acabament del refugi esmentat més amunt d'Ull de Ter, segons el butlletí "Acció" del 1 de maig de 1909, p. 4.

- (168 bis) "Acció", 1 de setembre 1909, p. 7.
- (169) "Revista Anyal" 1914, p. 196. S'elegí president del grup a Joan Bernadell i secretari a Enric Parés.
- (170) "(...) des d'aquesta data, -8 de setembre de 1903- -llegim a la "Revista Anyal" citada a la nota anterior-, que no s'interrompen les tasques del grup per a crear un sistema de taquigrafia catalana. Després d'algunes infructuositats per a l'adopció del català als diversos sistemes de taquigrafia aleshores existents, el primer d'octubre de 1903 acordaren d'arrencar de bases completament noves, essent la primera la d'escriure sobre pauta d'una sola ratlla, i posats en aquest bon camí, el 31 d'agost de 1905 poderen donar per acabat sortosament el seu comès, podent-se dir que veritablement havien inventat un perfecte sistema de taquigrafia catalana, essent-ne la primera divulgació una conferència particular que el senyor Caballer donà als individus del Consell Directiu del Centre i de la Junta de Govern de la Secció d'Educació i Instrucció que acceptà de seguida el projecte de crear la nova secció especial de taquigrafia."
- (171) "Revista Anyal" 1914, p. 196 i 197. La junta, elegida el mateix 30 de novembre de 1905, quedava formada per Antoni Caballer i Aviñó, president; Enric Parés i Garcia, vicepresident; Joan Bernadell i Malpàs, director de pràctiques; Joaquim Mascaró i Soler,

secretari; i Francesc Fornés i Ubrador, vicesecretari.

- (171 bis) Hom dóna un curs de taquigrafia castellana durant els mesos de l'estiu de 1905 ("El Poble Català", 1 juliol 1905). A finals de novembre de 1906 s'iniciaran les pràctiques de taquigrafia - castellana, diàriament, de 9 a 10 del vespre. V. "El Poble Català" del 28 de novembre 1906. Pel que fa als cursos normals, hom havia ensenyat taquigrafia (castellana) des de la fundació de les Escoles.
- (172) "Revista Anyal" 1914, p. 197. R. Cumellas dedicarà un article a glossar la taquigrafia catalana i l'obra educativa del Centre a "El Poble Català" del 9 de desembre 1906. La Secció de Taquigrafia a "Acció" del 1 de juliol de 1909, p. 4, convidarà tots els socis del Centre "que sàpiguin poc o molta taquigrafia" a inscriure el seu nom en un cens a formar que conés "tota la importància que correspon a aquesta secció".
- (173) "Revista Anyal" 1914, p. 197. N'eren membres els socis Carles - Molins de Sentmenat, Joan Bariné i Juli Pubill i Alsina. Aquesta promoció es feia "com a medi indispensable per al foment del comerç català amb gran part del continent asiàtic i africà". V. "El Poble Català", 31 de març de 1906.
- (174) "Revista Anyal" 1914, p. 201. Eren aquests: Joan Casajoana i Gasset, Josep Subé i Bas, Agustí Pons i Corrons, i Francesc Palau i Fuxà. Aquests, juntament amb el president de la Secció - Permanent d'Educació i Instrucció quedaren encarregats de redactar el nou reglament de la novella secció especial. Constituída aquesta, fou elegida una junta de govern formada per Josep M. - Virgili i Junoy, president; Manuel Massoni Fontfreda, vicepresident; Leandre Cerdà i Gras, bibliotecari; Manuel Casanovas i Freixes, vocal; i Josep Codina i Danés, secretari. Alhora s'aproben els seus estatuts a l'esmentada reunió. V. "Revista Anyal" cit., p. 202. "Acció", 1 de gener 1909, p. 3.
- (175) "Acció", 1 de febrer 1909, p. 3. "Revista Anyal" 1914, p. 202.
- (176) "Acció", 1 d'agost 1909, p. 7.
- (177) La inscripció és feta el 23 de juliol de 1909. El Congrés tindria lloc entre el 5 i el 11 de setembre d'aquest any mateix. V. "Revista Anyal" 1914, p. 203. "Acció", 1 d'octubre 1909, p.

4. El Consell Directiu, d'altra banda, havia acordat, el 17 de novembre de 1902, de dotar un premi de 50 pts. a la millor composició en prosa que glossés el lema del Centre "Educació, mutualisme i nacionalisme" en els Jocs Florals Internacionals Esperantistes a celebrar amb motiu d'aquest congrés esperantista.
- (178) Els dos cursos d'alemany anaren a càrrec del professor C. Eissengarten. El de Càlcul Mercantil a cura de Joan Ferran i el de Dibuix Industrial a càrrec de Jaume Calobart.- "Revista Anyal" cit., p. 195.
- (179) El 19 de gener, concretament, a càrrec del professor Domènec Bonet de la societat "Espero Kataluna". Frederic Pujolà i Vallés, com a preparació, donà una conferència el 13 de gener sobre la importància de l'esperanto. V. "El Poble Català" del 13 de gener 1906. "Revista Anyal" cit., p. 197.
- (180) "El Poble Català" del 10 de febrer de 1906. La primera fou feta per Albert Berthier, en francès, que llegí l'obra d'Andrew Carnegie, L'Empire des affaires, el 10 de febrer de 1906. D'altres lectures foren la de l'obra de Frederic Rahola, Sangre nueva (Impresiones de un viaje a la América del Sur), el 3 de març de 1906; la de Cebríà de Montoliu, Instituciones de cultura social, el 24 de març de 1906.
- (181) Segons l'acord del Consell Directiu del Centre. V. "El Poble Català" del 11 de maig 1906. El curs de taquigrafia catalana havia d'ésser públic. El de taquigrafia castellana era anunciat com a gratuït al moment d'obrir-se la matrícula ("El Poble Català" del 14 de juliol 1906).
- (182) "La Veu de Catalunya" del 14 d'agost de 1906.
- (182 bis) V. "El Poble Català" del 6 de maig de 1906. La Junta, que d'ençà del 9 de juny de 1905 regia la secció, i formada per Eladi Homs, president; Josep Badia, vicepresident; Francesc Vintró, caixer; Antoni Brufau, secretari; Josep Guartmoner, vocal directiu; Ramon Rucabado, vocal caixer, i Pere Vilar, vocal secretari -aquest darrer passà a ésser secretari el 18 de setembre de 1905 per la dimissió d'Antoni Brufau i alhora fou substituït en el seu càrrec per Eugeni Xam-mar-, fou substituïda el 8 de juny de 1906 per la següent: Frederic Barceló, president; Carles Molins,

vicepresident; Màximí Puncernau, caixer; Pere Vilar, secretari; Juli Pubill, vocal directiu; Joan Asencio, vocal caixer; Antoni Rubiol, vocal secretari, i Narcís Cuyàs, vocal d'esports i excursions.

S'arranjà el desacord entre el 6 de maig i el 8 de juny de --- 1906? El fet és que la nova junta, elegida en la data tradicional d'elecció de juntes, era totalment nova -fora de Pere Vilar-, enlloc d'haver estat renovada per meitat com era preceptiu. Dels nomenats de nou el 8 de juny de 1906, dos, Carles Molins i Juli Pubill eren membres de la comissió promotora dels estudis aràbigs formada el 2 d'abril de 1906.

- (183) Donades respectivament per Montserrat Arnaud, Joan Feu i Joan Viza.- "Revista Anyal" 1914, p. 197-8. Pel que fa a les classes organitzades a l'estiu i que es conaven, aleshores, per primera vegada, anaren a cura, durant el curs 1906-07, de Joan Bernadell -- (taquigrafia catalana -donada a l'estiu per Antoni Caballer-), -- Amat David (Àrab) i Ribera Rovira (Portugués). La resta de les assignatures donades a l'estiu s'impartien el curs anterior, si bé en el nou curs hi hauria algun canvi de professor. "Revista -- Anyal" 1914, p. 197-8.
- (184) Per exemple, el 31 d'octubre de 1906 s'obre un segon curs de Francés davant la gran sol·licitud de matrícula, els dimarts, dijous i dissabtes de 8 a 9 del vespre.- "El Poble Català" del 31 d'octubre de 1906. Alguna de les noves matèries començaren amb un cert retard; així "El Poble Català" del 31 d'octubre anuncià que s'obria un primer curs d'Italià que començaria a rutllar el 5 de novembre. Pel que fa a la Taquigrafia Castellana, el 28 de novembre començaven les pràctiques de la mateixa que es desenrotllarien diàriament de 9 a 11 del vespre.
- (185) El 15 de juny la Secció Permanent d'Educació i Instrucció obria un curs gratuït de Taquigrafia Castellana a començar a primers de juliol i el qual era obert als no socis també. El 20 de juny s'obria, igualment, un curs de Taquigrafia Catalana en les mateixes condicions. V. "El Poble Català" del 15 i 20 de juny de 1907.
- (186) Donades respectivament per Josep Fiter i Inglés i Guifré Coroleu. "Revista Anyal" 1914, p. 199.

- (187) Segons anuncia "El Poble Català" del 27 de març de 1907.
- (188) "El Poble Català", 17 de maig de 1907.
- (189) "El Poble Català", 17 de novembre de 1907. Aquesta és l'única conferència d'aquest cicle anunciat per "El Poble Català" citat. Ignorem si en seguien d'altres car els números successius de "El Poble Català" no en diuen res.
- (189 bis) V. nota 68. V. la recensió de "El Poble Català" del 8 de juny de 1908.
- (190) Eren aquestes, Càlcul Mercantil, Teneduria de Llibres, Geografia comercial, Química industrial, Economia política i Correspondència mercantil.- "Acció", 1 d'agost 1908, p. 2.
- (191) "Revista Anyal" 1914, p. 200. Formaven el curs, les assignatures Gramàtica catalana o castellana fins l'anàlisi lògica, Reforma de lletra, Geografia, Història, Lectura i Escriptura al Dictat. "Acció", 1 d'agost de 1908, p. 2.
- (192) A càrrec respectivament dels professors V. Sancho i Josep Fiter i Inglés. "Revista Anyal" 1914, p. 201.
- (193) El 7 de novembre de 1908, Ramon Rucabado obrí el cicle amb una -- primera xerrada introductòria sobre "El món econòmic" que comprengué tres temes: el fonament de l'economia, el medi on es desenvolupa la seva activitat -geografia econòmica- i els mòvils de la seva acció -psicologia econòmica-. V. "El Poble Català" del 6 de novembre de 1908. "Acció", 1 de desembre 1908, p. 3. El butlletí "Acció" comet l'error de fer figurar la xerrada el dia 5 enlloc - del 7 com assenyala "El Poble Català" del dia abans. Els dos primers temes foren exposats l'esmentat dia 7 de novembre i el tercer -psicologia econòmica- ho fou el 30 de gener. "Acció", 1 de març de 1909, p. 2.
- El 5 de desembre de 1908, Manuel Raventós dissertava sobre "L'Empresa", segons l'esquema: Concepte de l'empresa, transformacions històriques, problemes socials relacionats amb l'empresa, formes jurídiques actuals.- "El Poble Català", 4 de desembre de 1908. -- "Acció", 1 de desembre de 1908.
- El 6 de febrer de 1909, Antoni Monfort i Costa parlava sobre "Circulació monetària i fiduciària", en una conferència que havia es-

tat prèviament anunciada per al 6 de gener.- "Acció" 1 de gener de 1909, p. 2 i "Acció", 1 de març 1909, p. 2.

Josep Sitjas i Furriol parlà sobre "Qüestions comercials", el 20 de febrer de 1909 segons "Acció", 1 de febrer de 1909, p. 2; el mateix butlletí del 1 de març, p. 2, anuncia que el 20 de febrer passat s'havia donat la conferència d'Alvar Vinyals "Modernes organitzacions industrials". Com que les dues conferències estaven programades, és possible que la de Josep Sitjas es donés el 20 de gener, que és quan li corresponia -car estava programada després de la de Antoni Montfort aplaçada del 6 de gener al 6 de febrer-.

El 13 de març ho feia Antoni Soldevila i Formigó sobre "El problema agrícola".- "Acció", 1 de març i 1 d'abril 1909, p. 2.

El 20 de març, Aureli Ras parlava sobre "Orientacions modernes de l'economia nacional". "Acció" 1 de març i 1 d'abril de 1909, p. 2.

El 24 d'abril, Vidal i Guardiola dissertava sobre "D'administració: missió de l'empleat en la reconstitució de l'estat" segons anuncia "Acció" del 1 d'abril de 1909. Tanmateix, el butlletí -- del mes següent, manifesta que el dia 24 d'abril qui parlà fou -- Juli Passols sobre la qüestió social i, tot seguit -p. 3-, fa un extracte d'aquesta darrera xerrada, cosa que no havia fet amb -- les conferències anteriors.

La "Revista Anyal" 1914, p. 201-202, dóna per fetes totes les -- conferències esmentades aquí, entre elles la de Vidal i Guardiola i la xerrada sobre la qüestió social. A la "Revista Anyal" no hi figuren les dates, però en l'ordre de prelació, la de la --- "qüestió social" va abans que les de Vidal i Guardiola i la de -- Manuel Pugés. L'únic matís és que la "Revista Anyal" posa com a autor de la conferència sobre "La qüestió obrera" a Josep M. Tallada i "Acció" del de maig -p. 3- a Juli Passols amb el títol -- "La qüestió social" (Els subratllats són nostres). Donat que el butlletí "Acció" en dóna un extracte, suposem que la conferència anà a càrrec de Juli Passols. Sobre el seu contingut vegi's nota 147.

El 8 de maig, Manuel Pugés donà la darrera conferència sobre el

tema "Estatisme i individualisme" -"Acció", 1 de maig de 1909, p. 3-, anunciada anteriorment per al primer de maig amb el títol - "Història de les escoles econòmiques" -"Acció", 1 d'abril de -- 1909, p. 3- i primitivament amb el títol "Economia natural, monetària i creditícia" -així figura també a la "Revista Anyal" 1914, p. 202- a "El Poble Català" del 5 de novembre de 1908.

La conferència de Manuel Pugés fou la darrera segons "Acció" del primer de maig de 1909 i no consta que es fes l'anunciat resum a càrrec de Guifré Coroleu, professor de la classe d'Economia política.- "El Poble Català", 5 de novembre 1908. La "Revista Anyal" citada dóna per feta aquesta sessió resum. No obstant, "Acció" - del 1 de maig dóna clos el cicle amb la xerraca de Manuel Pugés. I cap butlletí posterior parla de la xerraca de Coroleu.

El butlletí "Acció" del 1 de març de 1909, p. 2., es dolia que - aquestes conferències "d'extensió econòmica", "de positiu valor educatiu, no es vegin més concorregudes per major nombre de socis".

(194) Aquest pla d'estudis en quatre cursos s'estructurava amb les matèries següents:

Primer any: Aritmètica, Caligrafia, Mecanografia i Francés (Primer curs).

Segon any: Càlcul mercantil, Correspondència mercantil, i Francés (Segon curs).

Tercer any: Redacció de documents mercantils, Teneduria (Primer curs), Geografia comercial i Anglès (Primer curs).

Quart any: Teneduria (segon curs), Economia política i Anglès (segon curs). "Acció", 1 de setembre de 1909, p. 3, i sgs.

Igualment, les Escoles Mercantils Catalanes anunciaven la generalització de l'examen d'admissió a la majoria d'assignatures.- "Acció", 1 de setembre de 1909, p. 3. "Revista Anyal" 1914, p. 203.

(195) "Revista Anyal", 1914, p. 204. "Acció", 1 d'octubre 1909, p. 2. - Encara que la "Revista Anyal" dóna per muntades aquestes "pràctiques mercantils", el butlletí "Acció" citat del primer d'octubre ho presenta com un projecte en estudi que es concretà definitivament el curs següent (1910-1911). V. "Acció", 1 de setembre de -- 1910, p. 3. El recopilador de les efemèrides de la "Revista Anyal"

de l'any 1914, es refià segurament del projecte anunciat per "Acció" del 1 d'octubre de 1909 i presentà les pràctiques com un fet.

Josep Fiter i Inglés s'encarregaria de la nova assignatura "Redacció de documents mercantils" i Josep Sala del segon curs de "Teneduria de llibres". V. "Acció", 1 de setembre de 1909, p. 4.

(196) V. nota 180.

(197) Així el farmacèutic Josep Rosselló regalava un alambic destinat a la destil·lació de l'aigua "per al laboratori químic que organitza" ("El Poble Català" del 30 d'agost 1907); Pere Grau Maristany, president de la Cambra del Comerç, després de visitar les escoles del CACCI, hi lliurava unes balances de 1/10 milígrams de precisió per a la classe de Química i que permetia d'adquirir una "caixa de reactius". V. "Revista Anyal" 1914, p. 202. El professor de Teoria dels teixits, per la seva banda, en començar el curs 1906-1909, demana als socis que facilitin mostres de tot tipus de teixits per a la pràctica de la seva assignatura. V. "Acció", 1 d'agost 1906, p. 2.

(198) "El Poble Català", 3 d'abril de 1910. Una vegada, tanmateix, ha d'inserir la secció una demanda de professor per a la classe de Càlcul mercantil a "La Veu de Catalunya" del 16 d'agost 1906.

(199) Els parlaments d'inauguració dels cursos de les escoles contenen bones mostres d'aquest sentiment. V. notes 90 i 99. Vegi's també les Memòries dels cursos 1904-05, 1906-07 i 1907-08, citades a les notes 207, 208 i 209. En un d'aquests textos, el corresponent al Curs 1906-07 -V. referència a la nota 209-, p. XII, llegim: "voldríem esdevinguessin (les Escoles), dintre la institució, una veritable Universitat Comercial que honorés, ensems que el nostre sofert estament social, a la nostra pàtria." I a la Memòria corresponent al Curs 1907-08 -V. nota 208-, p. VIII: "Posarem els fonaments a la primera universitat comercial catalana i anirem bastint els seus fermes murs (...) esdevenint netament creadora, orgullosament mare dels intel·lectuals del demà proper".

(200) V. "Revista Anyal" 1914, p. 195-204.

- (201) La decisió fou presa el 5 de juliol de 1907 segons la "Revista - Anyal" citada, p. 199.
- (202) "Acció", 1 de setembre 1908, p. 6. Segons aquest número del butlletí, la reserva de 13 places per al curs 1909-1910, es feia -- "com tots els anys".
- (203) GALI, A.- op. cit., p. 311-312. Segons Galí la classe de Guifré Coroleu d'Economia política era especialment poc amena.
- (204) V. la nota 52 d'aquest capítol.
- (205) "Revista Anyal" 1914, p. 195-204.
- (206) V. Educació i instrucció. Escoles Mercantils catalanes a "El Poble Català" del 3 d'abril 1910. V. "Acció", 1 de setembre 1908, p. 2. En aquest darrer butlletí hi figuren obres per a l'aprenentatge de l'esperanto. En números successius el butlletí informa de l'adquisició d'altres obres per a l'aprenentatge i lectura -- d'idiomes.
- (207) Memòria referent a les escoles llegida pel secretari de la Secció Permanent d'Educació i Instrucció en la Junta general ordinària celebrada el dia 9 de juny de 1905 dins l'opuscle CENTRE AUTONÒMISTA DE DEPENDENTS DEL COMERÇ I DE LA INDUSTRIA. Escoles Mercantils Catalanes. Curs 1904-1905, p. 20-23. L'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana figura en aquesta Memòria com a soci protector de les Escoles.
- La Memòria fou llegida -- i el més segur recactada -- per Eladi -- Homs, aleshores secretari de la Secció Permanent d'Educació i Instrucció. V. "El Poble Català" del 24 de juny de 1908.
- (208) CENTRE AUTONÒMISTA DE DEPENDENTS DEL COMERÇ I DE LA INDUSTRIA.- Secció Permanent d'Educació i Instrucció. Curs 1907-1908, p. VI.
- (209) CENTRE AUTONÒMISTA DE DEPENDENTS DEL COMERÇ I DE LA INDUSTRIA.- Secció Permanent d'Educació i Instrucció. Curs 1906-1907, p. -- VII-VIII.
- (210) "Un altre criteri d'aquesta (Secció) Permanent ha estat girar -- els ulls al món i preguntar als pobles més cultes, a Anglaterra, a França; a Suïssa, a Alemanya, als Estats Units, detalls precisos de com funcionen les Escoles de Comerç com les nostres (...)"

V. Curs 1907-1908, p. XII. V. en el mateix sentit Educació i instrucció. Les Escoles Mercantils Catalanes a "El Poble Català", 3 d'abril 1910.

- (211) V. Curs 1906-1907 citat. Tindrem ocasió de tornar-hi en d'altres planes.
- (212) A la memòria del Curs 1907-1908, llegim: "Si amb les actuals circumstàncies han tingut nostres classes aital èxit ¿què no haurien sigut si les hores de treball fossin corregides i reformades en el sentit intensiu adoptat pels més comercials països estrangers? El criteri, en aquesta qüestió, reformista que abruga aquesta -- junta el tenen fa temps adoptat els professors tots que en nostre Centre s'esforcen en trametre la pròpia cultura a alumnes que venen obligats a lluitar amb dues resistències: la física que per cansament natural s'oposa a tota atenció massa sostinguda per -- l'estudi, i la del treball pel qual es guanya la subsistència, -- que, organitzat en l'actual forma, li fa quasi impossible l'assoliment de major cultura; aconseguida fins ara a costa de la seva salut pròpia. La conseqüència d'aquest estat de coses és fatal per a la cultura. Primerament, bastants alumnes, o menys resistents o amb menys amor a les coses de l'intel·lecte, es veuen obligats a abandonar les classes per manca material de temps per a estudiar. Segonament, les hores de treball són superiors a les hores del descans i de l'ensenyament sumades, el que naturalment engendra un estroncament perjudicial i contrari a la lluita per la vida (...). La Junta d'aquesta secció, s'atreveix a fer present la necessitat existent de modificar les hores de treball de la nostra capital en profit de l'higiene, de la vigor de la raça i de la cultura, a la fi de què restin hores pròpies per al descans complet, per a la societat, per a la família, per a l'esbarjament, per a la cultura de cadascú; no solament per a la classe social que representem sinó, a més, per a la classe patronal que està subjecta a les mateixes incomoditats i privacions que nosaltres." (P. IX i X).
- (213) "Revista Anyal", 1914, p. 220.

- (214) Segons l'article 34 dels Estatuts del CADCI del 1904.
- (215) Així s'inverteix, per primer cop, part del diner efectiu en caixa, en la compra de valors segons acord del 12 de juliol de 1905 ("Revista Anyal" citada, p.221). Posteriorment, el 8 d'agost de 1906 s'acordava d'obrir una llibreta -amb un ingrés inicial de 1000 pts.- a la Caixa de Pensions ("Revista Anyal" 1914, p. 222).
- (216) La conveniència de modificar els estatuts s'havia ja plantejat a la convocatòria de la Junta General extraordinària de la Secció a celebrar el 14 de juliol de 1908, segons "El Poble Català" del 13 del mateix mes i any. Les modificacions foren aprovades en -- sessions de la Junta general extraordinària de la secció el 12, 15 i 17 de juny de 1909. V. "Revista Anyal" cit., p.223. V. "Acció", l'agost 1909, p. 7.
- (217) Com a entitat fecerada, amb el número 13, rebia consideració --- d'entitat fundadora de "La Alianza". Hom havia de pagar 10 cèn- tims al mes per soci i una quota d'entraca de cinc rals per soci, destinats a comprar l'equip mobiliari d'una habitació amb dos -- llits de la que podia gaudir-ne qualsevol associat així com els seus pares, fills i muller, en cas de malaltia, mitjançant el pa- gament de tres pessetes diàries amb dret a ésser atès en tots -- els serveis necessaris per a la respectiva curació. Jaume Duran i Jorba era designat per a entrar a formar part de la Junta Con- sultiva de la Quinta de Salut "La Alianza" el 28 de febrer de 1906, i el 12 de desembre d'aquest any mateix ho passava a ésser Joan Cabré i Puig. El 9 de maig d'aquest any, també, "atenent al cres- cut nombre de socis" la Junta de la Secció acordava d'instal·lar una nova plaça a "La Alianza". V. "Revista Anyal" 1914, p. 221-222. V. "Acció", abril 1932, p.16. Llegim, finalment, una nota de la Secció de Socors Mutus a "El Poble Català" tot convidant els so-- cis a visitar aquestes el dia 24 de març de 1907. V. "El Poble Ca- talà" del 22.

Segons la Memòria de la secció del curs 1906-07, llegida a la Jun- ta general ordinària del 15 de juny de 1907, l'import del mobilia- ri instal·lat a la "Quinta" pujava 671'20 pts. V. CENTRE AUTONC-- MISTA DE DEPENDENTS DEL COMERÇ I DE LA INDUSTRIA.- Secció Perma-- nent de Socors Mutus. 1906-1907, p. 8

(218) V. nota 141.

(219) "Revista Anyal", cit., p. 222.

(220) Secció Permanent de Socors Mutus. 1906-1907, p. 4.

(221) Secció Permanent de Socors Mutus. 1906-1907, p. 7.

(222) "Revista Anyal", 1914, p. 231.

(223) "Revista Anyal" cit., p. 231.

(224) Així, la vetllada musical del dissabte, 24 de febrer de 1906, fe-
ta a les 9 del vespre i en la que els concertistes Raquel Martí,
a l'arpa, Emili Meriz, violinista, Dionís March violoncel·lista,
i Ferran Via, pianista, executen diverses "peces clàssiques"
("El Poble Català" del 24 de febrer 1906); el concert d'Onia Far-
go el 10 de novembre de 1906 ("El Poble Català" del 6 de novem-
bre); el d'Ampar Vidal (piano i cant) i Lluís Gruny Ponaparte --
(piano) que interpreten Shuman, Schüt, Beethoven, Lovizetti, --
Donnosky i Chopin, el 26 de gener de 1907 ("El Poble Català" del
mateix dia); "El Poble Català" del 10 d'octubre de 1907 anuncia
una vetllada a cura de "Lira Orfeó" i "l'Esbart de Rapsodes de -
l'Associació de Lectura Catalana" amb ballada de surcoanes, per -
al proper diumenge, i amb motiu de la visita que havia de fer al
CACCI el Centre de Dependents de Sabadell i del lliurament que
hom li havia de fer d'una llaçada per a la seva bandera. Fran-
cesc Buxó i Tomàs Costa tenen cura d'una altra vetllada musical
el 18 de gener de 1906 ("Revista Anyal" 1914, p. 230). El 28 de
desembre de 1909, la Secció de Propaganda Autonomista, que en --
els concerts llogava el piano, decideix de comprar-ne un pel --
preu de tres mil pessetes pagaderes a plaços ("Revista Anyal" -
cit., p. 240).

Assenyalem, també, l'anunci que fa el butlletí "Acció" del pri-
mer de maig de 1909 (p. 6) d'un concert a cura de la pianista
Magdalena Bassedas i Betances amb un programa d'interpretacions
de Beethoven, Chopin, Shumann, Leschetizky, Paganini i Liszt.

(225) V. nota 101.

(226) El 17 de març de 1906 sobre "Efectes físico-morals de la lectura.-
"El Poble Català" del 17 de març 1906.

- (227) V. nota 100.
- (228) El 23 de febrer de 1907 sobre "La revolució del medi".- "El Poble Català", del 22 de febrer 1907.
- (229) V. text, p. 60-61 notes corresponent. V. nota 133.
- (230) El 23 de gener de 1909 sobre temes folclòrics. V. "Revista Anyal" cit., p. 233.
- (231) El 6 de març de 1909 sobre "Prehistòria i civilització humana -- abans de la història". V. "Revista Anyal" cit., p. 238.
- (232) Eugeni d'Ors, el 21 de desembre de 1909, obre un cicle de conferències d'"Educació civil" que es desenvoluparan al llarg de l'any següent i al que ens referirem al capítol proper. V. "Revista Anyal" 1914, p. 24J.
- (233) Afegim-hi encara que "El Poble Català" del 21 d'abril de 1908 ens informa d'una conferència de Conrat Folguera, el mateix 21 d'abril, "sobre dos aparells que acaba d'inventar, aplicable l'un - que titula Dinamilometre, a saber de manera matemàtica l'elasticitat, resistència i número de fils de les fibres textils, i l'altre a analitzar mecànicament la composició de tota classe de mostres teixides".
- El 20 de juliol de 1908, l'advocat Ignasi Ribera i Rovira dissertava sobre "Algunes nocions sobre història i economia política de Portugal" segons l'anunci de "El Poble Català" del 26 de juliol.
- També, per la mateixa font -13 de juny de 1908- ens assabentem de la conferència d'Alvar Vinyals de la Societat d'Estudis Econòmics, sobre "El primer congrés català d'economia", el dia abans citat.
- "Acció" del 1 de febrer de 1909, p. 4, ens anuncia, també, una conferència de Joaquim Horta, per al 27 del mateix mes, sobre -- "El catalanisme i la qüestió social" sense recensió posterior.
- (234) V. supra, Les activitats periòdiques, p.50 i sgs. I La presència en les campanyes i conflictes catalanistes, p.56 i sgs.
- (235) "El sistema d'aquestes conferències, diu "El Poble Català" del 27 de gener de 1908, serà idèntic a les acostumades per l'"Artistic Reading Association" de Londres" a càrrec de diversos escrip

tors i de l'Esbart de Rapsodes de l'Associació de Lectura Catalana. El primer de febrer Frederic Barceló parlava d'Apel·les Mestres, el 22 de febrer Faust Casals i Bové -sempre amb la col·laboració del grup esmentat de rapsodes- ho feia d'Àngel Guimerà, - el 29 de febrer ho feia Manuel Folch i Torres sobre Verdaguier, -- el 25 d'abril V. Caldés sobre Joan Maragall, el 2 de maig Francesc Gambús sobre Ignasi Iglesias, i el 9 de maig Manuel de Montoliu sobre Costa i Llobera. V. "El Poble Català" del 29 de gener, del 19 de febrer, del 25 d'abril, del 28 d'abril i 11 de maig, - de 1908.

- (236) El 17 de juliol de 1909, en la qual hi llegiren treballs els socis Rafael Bertran i Illa, Frederic Barceló i Aguilera, Antoni Biosca i Juvé, Antoni Roca i Codina, Amadeu Tous i Marsans, i Carlos Canals i Vallés. V. "Revista Anyal" 1914, p. 239. El butlletí "Acció" del 1 d'agost de 1909, p. 8, assenyala que la vetllada "es vegé fortament concorreguda, encara que molts socis feren el buit a la festa en què s'honorava el més preclar poeta de Catalunya, cas que aquesta junta deplora fonament."
- (237) El dia 3 d'agost de 1909 s'obria la subscripció. "Revista Anyal" cit., p. 239.
- (238) Assenyaem encara d'altres actes i accions: el 13 de gener de -- 1905 s'obre una subscripció per a contribuir a la iniciada per la "Unió Catalanista" a fi "d'adquirir el renomnat "Pi de les tres branques". "Revista Anyal" cit., p. 232.

Quan el 16 d'octubre es cremava la corona de bronze col·locada al monument de Rafael Casanova el darrer 11 de setembre, alguns socis del centre, assabentats del fet, acudeixen tot seguit "a salvar algunes restes de la corona". "El Poble Català" del 21 d'octubre 1906.

El 4 d'agost de 1907 la Secció Permanent de Propaganda Autonomista visita el Centre de Dependents del Comerç i de la Indústria de Sabadell segons l'anunci de "El Poble Català" del 2 d'agost.

El 30 d'abril de 1908, tot aprofitant la vinguda d'una comissió de l'Ajuntament de l'Alguer a Barcelona, Ramon Clavallet, dóna el dia 30 una conferència sobre La Cerdanya catalana, segons l'anunci de "El Poble Català" del 28 d'abril.

Afegim-hi concerts o audicions com la de l'Orfeó Barcelonés, la segona quinzena de maig de 1905, en què el públic, en acabar, -- canta "Els segadors", de l'Orfeó "Cell Montseny" el 8 d'agost de 1908 amb el cant final també de "Els Segadors" ("El Poble Català del 10 d'agost), de l'Orfeó Atlàntida el 14 de novembre de 1908 ("Revista Anyal" cit., p. 237); de sardanes el 6 de gener de -- 1907 ("El Poble Català" del 5 de gener), el 6 de setembre de -- 1907 (ballada) segons "El Poble Català" del 4 de setembre, el 13 de juny de 1908 a cura de "La Principal" de Peralada ("El Poble Català" del 12 de juny), el 26 de setembre de 1909 la mateixa cobla ("Revista Anyal" cit., p. 239), el 13 de desembre de 1909 -- per a festejar l'engrandiment del local a càrrec de la cobla "La Principal barcelonina" ("Revista Anyal" cit., p. 240).

Assenyalem, finalment, l'exposició de dibuixos i pintures del soci Rafael Bertran entre el 23 d'octubre i 20 de novembre de 1909, la inauguració de la qual donarà lloc a un parlament de Frederic Barceló i a la interpretació de diverses composicions musicals i cançons, algunes originals de Bertran mateix, i la cloenda donarà lloc també a un concert executat per un quintet de violins, -- viola i violoncel.lo i piano a base de composicions de Wagner, -- Haydn, Listz, Bizet, Lucena i Morera. V. "Revista Anyal" 1914, -- p. 239-240. "Acció", 1 de novembre (p. 4 i 5) i 1 de desembre -- (p. 8) de 1909.

(237) "Acció", 1 d'agost 1908, p. 3.

(240) GALI, A.- op. cit., p. 281.

(241) Escriu Alexandre Galí a la seva obra ja citada, p. 169: "el radicalisme lerrouxista anticatalà obligava els catalans a estrènyer rengles enfront de l'enemic, però amb més virulència i més a -- fons que el radicalisme de Lerroux, els dependents sentien la -- pressió de l'obrerisme anarquitzant i cercaven una defensa con-- tra unes tendències que els repugnaven com a catalans i patrio-- tes malgrat sentir la necessitat de milloraments i reivindicaci-- ons de treball. El fet de l'acorruiament de les classes mercan-- tils cap al centre acabat de crear que cercava en les reivindica-- cions nacionals la única justícia i equitat que aleshores senti-- en aquelles classes....."

- (242) "(...) el dependent anava vestit de senyor i en volia ésser. El dia en què això es va acabar i el dependent es va veure condemnat a viure i morir essent dependent, aleshores el problema va canviar d'aspecte i la girada del dependent mercantil i industrial cap a les masses proletàries va ésser inevitable. El centre va agafar un moment en què la preparació tècnica podia servir per a estimular l'ambició cap a l'accés als rengles burgesos i l'ideal catalanista amb el seu bagatge ideal i de cultura podia acabar d'omplir tot el cap de les aspiracions del dependent barceloní." GALI, A.- op. cit., p. 292-293.
- (243) Socors Mutus. Curs 1906-1907, p. 4.
- (244) Lema que figura a l'encapçalament del butlletí "Acció".
- (245) Com l'Associació de la Dependència Mercantil, a la que Calí denominava "Centro de la Dependència Mercantil": "Aquella associació i els seus caps van perdre el temps. Escrivien i discorsejaven - en castellà i la seva ideologia no entroncava en l'esperit dels dependents per més que llurs necessitats de millorament fossin moltes. Mentre el dependent polaritzés les seves ambicions a ésser amo, no era gaire fàcil que les tendències revolucionàries - de la lluita de classes arrossegessin la massa de la dependència mercantil de Barcelona.... Enfi el dependent anava vestit de senyor i en volia ésser." Segueix el text citat a la nota 242.
- (246) V. supra, p. 72-73 i nota 209.